

STORTINGET

Stortingstidende

Referat fra møter i Stortinget

Nr. 79 · 13. mai
Sesjonen 2023–2024

Møte mandag den 13. mai 2024 kl. 12

President: Svein Harberg

Dagsorden (nr. 79):

1. Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sylvi Listhaug, Morten Wold og Bård Hoksrud om å stanse videre innføring av Helseplattformen og vurdere andre alternativer der den er tatt i bruk (Innst. 274 S (2023–2024), jf. Dokument 8:52 S (2023–2024))
2. Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Alfred Jens Bjørlo, Olaug Vervik Bollestad, Sandra Bruflot, Kjell Ingolf Ropstad, Erna Solberg og Ingvild Wetrhus Thorsvik om å sikre valgfrihet og kvalitet i rusbehandling (Innst. 269 S (2023–2024), jf. Dokument 8:82 S (2023–2024))
3. Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Ane Breivik, Abid Raja, Grunde Almeland, Ingvild Wetrhus Thorsvik, Guri Melby, André N. Skjelstad og Alfred Jens Bjørlo om å gi flere mulighet til å få barn (Innst. 284 S (2023–2024), jf. Dokument 8:87 S (2023–2024))
4. Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Alfred Jens Bjørlo, André N. Skjelstad, Bård Hoksrud, Bengt Rune Strifeldt og Irene Ojala om å følge opp Stortingets og regjeringens føringer om spesialisthelsetjenestene i Alta og stoppe nedbyggingen av dagkirurgi-tilbudet ved Klinikkk Alta (Innst. 287 S (2023–2024), jf. Dokument 8:94 S (2023–2024))
5. Innstilling fra næringskomiteen om Noregs fiske-riavtalar for 2024 og fisket etter avtalane i 2022 og 2023 (Innst. 285 S (2023–2024), jf. Meld. St. 10 (2023–2024))
6. Interpellasjon fra representanten Alfred Jens Bjørlo til næringsministeren:
«Eit samla startup-Noreg gjer for tida opprør mot Ap/Sp-regjeringa sitt forslag til ny «exit-skatt» i kombinasjon med stadige skatteskjerpingar som rammar nyskaping og teknologitunge bedrifter, som skjerpa formuesskatt, utbytteskatt og ekstra arbeidsgivaravgift.
Kva strakstiltak vil den nye statsråden gjere for at Noreg skal vinne at tilliten som eit attraktivt land å investere i, og for å skalere og bygge nye teknologi- og startup-bedrifter i nødvendig omfang for å fylle verdiskapingsgapet etter oljen?»
7. Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i straffeloven mv. (påvirkning fra fremmed etterretning) (Innst. 273 L (2023–2024), jf. Prop. 42 L (2023–2024))
8. Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i politiloven og vaktvirksomhetsloven (virkeområde mv.) (Innst. 275 L (2023–2024), jf. Prop. 45 L (2023–2024))
9. Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Per-Willy Amundsen, Tor André Johnsen, Morten Wold, Bård Hoksrud, Silje Hjemdal og Himanshu Gulati om umiddelbar økning i finansieringen av politiet (Innst. 270 S (2023–2024), jf. Dokument 8:80 S (2023–2024))
10. Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sandra Bruflot, Tina Bru, Mahmoud Farahmand, Tage Pettersen, Erna Solberg og Mari Holm Lønseth om å nedsette en æreskriminalitetskommisjon (Innst. 271 S (2023–2024), jf. Dokument 8:81 S (2023–2024))
11. Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Ingvild Wetrhus Thorsvik, Guri Melby, Ane Breivik og Abid Raja om opprettelse av psykiatrigrupper i flere politidistrikter (Innst. 268 S (2023–2024), jf. Dokument 8:86 S (2023–2024))
12. Interpellasjon fra representanten Mímir Kristjánsson til justis- og beredskapsministeren:
«En politimann sa i TV2-dokumentaren «Vill vest i byggebransjen» at innsatsen mot arbeidslivskriminalitet (a-krim) ikke har noen effekt, og at politiet bevisst bryter ned en straffesak til flere mindre forhold for å skape et inntrykk av at man jobber med mange saker, men så jobbes det med den enkleste. Fair Play Bygg er frustrert over at politiet ikke prioriterer a-krim, og tror ressursmangel, men også en ukultur i politiet, kan være årsaken.
Hvorfor etterforsker ikke politiet lønnsstyverisaker, og hva skal til for at politiet prioriterer a-krim høyere?»
13. Referat

Presidenten [12:00:09]: Representanten Jone Blikra, som har vært permittert, har igjen tatt sete.

Representanten Kari Elisabeth Kaski vil framsette et representantforslag.

Kari Elisabeth Kaski (SV) [12:00:27]: På vegne av undertegnede og Lars Haltbrekken vil jeg sette fram et

representantforslag om å gjøre fast fashion dyrere og brukthandel billigere.

Presidenten [12:00:39]: Forslaget vil bli behandlet på reglementsmessig måte.

Før sakene på dagens kart tas opp til behandling, vil presidenten opplyse om at møtet i dag fortsetter utover kl. 16.

Sak nr. 1 [12:00:56]

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sylvi Listhaug, Morten Wold og Bård Hoksrud om å stanse videre innføring av Helseplattformen og vurdere andre alternativer der den er tatt i bruk (Innst. 274 S (2023–2024), jf. Dokument 8:52 S (2023–2024))

Presidenten [12:01:17]: Etter ønske fra helse- og omsorgskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil sju replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen. De som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Even A. Røed (A) [12:01:49] (ordfører for saken): Først av alt vil jeg takke komiteen for samarbeidet i saken.

Helseplattformen er et prosjekt som ble startet under forrige regjering, i en periode der det var stor tro på denne typen store prosjekter. Det er derfor bra at vi i etterkant foretar kritiske gjennomganger, og at vi lærer og utvikler digitaliseringspolitikken vår videre. Det er gjort i én runde av Riksrevisjonen, i Statens helsetilsyn, og en ny kommer i høst. Det er bra, og det er viktig, for det er aldri noen garanti for at prosjekter vil fungere optimalt, og det er heller ingen garanti for at de vil gjøre det med en gang.

Det er ingen tvil om at innføringen av Helseplattformen har bydd på store utfordringer. Noen av dem er kanskje heller ikke spesielt overraskende, all den tid forrige regjering la opp til et produktivitetsfall på St. Olavs på 30 pst. i innføringsperioden, noe som selvsagt skaper utfordringer i driften. Vi har sett at en del av disse har fulgt prosjektet lenger enn ønskelig, og det er avgjørende at jobben med å forbedre, feilrette og utvikle systemet videre gjøres grundig og prioriteres høyt.

Det framstår selvsagt både handlekraftig og tydelig å mene at skroting er den eneste veien å gå, men det har også en kostnad. Det har en kostnad for pasientene og de ansatte fordi det naturlig nok vil føre til at energi vil gå med til å jobbe med å avskaffe systemer, bygge seg

bort fra systemer og kjøpe inn nye systemer. Man trenger å lære nye systemer og innføre nye systemer, noe som også vil måtte gå ut over de feilrettingene som gjøres, og det blir mindre tid til å til å rette innsatsen mot det som virkelig betyr noe i helsetjenestene, og det er å levere gode tjenester til folk.

Vi kan ikke late som om det er økonomisk og teknisk enkelt å gjøre endringer, og vi kan heller ikke late som om et annet og nytt system ikke vil ha noen innkjøringsutfordringer, eller at et annet system ikke vil trekke ressurser i utvikling og innføring. Da vil vi ta Helse Midt-Norge gjennom nye runder med ustabilitet og krevende innkjøringsperioder.

Det er tydelig at innføringen ikke har gått plettfritt, men det er heller ikke gitt at å avvikle prosjektet og starte på nytt er det som gir best resultater for pasientene og helsepersonellet vårt.

Dette er sammensatt, og det er mange faktorer som er nødt til å vurderes. Det er heller ikke gitt at den ene veien er bedre enn den andre. Det er en grunn til at dette er oppgaver som er lagt til helseforetakene og fagfolkene våre å vurdere, og det vil i hvert fall ikke bli behandlet eller avskaffet gjennom et Dokument 8-forslag i Stortinget.

Tone Wilhelmsen Trøen (H) [12:04:39] (komiteens leder): Høyre har lenge vært bekymret for den krevende situasjonen som oppsto da man innførte Helseplattformen ved St. Olavs. Det er ingen tvil om at det har vært en situasjon som har vært utrolig krevende for pasienter og for helsepersonell. Det har vært svært mange store utredninger som også har vist hvor krevende innføringen av systemet har vært. Både Boston Consulting Group, KPMG, Helsetilsynet, statsforvalteren og Riksrevisjonen har nøye evaluert og vurdert innføringen av pasientjournalssystemet.

Det er vel ingen i denne salen som ikke ønsker at vi skal ha gode pasientjournalssystemer i Norge. Mange av oss er også ganske utålmodige etter faktisk å få det på plass, for det er det som sikrer pasientsikkerhet, det er det som sikrer god samhandling mellom helsepersonell, og det er også det som gjør at pasienter får tilgang til sine egne pasientopplysninger.

Stortinget eller stortingsrepresentantene her har ikke den nødvendige kompetanse eller anledning til å vurdere hvorvidt Helseplattformen skal stanses eller erstattes av en annen løsning, slik som er realiteten i det forslaget vi behandler i dag. Det er et ansvar som ligger til helseforetaket. Det er helseforetakets beslutningsmyndighet, og det er til syvende og sist helseministerens ansvar. Det er helseministeren som eier landets sykehus, og det er også helseministeren som skal følge opp at implementeringen går som den skal, at det er forsvarlig, og at det gis forsvarlige helsetjenester i helseregionen.

Vi har i denne saken vært opptatt av å være tydelige på at vi mener at helseministeren heller ikke har gitt Stortinget gode nok svar på de spørsmål Stortinget har stilt, og at vi også i større grad ønsker at Stortinget holdes orientert om situasjonen. Derfor fremmer vi et forslag – som jeg også tar opp – hvor vi ber helseministeren informere Stortinget om status og veien videre for Helseplattformen innen fremleggelsen av revidert nasjonalbudsjett. Nå legges det fram i morgen, men det vil være svært kjærkomment for dette storting å få noe mer informasjon om hvordan situasjonen er rundt Helseplattformen, både ved St. Olavs, i kommunene som har innført den, og også i Møre og Romsdal, som nylig har tatt i bruk Helseplattformen. Det vil i hvert fall være svært fint for Stortinget å få en oppdatering om det av helseministeren her i dag.

Presidenten [12:07:44]: Representanten Tone Wilhelmsen Trøen har tatt opp det forslaget hun refererte til.

Lisa Marie Ness Klungland (Sp) [12:07:57]: I helga sat eg og talde journalsystem eg har brukt gjennom tida eg har jobba i helsevesenet. Eg kom til fire, og då har eg sikkert gløymt nokre. Eitt av desse var då eg jobba på sjukeheim i opptaksområdet til Helse Midt-Noreg, det same området som har hatt eit utdatert journalsystem som må bytast ut. Gjennom desse åra med forskjellige journalsystem opplevde eg éin fellesnemnar: Ingen ønskjer å bruka for mykje av tida si på desse systema. I alle fall er det krevjande når ein ikkje forstår systemet, når ein må bruka altfor mykje tid på å setja seg inn i det, eller ein opplever at det går ut over pasientbehandlinga, som jo alle me som er helsepersonell, er opptekne av. Mange brukar ikkje pc i fritida, og det kan difor vera ekstra krevjande å setja seg inn i det. Då er det svært viktig at det blir sett av god tid til opplæring og til å setja seg inn i det – at det er god leiing og god organisasjonskultur.

Me har hatt god digitaliseringspolitikk, og me har hatt feilslått digitaliseringspolitikk. Innkjøp av Epic og etablering av Helseplattforma skjedde på den førre, borgerlege regjeringa si vakt. Både signeringa av anbodet om innkjøp av Epic og opninga for at kommunar kunne kjøpa seg inn, skjedde på den førre regjeringa si vakt, til og med med ein statsråd frå Framstegspartiet i Helse- og omsorgsdepartementet.

Det er viktig å læra og forbetra seg. Dei digitale løysingane til denne regjeringa handlar om å prøva ut løysingar som svarer på reelle behov, og som gjev nytte, med hovudvekt på integrerte løysingar. Me tar digitaliseringspolitikk i ei ny retning.

Alle i denne salen må ta inn over seg det massive arbeidet som er gjort i Helse Midt-Noreg og kommunane

i opptaksområdet. I dag fekk eg ei melding frå ein bekymra ordførar i opptaksområdet. Dei har gjort eit godt og grundig førebuingarbeid, og vedkomande var sjølv sagt bekymra for oppstart av Helseplattforma i kommunen, men òg for resultatet av behandlinga her i dag. Det vil innebera høg risiko å konvertera nye helsedata tilbake til dei titals systema, som anten er fasa ut eller i ferd med å bli fasa ut. Det får konsekvensar for dei kommunane som allereie har teke i bruk Helseplattforma, og som opplever overgangen som vellykka. Det vil vera både økonomisk, teknisk og praktisk svært krevjande å stoppa prosessen no.

Innføringa har bydd på store utfordringar for Helse Midt-Noreg. Det er difor viktig at dei samla ressursane hos dei ulike aktørane blir brukte samordna og effektivt for å få Helseplattforma til å fungera betre. Både Helse Midt-Noreg, sjukehusa, Helseplattforma og kommunane må fortsetja arbeidet med feilrettingar og systematisk forbetring, med særleg vekt på område med stor risiko for pasientsikkerheita.

Bård Hoksrud (FrP) [12:11:00]: Den saken vi nå skal behandle, om Helseplattformen, er ganske utrolig. Den største eieren, Helsedepartementet og helseministeren, vet altså ikke hva som ligger i helheten i den avtalen som er inngått mellom Helseplattformen AS og Epic og de andre leverandørene. Til tross for at den ene skandalen etter den andre detter ut av skapet og pengene renner ut, tar ikke regjeringen noen som helst grep, men lar Helse Midt-Norge og Helseplattformen få lov til å holde på.

Jeg har tidligere jobbet med samferdselsprosjekter, der det først er KS1, kvalitetssikring av konseptvalg før beslutning i regjering, og deretter en KS2, kvalitetssikring av styringsunderlag samt kostnadsoverslag før eventuelt beslutning blir fattet i Stortinget. Der blir alt gått gjennom ned til minste detalj, men her har man bare latt Helse Midt-Norge kjøre på – man får ikke engang ut hele kontrakten. Det betyr altså at departementet ikke vet hva som ligger i avtalen. Det er til tross for at det ene problemet etter det andre skaper stor frustrasjon og masse ekstraarbeid der det er innført. Kanskje aller mest skremmende er det imidlertid at det har gått ut over pasientsikkerheten. Både Statsforvalteren i Trøndelag og Helsetilsynet har opprettet saker i forbindelse med pasientsikkerheten, og det er slått fast at det nye systemet har fått katastrofale følger for enkelte pasienter.

I tillegg får vi mange tilbakemeldinger fra ansatte som sier at dette systemet gjør at man bruker mye mer tid på det administrative. Man er usikker på om systemet er trygt, og det er kjempealvorlig.

Vi vet også at Finland har stoppet sin utrulling av Helseplattformen på grunn av alle problemene. Dan-

mark har brukt mange år og masse penger på sitt system og har fortsatt utfordringer. Riksrevisjonen og Trondheim kommune har også satt i gang en revisjon av Helseplattformen. Allikevel fortsetter regjeringen å bare kjøre på med implementering. Sist ut er Helse Møre og Romsdal, som først sa nei til dette, men som nå har måttet innføre systemet. Det er til tross for massive innvendinger og motstand, bl.a. fra fagforeninger, som er bekymret for pasientene som nå risikerer utsettelse av operasjoner og behandling, og for pasienter som kanskje ikke får innkallelser, prøvesvar osv., slik vi har sett på St. Olavs hospital i Trondheim.

Jeg vil også peke på at komiteen sendte en rekke spørsmål til statsråden i forbindelse med komiteens behandling. Mange av svarene gjorde egentlig at man bare fikk flere spørsmål enn man hadde før svarene kom. Det er ikke ofte at det som skal klargjøre bedre, bidrar til enda mer tåkelegging og usikkerhet. Det er også interessant at etter at avtalen mellom Helseplattformen og leverandøren var sendt over til komiteen, ble det ikke informert om at det var flere dokumenter som var en del av avtalen, men som ikke ble gitt til komiteen. Dessverre viste det seg at det aller meste av det som ville vært interessant for komiteen å se nærmere på i kontrakten, var sladdet. Det var ca. 1 500 sider vi fikk, som var til veldig liten nytte. Jeg vil derfor be om at vi får innsyn i alle dokumentene, og jeg vil ta opp alle de forslagene Framskrittspartiet er med på.

Presidenten [12:14:02]: Da har representanten Bård Hoksrud tatt opp de forslagene han refererte til.

Marian Hussein (SV) [12:14:17]: For en del måneder siden, i februar, kunne vi lese historien om radiologen Igor, som «blir lovet gull og hvite strender hvis han forlater Ålesund sjukehus for å starte i det private». Han fortalte om den arbeidsbelastningen han har som ansatt radiolog i det offentlige sykehuset, men også hvor mye det ga både å stå opp når han gjorde når han hadde bakvakt, og også å stå i det offentlige helsevesenet.

Igor er tillitsvalgt for legene i Helse Møre og Romsdal, og han har nå fått Helseplattformen i fanget. Tidligere leste jeg en bekymringsmelding de tillitsvalgte hadde sendt, hvor de sa:

«Vi kan vanskelig understreke sterkt nok våre bekymringer knyttet til at en umoden løsning med mange feil skal implementeres i et så sårbart miljø som HMR utgjør.»

Dette miljøet mister stadig helsepersonell, og innføringen av denne plattformen gjør ikke hverdagen til de ansatte lettere. Flere representanter har vært inne på bekymringen til Helsetilsynet om hvor farlig det er for pasienter.

Den 8. mai kunne vi lese at tre finske helseområder sier opp avtalen om å bruke den finske versjonen av Helseplattformen. Det koster dem om lag 388 mill. norske kroner bare å trekke seg ut av disse avtalene før man har tatt den i bruk. Det understreker kanskje det som ligger til grunn, men som Stortinget ikke blir opplyst om, og det er at her er det en kontrakt som man signerte under høyreregjeringen fordi man hadde tro på disse systemene. Nå er det pasienter og helsepersonell som betaler den høyeste prisen.

Når det gjelder dette forslaget, var det flere som sa at vi ikke kan behandle dette gjennom et representantforslag. Vi trenger ikke å behandle hvilke typer datasystemer vi skal ha i sykehusene våre, men det vi kan si noe om, er det å stoppe en galskap som kan koste oss mye helsepersonell i det offentlige helsevesenet. Det kan koste mennesker livet. Dette er galskap å fortsette med, men fortsatt virker regjeringspartiene og Høyre å være enige om at vi skal fortsette denne galskapen, koste hva det koste vil.

Så hadde det vært interessant om Stortinget faktisk ble opplyst om disse kontraktene.

Seher Aydar (R) [12:17:34]: Helseministeren kan velge å ikke lytte til Rødt eller Framskrittspartiet, men helseministeren er nødt til å lytte til de ansatte og deres erfaringer. Legene advarer, og de har advart lenge. Innføring av Helseplattformen ved St. Olavs har avslørt ganske betydelige utfordringer, og det er egentlig helt uforståelig at til tross for de store utfordringene – før de var løst – skulle flere sykehus bli nødt til å innføre akkurat det samme. Det har ikke bare gått ut over de ansatte, men også truet pasientsikkerheten. Det er derfor denne saken blir så viktig og uforståelig for oss som prøver å sette en stopper for den utviklingen vi ser.

Det har ikke vært mangel på advarsler. Bent Høie mottok helt fra start advarsler mot leverandøren basert på erfaringene fra andre land. På St. Olavs var andelen av legene som var bekymret for pasientsikkerheten på grunn av journalsystemet, stor. Det er en stor andel som mener at det kan true pasientsikkerheten.

Det blir sagt herfra, og det har blitt sagt lenge, at hovedproblemet ligger i selve innføringen av systemet, at vi bare må gi det tid. Men noen ganger er det kanskje ikke innføringen, men selve systemet som er problemet, at systemet ikke er tilpasset vårt helsevesen. Amerikanske Epic manglet grunnleggende kjennskap til det norske helsevesenet ved prosjektets start. Konsekvensene av dette har vært store. Det har vært behov for ganske omfattende tilpasninger, og det har gått på bekostning av både tid og ressurser. Vi er nødt til å få se på kontraktene. Vi er nødt til å se på om dette systemet er et system som vi skal beholde, eller om vi trenger alternativer.

Når vi foreslår både stans i utrulling, midlertidige løsninger og at man skal få se kontrakten for å vurdere oppsigelse, får vi et sladdet dokument. Jeg mener at det først og fremst også blir en sak om åpenhet. Vi trenger å få se alle dokumentene. Dette er et system i vårt offentlige helsevesen som skaper store problemer for ansatte og pasienter, men Stortinget får ikke muligheten til å se på kontraktsdokumentene. Vi får sladdede dokumenter, og det er ikke godt nok.

Så denne saken handler egentlig både om politisk ansvar og om åpenhet. Vi mener at vi trenger å lytte til de ansattes erfaringer, og vi trenger at digitaliseringen skjer på en måte som gjør at de ansatte blir avlastet, at de får mer tid til å gjøre pasientoppgaver – ikke at det blir en belastning, slik Helseplattformen har blitt.

Grunde Almeland (V) [12:20:39]: Jeg og Venstre er alvorlig urolige over de mange varslene og advarslene som kommer om Helseplattformen fra folk der ute som har skoene på, og som til daglig kjenner på hvordan implementeringen av systemet fungerer eller ikke fungerer.

Det kan også se ut til å være en altfor sterk sammenblanding av økonomiske interesser og faglig ansvar for gode helsetjenester for Helse Midt-Norge og kommunene som har investert i dette datasystemet. Systemet er levert av en amerikansk leverandør, designet for et helsevesen i USA, som jo er ganske annerledes enn vårt helsevesen, og der advokater og forsikringsselskap stikker av med de store pengene, ikke helsetjenestene – rett og slett ganske ulikt Norge.

Gjentatte statlige tilsynsorgan har nå varslet tilsyn med Helseplattformen. Disse rapportene er ikke ventet før til høsten. Derfor mener vi den videre innføringen av Helseplattformen bør stoppes fram til de varslede tilsynsrapportene ligger på bordet. I øyeblikket frykter jeg at saken om Helseplattformen kan syne seg å bli en økonomisk skandale i Kommune-Norge, på nivå med Terra-saken rundt år 2010. Helseplattformskandalen har i tillegg en dimensjon som Terra-saken ikke hadde, nemlig at det handler om trygghet for liv og helse.

Venstre mener saken nå er så alvorlig at helseministeren ikke har noe annet valg enn å trekke i nødbremsen. Nå har Arbeiderpartiet sjansen til å vise om det er alvor i de ordene som den nye helseministeren har uttalt, om at de nå skal løse folks problemer, ikke forsvare systemer. Det første systemet Arbeiderpartiet kan slutte å forsvare, er Helseplattformen.

Venstre vil derfor stemme for mindretallsforslagene nr. 3–7. Når det gjelder forslagene nr. 1 og 2, er vi enig i intensjonen i disse, men ikke i ordlyden. I forslag nr. 1 ligger det en fullmakt som ikke bør brukes i andre situasjoner enn svært ekstraordinære, og dette er ikke en slik

situasjon. Når det gjelder forslag nr. 2, blir det noe kort tid til framleggelsen av revidert nasjonalbudsjett, og derfor har Venstre lagd alternative formuleringer til begge disse to forslagene i våre forslag, nr. 9 og 10, som jeg med dette tar opp.

Presidenten [12:23:10]: Da har representanten Grunde Almeland tatt opp de forslagene han refererte til.

Olaug Vervik Bollestad (KrF) [12:23:21]: Innføringen av Helseplattformen har ikke vært vellykket så langt – uansett hvem som satt i regjering, eller hvem som sitter i regjering. Ansatte har sagt fra, uten å bli hørt, og etter hvert ropt om de utfordringene plattformen har medført, uten å bli hørt. Særlig de store utfordringene på St. Olavs må fikses og rettes opp i før jeg og Kristelig Folkeparti iallfall kan si om vi kan være med på en videre innføring av plattformen. Dette trosser altså Helse Midt-Norge og Helse Møre og Romsdal. Statsråden har fram til nå – nå har vi fått ny statsråd – skjøvet foretakene foran seg. Det kan vi ikke gjøre i denne saken.

Jeg er bekymret for at det går prestisje i saken som går på bekostning av forsvarligheten rundt et IKT-system vi trenger at fungerer, først og fremst for pasientenes del, men også for ansatte, som skal ha et godt hjelpemiddel for å kunne gjøre jobben sin. Det er alvorlig for de ansatte, men det er aller verst for pasientene i regionen.

Jeg har jobbet lenger i norsk helsevesen enn jeg har vært politiker. Jeg vet at datasystem er viktig for sikkerheten og ikke minst for opplysningene til pasientene. Feilretting og justering av avvikene fra St. Olavs er ikke ferdige, men implementeringen er altså i gang på nye sykehus. Vi vet at pasientsikkerheten må være trygg, det må være trygghet for at henvisninger leger sender, kommer dit de skal, at svar på resultater kommer til dem det gjelder, og at de som skal ha svarene og tolke dem, får dem. At pasientopplysninger blir ivaretatt på rett og god måte i møte med andre, er utrolig viktig for å skape tillit til norsk helsevesen. Ansatte føler at de verken blir hørt eller sett. Nå håper jeg at den nye statsråden både lytter og ikke minst handler med hensyn til de utfordringene som nå ligger på bordet.

Jeg mener at hvis vi har kommet i en sånn situasjon at dette huset og statsråden ikke har innvirkning på foretakene, må vi gjøre noe med det systemet. Det kan ikke være sånn at vi som bevilger pengene, ikke har noe vi skulle ha sagt om dyre investeringer. Da er vi på ville veier.

Til slutt vil jeg ta opp Kristelig Folkepartis forslag. I tillegg vil vi støtte forslagene nr. 9 og 10, fra Venstre.

Presidenten [12:26:25]: Representanten Olaug Ver-
vik Bollestad har tatt opp de forslagene hun refererte til.

Irene Ojala (PF) [12:26:38]: Pasientfokus mener at pasientsikkerheten alltid må prioriteres høyest, og at det er nødvendig å ta de alvorlige utfordringene med Helseplattformen på dypeste alvor.

Pasientfokus mener det er meget alvorlig at behandlingen i Stortinget skjer etter at helseforetaket har avsluttet innføringen av plattformen, som ble startet opp ved utgangen av april. Hvordan er det mulig at helseforetaket kan igangsette noe før vi som folkevalgte har behandlet saken? Er det ikke vi som skal gi prosjektet legitimitet til å fortsette eller stoppe en implementering? En slik saksframgang ville neppe blitt akseptert noen andre steder i forretningsdriften i Norge.

Når Pasientfokus mener det er viktig å stenge videre innføring av Helseplattformen og finne alternative løsninger, er det bl.a. fordi erfaringen med innføring av Helseplattformen ved St. Olavs hospital og i flere kommuner har avslørt betydelige utfordringer som har truet pasientsikkerheten. Disse utfordringene inkluderer hendelser hvor patologisvar har forsvunnet og kreftbehandlingen er blitt forsinket, og vi har fått meldinger om at innføringen påvirker både effektiviteten til og arbeidsmiljøet for de ansatte.

Vi i Pasientfokus er også bekymret for at Helseplattformen ikke bare fører til finansielle tap, men også til nedgang i aktiviteten, behov for betydelig oppbemannings og ikke minst dårlig pasientsikkerhet. Vi er bekymret for at fagfolk ikke lyttes til. Det er vanskelig å forstå at det kan være sånn at hundrevis av årsverk jobber med et slikt system – og likevel kan det gå så galt som det har gjort. Det er like komplett uforståelig som at vi i helse- og omsorgskomiteen behandler saken rundt to uker etter at helseforetaket igangsatte gjennomføringen.

Det mangler en samfunnsøkonomisk analyse av innføringen av Helseplattformen. Det må også ses på de langsiktige kostnadene. Herunder må man se på turnover hos ansatte, rekrutteringsutfordringer og økt behov for ekstra personell, fordi Helseplattformen har vært og fortsatt oppfattes som lite brukervennlig av de ansatte.

Manglene ved systemet påfører pasientene dårlige prognoser på grunn av feil og økt ventetid. Vi må i tillegg få en avklaring av hvem som skal bære ekstra kostnader knyttet til IT – i dag, eller ved eventuelle kontraktsbrudd.

At kostnadene er store ved innføring av Helseplattformen, kommer godt fram ved at St. Olavs hospital nå utreder at de allerede i år må legge ned flere senger, også i psykisk helsevern, for å gjennomføre nødvendige innsparinger, noe som går på tvers av oppdragsdokumentet som er gitt.

Helseforetakene i Norge har selvstyre, og de gjør som de vil. Det er et demokratisk problem når vi folkevalgte ikke har makt og myndighet til å styre helsetilbudene i Norge, og det er vi nødt til å se alvorlig på.

Statsråd Jan Christian Vestre [12:29:47]: Representantene Listhaug, Wold og Hoksrud har foreslått at Stortinget skal be regjeringen om å stanse den videre innføringen av Helseplattformen, vurdere midlertidige løsninger og starte prosessen med å heve kontrakten, og deretter å komme tilbake til Stortinget med en alternativ løsning. La meg da få understreke at det er Helse Midt-Norge, helseforetakene og kommunene som har et selvstendig ansvar i Norge for valg av journalsystem, innføring og forsvarlig helsehjelp.

Det er en lovpålagt plikt å sørge for at det finnes forsvarlige journal- og informasjonssystemer over hele landet. I spesialisthelsetjenesten må dette skje innenfor rammene av regionale beslutninger om løsningsvalg og nasjonale krav stilt til digitalisering. Dette understreket daværende helseminister i foretaksmøtet til Helse Midt-Norge RHF senest 27. oktober i fjor. Derfor mener jeg at det prinsipielt, demokratisk og juridisk blir feil å løfte spørsmål om midlertidige løsninger, kontraktheving eller alternative løsninger fra foretaket til regjering og storting, slik representantene foreslår. Det er selvfølgelig helt greit å mene det, men da må vi altså innføre et annet styringssystem for sykehusene våre i Norge. Da må vi endre beslutningshierarkiet og endre ansvars- og oppgavedelingen mellom det de folkevalgte gjør, det til enhver tid sittende regjering gjør, og det styrene i helse-regionene gjør. I dette forslaget ligger det ingen forslag om å endre denne styringsmodellen. Da har jeg som helse- og omsorgsminister plikt til å følge de spillereglene vi har vært enige om.

Jeg vil understreke at innføringen av Helseplattformen helt klart har vært krevende – jeg vil si til dels vesentlig mer krevende enn forventet. Jeg har veldig stor respekt for og forståelse for alle de flotte fagfolkene vi har som opplever dette som utfordrende og krevende, og som mener at hverdagen kunne vært organisert enklere. Det må vi lytte til. Det er de som er nærmest pasientene i våre felles sykehus og vår primærhelsetjeneste, som vet best hvor skoen trykker. Helse Midt-Norge opplyser derfor at de arbeider systematisk og målrettet sammen med sykehus og kommuner for at Helseplattformen skal være trygg. De forteller oss at å stanse innføringen av og erstatte Helseplattformen med en alternativ løsning vil ta lang tid. Det vil ha store kostnader, det vil skape nye utfordringer, og det kan sågar utfordre pasientsikkerheten. Fire sykehus i Møre og Romsdal, i åtte kommuner, tok i bruk løsningen i slutten av april. Innføringen er foreløpig gjennomført i tråd med planene.

Spørsmål om innsyn i kontrakt tror jeg vi får ta i replikkvekslingen.

Presidenten [12:32:45]: Det blir replikkordskifte.

Sylvi Listhaug (FrP) [12:33:00]: Jeg hører det sies både fra Høyre og fra regjeringen at dette utelukkende er helseforetakene sitt ansvar – vi skyver det videre dit, og så har vi ikke noe ansvar. Sånn fungerer det faktisk ikke. Pasienter er døde som følge av dette systemet. Mange opplysninger er på avveie. Det avdekkes feil på feil, og det jobbes for å rette det opp. Likevel er det altså et tilsyn fra Helsetilsynet som nå har pågått over lang tid og ennå ikke er lukket. Ansatte har over lang tid ropt alarm uten at det blir tatt på alvor.

Regjeringen er veldig opptatt av å si at de tar ansatte og arbeidsfolk på alvor og alt det der. Mitt spørsmål er: Hvorfor i all verden gjelder ikke det ansatte i helsevesenet, som nå står med begge bena oppe i det og ser at dette går galt? Hvorfor nekter regjeringen å høre på dem?

Statsråd Jan Christian Vestre [12:34:01]: Som jeg sa, mener jeg at en av de viktigste oppgavene vi politikere har, er å lytte til dem som har skoene på, som i dette tilfellet er dem nærmest pasientene, fagfolkene, som opplever hvordan systemene fungerer. Jeg hører mange som er imot Helseplattformen.

Realitetene er at dette er et system som en har brukt flere år på å innføre, som har kostet flere milliarder kroner å få på plass, og som i dag brukes av over 55 000 fagfolk. Det er over 200 000 innbyggere i Trøndelag som bruker en del av dette, HelsaMi, som en viktig del av sin helsehverdag. Det å skrote dette systemet eller fra regjeringens eller Stortingets side prøve å gripe inn og endre et så komplekst system vil også ha vesentlige negative konsekvenser. Det synes jeg kanskje representanten litt underkjenner betydningen av. Derfor mener vi at helseforetaket som er ansvarlig for innføringen, må sørge for at dette systemet fungerer, sammen med de ansatte.

Sylvi Listhaug (FrP) [12:35:05]: Å «lytte til dem som har skoene på» – saken er jo nettopp at det gjør man ikke. Det gjør man ikke, for advarslene er kommet over så lang tid at man burde satt på bremsene og stoppet dette for lengst. Det sies at det er brukt milliarder på dette systemet, og det er riktig. Det er milliarder av kroner som egentlig er tapt. Hvorfor skal man da fortsette å bruke nye milliarder? Det sitter hundrevis av personer som skal feilrette oppe i Trøndelag – hundrevis av personer. Ikke får man fram informasjonen om medisiner, vi vet at ventelister bare forsvinner, og det er pasienter som ikke blir henvist videre. Dette er en fare for liv og helse, og likevel sier man bare at det må gå seg til. Jeg lu-

rer på hva slags tidshorisont statsråden har. Når er det dette må være på plass?

Statsråd Jan Christian Vestre [12:36:01]: Alle innbyggere i Norge skal være helt trygge på at de får god hjelp når de er akutt syke, når de er alvorlig syke. De skal være trygge på at rettighetene deres blir ivaretatt, og det er ingen oppgave som er viktigere enn å sørge for god pasientsikkerhet. Da er det også viktig at sykehusene og helsetjenestene våre er gode arbeidsplasser for de ansatte som jobber der. Derfor må de ansatte lyttes til.

Så har vi nå engang dette systemet som Helse Midt-Norge har vedtatt å innføre, og det har vært en turbulent reise, for å si det forsiktig. Det er gjennomført betydelige feilrettinger og endringer i systemet. Nå innføres, etter hva jeg forstår, en noe revidert versjon av denne plattformen i Helse Møre og Romsdal. Det er for tidlig å si hvordan utfallet av det blir. Foreløpig har dette gått etter planen, men det kan dukke opp utfordringer også der. Vi må rett og slett sammen se hvordan dette går framover. Vi har altså ikke en nøkkelferdig journaløsning som er klar til å ta over for Helseplattformen, og vi kan ikke nå gjøre kvikkfiksløsninger som vil utfordre pasientsikkerheten. Det ville være uforsvarlig av oss.

Marian Hussein (SV) [12:37:17]: Hvis man skal ta statsråden på alvor, mener han at det ikke ligger endringer av helseforetaksmodellen i dette forslaget. Nei, men en del av utfordringen med denne prosessen har vært at de som har skoene på, de som er tettest på, har sagt at det er uforsvarlig å innføre dette systemet. Helse Møre og Romsdal fattet et vedtak hvor de sa at de ikke kunne innføre Helseplattformen nå. De ble overkjørt av Helse Midt-Norge.

Arbeidstilsynet har hatt flere tilsyn hvor de har påpekt at Helseplattformen øker belastningen på de ansatte. Det har ført til at mange har sluttet på St. Olavs Hospital. Hvilke tiltak er statsråden klar til å legge til rette for hvis Helse Møre og Romsdal mister ansatte – hvis Igor og hans kollegaer velger å slutte? Hvordan har statsråden tenkt å finne nye ansatte til Helse Møre og Romsdal?

Statsråd Jan Christian Vestre [12:38:20]: Takk for spørsmålet.

Skal vi ha helsetjenester i offentlig regi i verdensklasse, må det også være gode arbeidsgivere. Da må fagfolkene oppleve at de blir lyttet til, de må ha trygghet i hverdagen sin, arbeidsbelastningen må ikke være for stor, det må være motiverende oppgaver, og en må selvfølgelig trives. Alle ting som utfordrer det bildet, er krevene – for Helse Midt-Norge, for oss som politikere og for alle andre som er opptatt av at det skal skinne av våre offentlige helsetjenester.

Det er et ansvar helseforetakene, arbeidsgiverne, har: å sørge for at de har gode arbeidsvilkår for sine ansatte, og at de ansatte føler at de blir lyttet til. Jeg er veldig glad for at vi har sterke tilsynsmyndigheter i Norge, tilsynsmyndigheter som vi sammen har styrket i denne regjeringssperioden, for at de skal gjøre jobben sin. Alle avvik som blir funnet, uansett hvilken arbeidsplass det er, må tas på største alvor. Det er et ledelsesansvar for den enkelte arbeidsplass og for de styrene som er satt til å forvalte vår felles helsetjeneste. Det har jeg tillit til at de tar på aller største alvor.

Marian Hussein (SV) [12:39:23]: Jeg hørte ikke noe om statsråden kan forsikre at Igor og hans kollegaer ikke slutter i den offentlige helsetjenesten. Utfordringen med både helseforetaksmodellen og også hele prosessen med innføring av Helseplattformen i Helse Møre og Romsdal har vært at man ikke har lyttet til de ansatte, og man har ikke tatt på alvor deres beskjeder om at dette er uforvarlig. Nå begynner vi å se at dette systemet, som er svært arbeidskrevende for de ansatte, også kan være med på å drive dyktige ansatte, som er nøkkelpersoner vi trenger flere av i Distrikts-Norge, bort fra den offentlige helsetjenesten. Det hadde vært mer bertryggende hvis statsråden kunne svare på om regjeringen enten lager en exit-plan for å fjerne Helseplattformen – for vi har hatt noen andre systemer før innføringen for noen uker siden – eller en plan for hvordan vi kan beholde de ansatte. Den situasjonen de står i nå, er uforvarlig.

Statsråd Jan Christian Vestre [12:40:27]: Når det gjelder Møre og Romsdal, er det fire sykehus og åtte kommuner som helt nylig har tatt i bruk Helseplattformen. Jeg tror vi alle sammen må gi det litt tid før vi kan konkludere med om det har vært vellykket eller ikke.

Vi blir alle informert om at det har skjedd vesentlige endringer i dette systemet underveis, det har vært gjort mange viktige feilrettinger. Jeg forstår også at funksjonaliteten er forbedret og forenklet, slik at dette skal være bedre tilpasset de ansatte. Jeg legger til grunn og forutsetter at de ansatte tas med på råd om videreutviklingen av tjenesten. Det er tross alt de som skal bruke den.

Det er helt riktig at vi må gjøre alt vi kan for å både rekruttere og beholde fagkompetanse. Det kommer til å bli en stor utfordring i våre felles sykehus framover – et arbeid vi må prioritere sammen – men hvis vi som regjering eller storting nå skulle gripe inn i en beslutning tatt av helseforetakene, der det ikke finnes reelle alternativer til et system som 50 000 fagfolk bruker i dag, tror jeg dessverre vi er på ville veier.

Seher Aydar (R) [12:41:45]: Helseministeren sier at foretakene har ansvar. Da har jeg et spørsmål: Hva er

det som er helseministerens eller de folkevalgtes ansvar i møte med et journalsystem som de ansatte advarer mot, som kan skade pasientsikkerheten, og som sykehus som ikke ønsker det, blir tvunget til å innføre? Hva er handlingsrommet innenfor dagens system for at helseministeren kan ta politisk ansvar når sykehusene har store utfordringer med f.eks. innføring av et journalsystem?

Statsråd Jan Christian Vestre [12:42:19]: Det konstitusjonelle ansvaret for helse- og omsorgstjenestene er rimelig klart. Det er denne sal som bevilger pengene til våre felles sykehus, og som vedtar landets lover. Det er regjeringen som basert på lovene vedtatt av Stortinget, fastsetter forskriftene, og det er selvfølgelig et politisk spørsmål hvordan vi skal styre våre felles sykehus. Vi innførte helseforetaksmodellen for en lang rekke år siden. Den har stått seg relativt godt. Den har vært utviklet underveis. Jeg har full respekt for at det er ulike meninger om den modellen, men som helse- og omsorgsminister må jeg forholde meg til de vedtak som er fattet, og til de spillereglene som ligger i dagen. Da ligger det altså til helseforetakene å ta beslutninger om hvilke journalsystemer de skal bruke. Dersom man ønsker at Stortinget, landets lovgivende forsamling, skal vedta og gjennomføre anbudskonkurranser og vurdere ulike journalplattformer opp mot hverandre, er det et legitimt politisk ønske, men det ville altså krevne en helt annen styring av sykehusene våre enn det de har i dag, og det er ikke en modell jeg vil anbefale Stortinget å gå videre med.

Seher Aydar (R) [12:43:22]: Det er ingen forslag vi behandler i dag, som sier at Stortinget skal innføre anbudssystemer som vi skal behandle her, eller at det er vi som skal bestemme akkurat hvilken type journalsystem sykehusene skal bruke. Forslagene handler egentlig om at man skal sette en stopper for et system som ikke fungerer i dag, før man innfører det hos andre, at man skal ha åpenhet om kontraktene, og ikke minst at man skal vurdere andre alternativer, osv. Det er egentlig det som er å ta et politisk ansvar, ut fra mitt perspektiv, og det er ingenting i loven som hindrer oss fra å gjøre akkurat det. I forlengelsen av det vil jeg spørre helseministeren konkret: Finnes det ingen handlingsrom for politisk ansvar i dagens modell for hvordan vi driver sykehusene, i møte med det vi ser når Helseplattformen skaper problemer på et sykehus? Finnes det ingen handlingsrom?

Statsråd Jan Christian Vestre [12:44:18]: Som jeg sa i innlegget mitt, var den daværende helseministeren veldig tydelig overfor helseforetaket på foretaksmøtet 27. oktober, om hvilke forventninger som ligger til

grunn – at systemene skal være forsvarlige, at det skal være involvering, og ikke minst at innføringen må skje innenfor de rammene som er lagt. Det er jo offentlig eide sykehus vi snakker om – finansiert av fellesskapet, regulert av fellesskapet og organisert av fellesskapet. Selvsagt har politikere også en stemme, men det fattes altså enormt mange store og små beslutninger i sykehusene hver eneste dag, og det gjøres enorme investeringer – i milliardklassen. Det er i hvert fall nå et flertall i Stortinget som har ment at det er best at det er helseforetakene, med sine demokratisk valgte styremedlemmer, som vedtar, beslutter og gjør disse prioriteringene. Inntil Stortinget bestemmer seg for en annen styringsmodell, kommer jeg til å forholde meg til den gjeldende politikken. Da er dette helseforetakets ansvar.

Olaug Vervik Bollestad (KrF) [12:45:35]: Jeg hørte statsråden si at foretaksmodellen hittil har fungert bra. Der er jeg ikke helt enig, for når vi har flere direktører enn vi har intensivsenger, er ikke det helt bra, tenker jeg. Vi har et journalsystem som er utrolig viktig for pasientenes sikkerhet og helse. Jeg kan huske da journal-systemet var på papir. Det var ikke veldig bra når papirene forsvant og vi mistet deler av journalen. Da var liv og helse i fare.

Penger er ikke alt. Det har kostet dyrt, men det som har kostet enda mer, er liv og helse for enkeltmennesker. Mitt spørsmål er: Hva vil statsråden bruke sin styringsrett til for faktisk å oppnå det han sier han vil – å lytte til dem som er på gulvet, som ber om endring? Eller vil han fortsatt lytte til alle de direktørene som nå finnes i foretaksmodellen?

Statsråd Jan Christian Vestre [12:46:33]: Jeg synes vi skal snakke opp alle som jobber i helsetjenestene våre, uansett hvilket nivå de er på, for de går på jobb hver eneste dag fordi de vil skape trygghet for mennesker, hjelpe mennesker, vise omsorg for mennesker og bidra til at vår offentlige helsetjeneste er i verdensklasse. Jeg synes ikke vi skal begi oss ut på karakteristikker av dem som jobber med dette hver eneste dag, som er opptatt av at vi skal lykkes, for de har ikke noen andre intensjoner enn at dette skal fungere. Men som jeg sa: Vi erkjenner alle sammen at dette har vært mye mer krevende enn det vi forutsatte. Jeg må minne om at det har vært et bredt flertall på Stortinget for å innføre digitale pasientjournaler. Visjonen om at en skulle kunne ha færre journaler, og at de skulle være digitaliserte, for å lette arbeidsbyrden for de ansatte og gi pasientene mer kunnskap om egen helse, har vi vært enige om alle sammen. Det var den forrige regjeringen, som Kristelig Folkeparti var en parlamentarisk støtte for, som satte i gang dette prosjektet, som Helse Midt-Norge nå tar videre og

forsøker å utvikle til det beste for de ansatte og for brukerne.

Presidenten [12:47:35]: Replikordskiftet er omme.

Sylvi Listhaug (FrP) [12:47:51]: Fjellvettregel nummer åtte heter: Vend i tide, det er ingen skam å snu. Dessverre ser det ikke ut til at denne regjeringen vil følge opp det, til tross for at vi allerede har pasienter som er døde på grunn av Helseplattformen, det er ventelister som er borte og henvisninger på avveie, og vi vet at det har vært mye tull med medisjournaler, som er utrolig viktige for de pasientene som er avhengig av livsnødvendige medisiner. Alle alarmer uler – Statens strålevern, statsforvalteren, Helsetilsynet og Arbeidstilsynet: Alle er eller har vært inne i denne saken.

Før jul sa man i Helse Møre og Romsdal at det var stor risiko ved å innføre Helseplattformen i Møre og Romsdal. Da man gikk i gang med dette, var det fremdeles stor risiko ved å gjøre det. Likevel valgte man å gå videre med det jeg kommer til å se på som, og som jeg frykter kommer til å bli, et stort skandaleprosjekt i offentlig forvaltning og i helsevesenet, og som kan få store konsekvenser for pasientene. I Møre og Romsdal har leger allerede begynt å si opp. Sverrir Olafsson er den eneste spesialisten på brystkreftkirurgi og endokrinkirurgi. Han sier at Helseplattformen fikk det til å bikke over: Jeg kan ikke sitte ansvarlig for noe som ikke er forsvarlig. – Han er nå sykmeldt.

Det er fire sykehus i Møre og Romsdal. Alle disse er ganske sårbare med hensyn til bemanning og det å rekruttere nye leger. Man er nå svært bekymret for det tilbudet som innbyggerne i Møre og Romsdal kommer til å sitte igjen med etter at dette er innført. Som om ikke det er nok, avslutter nå Helse Møre og Romsdal, Helse Midt-Norge, en rammeavtale med private aktører for psykisk helsevern fra 30. juni, noe som allerede innebærer at køene nå øker, spesielt for barn og unge med psykiske lidelser. Man skal si opp en kirurgisk spesialisthelsetjenesteavtale, der f.eks. Medi3 har stått for 3 500 operasjoner årlig. Det er nå 10 000 konsultasjoner som skal bort samtidig med at køene øker på grunn av innføringen av Helseplattformen. Vi kan risikere at Møre og Romsdal snart sitter igjen med det dårligste helsetilbudet i hele landet. Det rammer våre innbyggere.

Til slutt vil jeg si til stortingsflertallet – Høyre, Senterpartiet og Arbeiderpartiet – som sitter her og sier at dette er ikke er deres ansvar: Jeg skal love dem at de kommer til å bli stilt til ansvar fra velgerne i Møre og Romsdal hvis dette går så galt som det kan se ut til. De har hatt muligheten i denne salen til å stemme for disse forslagene, og de velger å ikke gjøre det til tross for store advarsler. Det tar vi til etterretning, og det skal vi huske på når dette går videre.

Alfred Jens Bjørlo (V) [12:51:06]: Eg er einig med helseministeren i at ein skal vere varsam og tenkje seg veldig nøye om før ein grip inn i den typen avgjerder om journalsystem som denne saka handlar om, Helseplattforma i Midt-Noreg. Ein skal tenkje nøye gjennom prinsippa og grensedraginga mellom kva som er ansvaret til dei ulike instansane i Helse-Noreg. Når Venstre likevel vel å støtte fleire av dei framlegga som ligg på bordet her, og no å trekkje i nødbremsen når det gjeld vidare utrulling av Helseplattforma, er det av to hovudårsaker. Det eine er, som mange representantar allereie har vore inne på, det enorme omfanget av varsel og åtvaringar vi no får frå helsepersonell på bakken om Helseplattforma som system. Det andre er det som eg meiner er prinsipielt viktig at vi tek inn over oss og erkjenner er ei utfordring akkurat no, nemleg at det er ei samanhending av økonomiske eigarinteresser og ansvar for helsetilbod blant dei offentlege instansane i Trøndelag. Dei har investert stort, har no eigarskap til dette systemet og har økonomiske eigeninteresser i at fleire kjøper systemet og tek det i bruk. Det skaper nokre prinsipielle utfordringar som gjer at eg i denne saka meiner det er rett at vi frå Stortinget si side går inn og tek eit ansvar for at vi no gjer det rette.

Eg vil presisere at det Venstre og andre parti går inn for, ikkje er å skrote Helseplattforma over natta. Det er eg einig med statsråden og andre i at ville vere uforsvarleg. Det vi går inn for, og som Venstre røystar for her i dag, er for det første at Stortinget skal få fullt innsyn i dei kontraktane som ligg bak, utan å blande inn grunnlovsparagrafar eller andre ting. Vi vil rett og slett ha fullt innsyn – punktum.

Punkt to er at vi ønskjer å få grundig og skikkeleg informasjon frå regjeringa om status og vegen vidare for Helseplattforma: at vi får det no i vår, før Stortinget går frå kvarandre, og at vi stansar vidare utrulling av systemet i påvente av dei pågåande tilsyna og vurderer kva alternativ som finst til Helseplattforma. Det gjeld også å heve den inngåtte kontrakten med Epic, som vi eksempelvis veit at tre av seks finske helseområde no har sett i verk prosess for å heve kontrakten med.

Dette er mogleg. Vi har eit val, og alvoret i situasjonen til Helseplattforma gjer at Venstre meiner vi no på ein kontrollert måte må trekkje i bremsane.

Bård Hoksrud (FrP) [12:54:23]: Det overraskende i denne saken er at den ene helseministeren etter den andre skyver helseforetakene foran seg, ikke tar ansvaret sitt og sier at dette er helseforetaksloven. Fremskrittspartiet vil gjerne skrote de regionale helseforetakene – fjerne dem – men til syvende og sist er det dette huset som er det øverste folkevalgte organet. Det er

statsråden som er ansvarlig for det som skjer i Helsedepartementet og i helsevesenet.

Man kan selvfølgelig gi klar melding om at man ikke skal iverksette det man nå er på full fart til å gjøre og har gjort i Møre og Romsdal, noe som altså betyr at det kan få konsekvenser for folk. Når man etter Helseplattformen svarer Helsetilsynet og Statsforvalteren i Trøndelag om den saken som altså fikk katastrofale følger for en pasient, sier sykehuset i Trøndelag, St. Olavs hospital, at det er feil i det som kommer fra Helseplattformen AS. Det er alvorlig.

Jeg er overrasket over at Høyre ikke vil støtte det som kunne blitt et flertall for at man skulle få innsyn i kontrakten og få vite hva som faktisk ligger der. Det er overraskende at man ikke velger å sørge for at Stortinget får de mulighetene man kan få.

Statsråden sto på talerstolen i replikkunden og sa at det er viktig at de ansatte lyttes til og har gode arbeidsvilkår. Det er altså mange, mange titalls av dem som jobber i Helse Møre og Romsdal, som vurderer å slutte fordi de opplever at de ikke blir tatt på alvor. De blir ikke lyttet til. Man tar ikke tak i det som kommer fram. Det er over 400 ansatte som jobber i Helseplattformen AS, og som ikke klarer å sørge for at den helseplattformen blir sånn at de ansatte er trygge på at dette fungerer som det skal.

Det er kjempealvorlig, pengene renner ut, og det går ut over pasientene og tjenestetilbudet. Helse Midt-Norge vurderer å legge ned flere av tilbudene sine fordi de må spare. Det er klart at dette har konsekvenser, for man innfører en helseplattform som koster mye, mye mer enn det som var forutsatt og har ligget inne i de rammenes sykehusene har. Dette er kjempealvorlig.

Jeg er overrasket over flertallspartiene i denne sal, som bare kjører på og fortsetter. Det kan få store konsekvenser for pasienter, og det kan få store konsekvenser fordi ansatte ikke lenger orker å være med. Man sier at det ikke finnes noen alternativer. Det er vel sånn at de tre andre regionale helseforetakene i Norge har en annen løsning, så det er mulig å finne løsninger hvis det er vilje til det, men vilje ser det dessverre ikke ut til å være hos flertallspartiene i denne sal.

Olaug Vervik Bollestad (KrF) [12:57:27]: På en pressekonferanse i dag var statsråden opptatt av å få samarbeid med de ulike fagorganisasjonene. Jeg er hjertens enig. I replikkunden svarte likevel ikke statsråden på spørsmålet om hvordan han vil bruke styringsretten til nettopp å lytte til akkurat disse som har skoene på – de ansatte som hver dag må møte pasienter og si: Vet dere hva, systemet funker ikke. Jeg vet ikke om søknaden har kommet fram dit den skal. Jeg vet ikke noe om blodprøvesvaret. Jeg vet ikke noe om røntgensvaret.

Det gjelder også de pårørende som har mistet noen av sine fordi datasystemet ikke fungerer, og det gjelder de ansatte som nå sitter i en spagat og føler på et press for å ivareta ønsket fra ledelsen og samtidig ivareta behovet til pasientene. Den spagaten er det de som står nærmest pasienten, som står i. De kjenner at det blir for tøft, og når de elementære tingene, som et datasystem, ikke fungerer, vurderer de å slutte. Det har vi ikke råd til i vårt felles helsevesen, som det er blitt sagt gang på gang i denne sal.

Derfor er jeg opptatt av å få et svar fra statsråden på hvordan han vil bruke styringsretten han som eier faktisk har, så lenge systemet er sånn det er. Vil han lytte til dem som hver dag går og føler at de står i en spagat for å få dette til å funke fordi de så gjerne vil hjelpe den pasienten de har foran seg? Hvordan vil statsråden faktisk bruke styringsretten?

Så får denne sal senere vurdere om vi fortsatt skal ha den foretaksmodellen vi har. Det er en annen skål. Spørsmålet er hvordan statsråden vil bruke styringsretten han nå har, til å ivareta både ansatte og pasienter i Helse Midt-Norge og Helse Møre og Romsdal.

Presidenten [12:59:40]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 1.

Sak nr. 2 [12:59:43]

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Alfred Jens Bjørlo, Olaug Vervik Bollestad, Sandra Bruflot, Kjell Ingolf Ropstad, Erna Solberg og Ingvild Wetrhus Thorsvik om å sikre valgfrihet og kvalitet i rusbehandling (Innst. 269 S (2023–2024), jf. Dokument 8:82 S (2023–2024))

Presidenten [12:59:44]: Etter ønske fra helse- og omsorgskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil sju replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Bård Hoksrud (FrP) [13:00:49] (ordfører for saken): Jeg vil takke komiteen for godt samarbeid, og jeg regner med at de enkelte partiene vil redegjøre for sitt syn i saken.

Vi vet at i snitt lever en rusmiddelavhengig person 15 år kortere enn resten av befolkningen. I 2022 døde 321 mennesker av overdose i Norge. Det er et altfor høyt tall, og derfor er det viktig å handle. Når motivasjonen og viljen finnes hos den enkelte, må man få et tilbud,

ikke en plass bakerst i køen eller 4–6 uker senere, for da kan situasjonen til pasienten være en helt annen. Derfor er det viktig at hjelpen kommer raskt. For å få til det må vi bruke all ledig kapasitet. Tidligere i dag sa statsråden på en pressekonferanse at det skal man gjøre. Derfor har Fremskrittspartiet hele tiden presset på for innføringen av fritt behandlingsvalg, for vi trenger tilbud som kan passe den enkelte best.

For meg er dette silotenkning og politisk ideologi, hvor tanken er at vi politikere tror vi vet hva som er best for folk, framfor at folk vet best for seg selv. Mindre frihet og mindre tilpassing er den sikreste veien for at den enkelte skal mislykkes. Sånt ideologisk tankegods burde vært på skraphaugen for mange år siden, men dessverre ser vi at venstresiden hyller dette og faktisk har fjernet den enkeltes mulighet til å kunne få skikkelig valgfrihet og å kunne ta i bruk alle gode krefter, også de private.

Vi er også medforslagsstillere på mindretallsforslag som ligger til behandling i dag. Fremskrittspartiet støtter opp om alle de forslagene, og jeg ønsker å ta dem opp, så jeg ikke glemmer det.

Fremskrittspartiet er tydelig på at vi ikke ønsker å liberalisere narkotikalovgivningen i Norge, men vi er svært opptatt av at vi må sørge for å styrke ettervernet i rusomsorgen og øke antallet plasser, gjennom et samarbeid mellom private, ideelle, sosiale entreprenører og kommunene – både når det gjelder behandlingen, og også for at flere skal få mulighet til arbeidstrening og annen aktivitet etter rusbehandling og rehabilitering. Det handler om respekt for og viljen til å hjelpe mennesker som har levd en periode av livet sitt med stor rusavhengighet, tilbake til et verdig liv, hvor mange kan leve et liv videre uten rus.

Fremskrittspartiet har et forslag som går på endringer i lovverket angående samtykkekompetanse innenfor rusbehandling. For å aktualisere dette og vise hvordan det er der ute: Dette er altså svært syke personer som kan slite med store psykiske lidelser og utfordringer, ofte i tillegg til en rusavhengighet, som gjør – som vi f.eks. har sett i Kragerø de siste ukene – at man driver med innbrudd, tyveri, ran og alt mulig rart og skaper stor frustrasjon i lokalmiljøet. Politiet står hjelpeløse og kan ikke gjøre noe. Spesialisthelsetjenesten får det heller ikke til, for samtykkekompetansen gjør at man slipper ut igjen.

Det er en kjempestor utfordring, og derfor vil jeg utfordre partiene når det gjelder å se at det å endre på samtykkekompetansen ikke bare handler om at man er opptatt av å sørge for at den som er syk, skal inn. Det handler både om å hjelpe den som er syk, og om samfunnet rundt. Vi kan ikke risikere at vi får borgervern, som vi ser tendenser til enkelte steder (presidenten klubber), fordi man er frustrert over at politiet og det offentlige ikke handler for å gjøre noe med dette.

Presidenten [13:03:57]: Da har representanten brukt opp tiden og tatt opp de forslagene han refererte til.

Even A. Røed (A) [13:04:09]: Rusbehandling er et viktig tema som engasjerer stort. Denne saken har tatt for seg utviklingen av rusbehandlingen i Norge, og det er ingen tvil om at det er veldig mange meninger, og at vi fortsatt har behov for mer kunnskap enn vi har i dag.

Vi er nødt til å ta utgangspunkt i det som er sant i saken. Det ene som er sant, er at anbydere bidrar til færre langtids døgnplasser. Det som også er sant, er at antallet opphold per plass øker, og med det vil altså like mange mennesker få rusbehandling med den innretningen som her er valgt av Helse sør-øst, slik den var. Grunnen er at behandlingsforløpet blir noe kortere, og det argumenteres fra Helse sør-østs side med at det er den faglige utviklingen.

I våre merknader er vi tydelige på at om det er behov, må vi gjøre tilleggsanskaffelser. Pasienter har rettigheter, også i dette tilfellet. Om det er sånn at pasienter har behov for det, skal de få tolv måneders behandling. Om det er mange som har dette behovet – slik mange argumenterer for – vil behovet for antall plasser øke, og da vil det også være aktuelt med tilleggsanskaffelser.

Det argumenteres for at ventetidene vil øke, og at flere vil måtte kjøpe seg til plasser. Ventetidene har etter utviklingen av fritt behandlingsvalg vært uendrede. Medianventetiden for døgnopphold var 28 dager i 2019, 28 dager i 2020, 28 dager i 2021, 28 dager i 2022 – og 28 dager i det første året uten fritt behandlingsvalg, 2023. Hittil i år er det 32,7 dager, i mars var det 27,1. Det er altså godt på vei innenfor målet om 31,6 dager, som over lengre tid har vært et mål for rusbehandling. I tillegg ser vi at ventetidene for dagbehandling gikk fra 32 dager til 21 dager fra 2022 til 2023.

Vi vet at ventetider har mye å si for feltet. Derfor har også det klokkeklare budskapet fra helseministeren gjennom hele perioden vært å holde dem lave, og det har vi levert på. Ventetidene det siste året har vært historisk lave, og det skal vi fortsette å levere på.

Vi kan ikke legge opp til at vi sementerer dette feltet. Vi må være åpne for at behandlingen i morgen vil være noe annerledes enn den er i dag, for helsetjenestene våre er i bevegelse og i stadig utvikling både på rusfeltet og på alle andre felt innenfor helsetjenestene. Da må vi ha fleksibilitet fordi det gir mulighet for mangfold og utvikling. Derfor er jeg også stolt av at vi legger opp til å utvikle et integrert ettervern i samarbeid med aktører på feltet og med bruker- og pårørendeorganisasjoner, for vi vet at det ikke bare er den høyspesialiserte behandlingen som hjelper, det gjør også de sosialfaglige tjenestene og det å bygge opp relasjoner, komme ut i aktivitet og få et verdig sted å bo.

Rusfeltet er i bevegelse, og derfor skal vi også drive følgeforskning i tiden som kommer. Vi vet vi har behov for mer kunnskap. Det viktigste for oss er at vi har pasientenes beste i fokus, nå og i framtiden.

Sandra Bruflot (H) [13:07:22]: På ganske kort tid skal det legges ned rundt 400 døgnplasser innenfor rusbehandling over hele landet. I Helse sør-øst alene legges det opp til at over 100 døgnplasser blir borte fra neste år. Samtidig legges det opp til kortere behandlingsopphold.

Det er tverrpolitisk enighet om at rusbehandling skal ha kort ventetid, at det skal være mangfold i tilbudet, og at behandlingstilbudet skal være bra. Det skulle egentlig bare mangle, for når man utvikler en rusavhengighet, er det på mange måter samfunnet som har sviktet.

Høyre, Venstre og Kristelig Folkeparti foreslår å stoppe den nedbyggingen av døgnplasser vi ser nå, og sørge for at vi fremdeles har lange nok opphold, at vi har egne recoverybaserte medikamentfrie tilbud og egne tilbud for kvinner, og at ettervernet styrkes. Grunnen til at vi fremmer de forslagene, er at vi ser hva som skjer med døgnplasser og behandlingssteder over hele landet, og vi er bekymret for hva det får å si for en pasientgruppe som lever i snitt 15 år kortere enn alle andre, som ikke er gruppen som roper høyest, som mister mangfoldet i behandlingstilbudet, som mister valgfriheten og får et dårligere tilbud, og som kan få det vanskeligere med å bli rusfri.

Så får vi høre at det kommer en forebyggings- og behandlingsreform. Ok, når kommer den? Nå er det tre år siden rusreformen falt i Stortinget, og da den gjorde det, skyldte Arbeiderpartiet og Senterpartiet på at den ikke inneholdt nok på forebygging og behandling. Det har aldri vært noen motsetning mellom å vedta en rusreform og samtidig ha politikk for bedre forebygging, men her står vi da, tre år etterpå. Hva er fasiten? Den reformen som hastet så veldig, er utsatt og utsatt, samtidig som Senterpartiet løper rundt og snakker om tvangsmidler hos politiet som forebygging – på tvers av all kunnskap vi har på området. Samtidig legges det ned døgnplasser over hele landet.

Hvis det er sånn at det er bedre med dagbehandling og timesbehandling noen ganger i uken i stedet for døgnopphold, skal ikke jeg sette meg til doms over det. Likevel: Når det legges ned flere hundre døgnplasser på kort tid, når vi vet at økonomi er begrunnelsen flere steder, og når bruker- og pårørendeorganisasjoner roper varsko, da skal vi lytte. Noen trenger dagbehandling, men noen trenger også langvarig døgnbehandling. Mange med ødelagte relasjoner og alvorlig rusavhengighet trenger tid til å bygge relasjoner, selvtilitt og en rusfri identitet.

Det burde i utgangspunktet ikke være så vanskelig å stemme for dette: lange nok opphold, en framskrivning som sier noe om behovet hvis det virkelig har endret seg, egne behandlingstilbud for kvinner og muligheten til å velge medikamentfritt eller recoverybasert. Jeg skjønner at vi ikke kan endre anbud, men vi kan si noe om hva vi forventer at en pasientgruppe som lever 15 år kortere enn alle andre, skal ha av tilbud.

Lisa Marie Ness Klungland (Sp) [13:10:35]: Det å bli rusfri er ein tung og langvarig, ofte livslang, kamp. Som samfunn må me sørgja for at det for så mange som mogleg kan bli mogleg å bli rusfri, eller i alle fall ha eit godt liv. Dersom det ikkje går på det første eller dei neste forsøka, må me framleis sørgja for gode hjelpetilbud og god støtte.

I Riksrevisjonens rapport frå 2021 fann dei ut at for dei unge som trong hjelp med både rus og psykiske utfordringar, var det berre tilbud for halvparten av dei. Det har vore mangelfullt i alle ledd. Rusavhengigheit rammar sosialt skeivt. Sosiale og økonomiske vanskar og psykiske plager kan gjera menneske sårbare for å bli avhengige av lovlege og ulovlege rusmiddel. Me treng tiltak som kan hjelpa heile livssituasjonen til folk. Me treng å styrkja helsetenestene, me treng å styrkja oppsøkjande arbeid, og me treng å auka kapasiteten i tverrfagleg spesialisert behandling.

Me ser bl.a. at ventetidene for rusbehandling held seg stabilt låge. Det er bra. Etter at den pågåande anbuds konkurransen for TSB blei kjent, har me fått tilbakemeldingar om at han vil føra til eit svekt tilbud. Me har ei klar forventning om at viss ein ser at det er tilfellet, må det raskt gjennomførast tilleggsanskaffing som sikrar eit behandlingstilbud som møter behovet. Det viktigaste er at folk får hjelp når dei treng det, og at folk må venta kortast mogleg på den hjelpa. Det skal vera mogleg òg innanfor det gjeldande anbudet å tilby 12-månaders behandlingstilbud.

Det er viktig at me utviklar eit integrert tilbud. Livet etter behandling er langt, og det skal stort sett levast heime. Integrert ettervern skal inkludera brukarstyrte plassar i samarbeid med kommunane. Samanhengande forløp har vore etterspurde lenge. Me har allereie god erfaring med dei nemnde oppsøkjande teama.

Skal me lukkast med rusomsorga, må me altså styrkja satsinga på behandling og ettervern i spesialisthelsetenesta og i kommunane. Eit viktig grep er å styrkja nettopp kommuneøkonomien. Det vil gje større handlingsrom for førebygging, behandling og oppfølging etter behandling.

Det blir spennande å sjå kva som kjem i revidert nasjonalbudsjett i morgon og i kommuneproposisjonen. Regjeringa vår jobbar alltid for å jamna ut sosiale og geo-

grafiske forskjellar. I dag fortalde helseministeren om ei styrking på nesten 2 mrd. kr i revidert nasjonalbudsjett. Det vil koma alle til gode.

Marian Hussein (SV) [13:13:34]: Jeg vil også takke alle som sitter på galleriet, og som har vært med og gitt oss beskjed, men også sagt fra.

Jeg skal være ærlig og innrømme at før vi dro til en RIO-debatt tidligere i år, var jeg ikke klar over anbudet som lå ute. Det viser kanskje litt av det som er utfordringen med helse systemet vårt slik det er i dag. Et helseforetak kan sette ut et anbud uten at politikerne er informert om det, men også med ulike forutsetninger for anbudet, uten at det er mulig å påvirke det i ettertid.

Jeg skulle ønske at man i 2021 hadde vedtatt en rusreform. Jeg skulle ønske at vi allerede hadde vedtatt forslaget fra denne regjeringen om behandlingsreform, eller sett det, før man gikk og fikk et anbud hvor vi risikerer å ødelegge et større behandlingstilbud enn det lille behandlingstilbudet vi har.

Samtidig vil jeg berømme forslagsstillerne for dette forslaget, både for at de tok det opp, og også for at vi har fått mulighet til å se på hele systemet. Flere har vært inne på dette med både tid og behov for at folk får bedre tid til å komme seg etter rusavhengighet.

Da jeg jobbet i Nav, møtte jeg veldig mange som kanskje ikke hadde integrert tilbud, og som etter behandling sto der uten bolig, uten arbeid, uten noe å gå til. Det er noen ganger noe av det vanskeligste, for hvordan kan man følge opp mennesker som ikke har noen av de mest basale tingene for å få livet til å gå videre?

Jeg mener at tilbudet til ruspasienter ikke kan fortsette å bestemmes av uforutsigbare anbudsprosesser styrt av helseforetakene. I mange år har kravene i anbudsprosessene redusert antall plasser og skapt større press på tilbudet fra ideelle aktører. Framover må vi ha en helhetlig reform av helseforetakene, men også bedre tilbud som sikrer denne gruppen. Jeg mener også at de forslagene som i dag får flertall, har en del elementer ved seg, men vi er ikke fornøyde før alt er over. Jeg ser fram til framleggelsen av revidert nasjonalbudsjett i morgen.

Seher Aydar (R) [13:16:47]: Det er behov for å stanse nedbyggingen av døgnplasser innenfor tverrfaglig spesialisert rusbehandling. Med helseforetaksmodellen blir verken befolkningen eller de ansatte hørt, og foretaksstyrene gjør vedtak på tvers av politiske prioriteringer når kuttforslag behandles i styrerommene. Dette er noe av grunnen til at det legges ned døgnplasser over hele landet til tross for lovnader fra helse- og omsorgsministeren om at mennesker med rusmiddelproblemer skal ha et godt behandlingstilbud, tilgjengelig hjelp av høy kvalitet og mulighet til å medvirke i egen behandling.

For Rødt er det egentlig ikke så viktig hvor forslaget kommer fra, det viktigste er at vi er enig i det. For oss handler det ikke om det er regjeringen som gjennomfører det selv, eller om det kommer et vedtak fra Stortinget, det viktigste er at det kommer på plass. Folk trenger helsehjelp, og rusbehandling kan ikke bli en salderingspost.

Vi trenger plassene, vi trenger at de ideelle har forutsigbare forhold, og vi trenger trygghet for rusbehandling. Vi trenger ikke bare at det ikke legges ned flere døgnplasser; vi trenger at hele tilbudet bygges opp. Det er egentlig helt utrolig at vi må stå i forsvar, når vi burde diskutert hvordan vi bedre kan bygge opp tilbudet.

La det være klart: Vi er ikke naive. Vi vet at det er høyrepolitikken som langt på vei har ført oss dit vi er. Nettopp derfor er det underlig at regjeringen viderefører den samme politikken i så stor grad. En del av det er innsatsstyrt finansiering, som ble innført under Solberg-regjeringen, til tross for advarsler fra fagfolkene. Resultatet har vært at ansatte har måttet bruke mye av tiden sin på administrative oppgaver og koding av pasientene, og at tilbudet til pasientene har blitt dårligere.

Jeg må få understreke at når det gjelder anbudsprosessen, handler det ikke bare om at det blir færre plasser, men ikke minst også om at de kommersielle får muligheten til å være en del av anbudsprosessen. For kommersielle aktører er det den økonomiske gevinsten som er hovedmotivet for å gå inn i velferdstjenestene. De skiller seg grunnleggende fra ideelle, som driver non-profit. Jeg kan ikke forstå at man ikke gjør et skille på ideelle og kommersielle når man setter disse tjenestene ut på anbud. I januar lyste Helse sør-øst ut anbud innenfor tverrfaglig spesialisert rusbehandling. Det ble ikke reservert kun for ideelle, slik det ble forespeilet til å begynne med.

Vi er nødt til å se på hvordan dette fungerer i praksis. De kommersielle aktørene har ofte ganske store muskler og skal nå få konkurrere mot ideelle rusinstitusjoner som har bygget opp fagmiljøer over tid, men som ikke har de samme økonomiske investorene – i noen tilfeller internasjonale – bak seg.

Anbudsprosessen har skapt stor bekymring for ideelle klinikker. Arken, som er landets eneste behandlingssted kun for kvinner, kan bli nødt til å legge ned tilbudet. Når kommersielle aktører med store økonomiske muskler får konkurrere mot ideelle, viser det behovet for at vi får profittmotiv ut, men det viser også behovet for at vi både bygger opp de offentlige tjenestene og også lager gode, langsiktige avtaler med de ideelle, som faktisk stiller opp når samfunnet trenger det.

Ingvild Wetrhus Thorsvik (V) [13:20:01]: Mennesker med rusavhengighet trenger hjelp og ikke straff.

Den siste delen av den setningen er det dessverre ikke alle i denne salen som er helt enig i, men den første delen av setningen uttrykker de aller fleste partier støtte til. Derfor er det fryktelig synd at det er det motsatte som skjer, og at behandlingstilbudet til nettopp denne gruppen mennesker bygges ned under denne regjeringen.

Døgnplasser er ekstremt viktig i rusomsorgen. Dessverre ser vi at flere av disse har blitt lagt ned – og legges ned – til tross for lovnadene, bl.a. fra tidligere helseministere. Vi har sett at flere behandlingstilbud legges ned eller reduserer driften som følge av at fritt behandlingsvalg er avvirket, og at flere ideelle aktører melder om at deres forutsetninger for å drive pasientbehandling har blitt dårligere de siste årene. Det er også viktig å huske på at en sann type nedbygging og stenging fører til varig kompetansetap. Det er ikke bare å starte opp igjen og forvente at det skal være akkurat som før. Dette har langvarige konsekvenser.

Alt dette skjer med en regjering som stemte mot rusreformen, bl.a. fordi de skulle legge fram en helhetlig forebyggings- og behandlingsreform i stedet. Den har vi ikke sett noe til ennå.

En ting er å gå imot avkriminalisering – til tross for et omfattende kunnskapsgrunnlag basert på forskning og erfaringer fra andre land. Noe annet blir det når man samtidig bygger ned det hjelpe- og behandlingstilbudet som er rettet mot nettopp denne gruppen. Det eneste man da står igjen med, er en blind tro på at straff hjelper noen, og på at ideologiske kjepphester er viktigere enn hensynet til pasientbehandling. Det er en skikkelig tragedie.

Dette representantforslaget bør egentlig ikke være noe særlig kontroversielt. Det er faktisk så lite kontroversielt at det er tverrpolitisk enighet om mange av disse forslagene – fra Rødt til Fremskrittspartiet. Derfor er det fryktelig synd at regjeringspartiene og SV, som fram til nå har vært en god alliert i kampen for en bedre ruspolitikk, vil stemme ned dette forslaget.

Så må jeg også bemerke at vårt løse forslag er likelydende med et mindretallsforslag i innstillingen, så det trekkes.

Presidenten [13:22:33]: Da har representanten klargjort at Venstres løse forslag er trukket.

Olaug Vervik Bollestad (KrF) [13:22:45]: Jeg er, som flere her, bekymret for de signalene som sendes fra RHF-ene, og dermed også fra regjeringen. De pågående anbudsprosessene foregriper en utvikling jeg er sterkt bekymret for. Mangfold og valgfrihet i rusbehandlingen er en nøkkelfaktor for riktig hjelp og et likeverdig tilbud. Denne pasientgruppen som lever mange år kortere enn oss andre, må kunne få et tilbud som de

opplever treffer dem. Når mangfoldet forsvinner gjennom rask avvikling, forsvinner det tilbudet som passer best for enkeltpersoner.

Mange ideelle aktører har her gjort en utrolig viktig jobb – de har gått foran det offentlige. Jeg har lyst til særlig å nevne Arken, som driver et tilbud kun for kvinner, og som gjør en utrolig viktig jobb. Kvinnehelseutvalget peker på at kjønnsespesifikke tilbud i seg selv er viktig, men jeg frykter at de få vi har, nå er i ferd med å forsvinne.

Dagtilbud er bra for dem som trenger dagtilbud. Men det er noen som trenger noe mer, og som trenger døgnbehandling, og hvor det er det riktige alternativet – døgntilbud over tid. Disse mister nå tilbudet sitt mange steder og skal heller møte opp enten poliklinisk eller til et dagtilbud. Det holder ikke for denne pasientgruppen.

Kristelig Folkeparti har tidligere også vært opptatt av medikamentfrie tilbud og at de må spille en viktig rolle i behandlingstilbudet. Det betyr ikke at Kristelig Folkeparti mener at alt annet er feil, men vi mener at et slikt tilbud i tillegg til andre tilbud er viktig for å kunne vise til et mangfold i en så viktig sak som rusbehandling og et-tervern er.

Irene Ojala (PF) [13:25:41]: En samlet komité uttrykker at vi er bekymret for at rusbehandlingssteder legges ned eller reduserer driften. Hvorfor skjer det når Stortinget ikke ønsker det? På tross av advarsler fra fagfolk besluttet regjeringen å avvike fritt behandlingsvalg fra og med 1. januar 2023. Nedstengningen ble foretatt uten at det offentlige hadde bygget opp egne alternativer, ei heller hadde man sikret overgang av de ideelles kompetanse over i det offentlige.

Handlingens negative konsekvenser biter oss av og til bak. Når man ikke hadde planlagt en god nok overgang før en endring ble iverksatt, har vi nå fått behandlingsskøer som øker over hele landet, akkurat som fagfolkene advarte mot.

Helse- og omsorgsministerens oppdrag til de regionale helseforetakene var å styrke psykisk helsevern og tverrfaglig spesialisert rusbehandling, herunder å bygge opp basistjenester innen tverrfaglig spesialisert rusbehandling i alle helseforetak samt holde ventetidene nede og ha gjennomsnittlig kortere ventetid enn for andre sykehusbehandlinger.

Det er viktig å sikre rusavhengige en reell sjanse og mulighet til å bli friskere og til å leve et verdig liv. Pasientfokus mener at verken døgnplasser innen psykisk helsevern eller rusbehandling skulle vært redusert. Pasienter med rus- og avhengighetslidelser som trenger behandling, må få det til riktig tid i enhetene med kompetanse på rus- og avhengighetslidelser. Vi må altså snu en

negativ utvikling før det er for sent. Vi må sikre at flere avrusningsplasser bygges opp i de enhetene som har nødvendig kompetanse innenfor dette fagfeltet.

Pasientfokus er enig med forslagsstillerne i at medikamentfrie behandlingstilbud ikke må legges ned, de må videreføres og videreutvikles. Det er veldig viktig at arbeidet med å sikre god implementering av medikamentfrie behandlingstilbud forsterkes og fortsetter – helt uavbrutt.

I dag skal jeg også ha et finnmarksblikk – som jeg bruker å ha: Hvordan er det mulig at Helse nord og Finnmarkssykehuset kan gjøre det stikk motsatte av det helseministeren bestiller? I Finnmark foreslås det f.eks. å legge ned 6 av totalt 14 TSB-plasser. Det er en nedbygging på 43 pst. Velfungerende og verdifulle fagmiljøer med høy fagkompetanse om samisk språk og flerkulturell forståelse i Finnmark må opprettholdes og ikke tillates lagt ned. Rusbehandlingstilbudet i Finnmark – og i Norge for øvrig – må leve for at pasientene skal overleve.

Gjennom lekkasjen fra statsbudsjettet i dag kom det fram at regjeringen har bevilget 150 mill. kr til Helse nord. Det vil si at Helse nord har fått 400 mill. kr i ekstra midler den siste tiden. Jeg tenker at Helse nord og de øvrige helseforetakene i Nord-Norge faktisk må vise seg sitt ansvar bevisst – at de klarer å styre dette. Hvis ikke må vi gjøre noe med helseforetaksmodellen for å vise dem at de ikke evner styringsansvaret.

Statsråd Jan Christian Vestre [13:28:58]: Pasienter med ruslidelser har behov for gode og tilgjengelige tjenester med trygghet og høy kvalitet, og de har behov for og fortjener at samhandlingen mellom kommunene og spesialisthelsetjenesten fungerer godt. Jeg har lyst til å si at i arbeidet med dette representantforslaget har det kommet flere konstruktive og gode forslag som vil innebære en styrking av tilbudene på viktige områder. Det er selvfølgelig noe vi kommer til å følge opp, så takk for det.

Oppfølging og samarbeid om pasientene må begynne allerede før en innleggelse i rusbehandling. Oppfølgingen av pasientene etter utskrivning fra døgnbehandling må også styrkes. Det er viktig at sykehusene har et godt grep om hele pasientforløpet, slik at det ikke glipper i overgangene mellom tjenestenivåene og mellom offentlige, private og ideelle tjenesteytere. Mye av oppfølgingen og tiltakene foregår, som vi vet, i kommunene. Det er her tiltakene som skal bygge opp om pasientene i deres livssituasjon, skal settes inn. Samtidig trenger pasientene naturligvis den tryggheten som ligger i at spesialisthelsetjenesten er tilgjengelig, også når de ikke er innlagt i døgnbehandling. Dette kan være polikliniske eller ambulante tjenester, eller tilgang til brukerstyrte døgnplasser i sykehusene.

Voldsutsatte kvinner med rusmiddellidelser er, som vi vet, en særlig utsatt gruppe som vi må stille mer opp for. For noen kvinner er det behov for et forsterket helsetilbud, der spesialisthelsetjenesten er tilgjengelig med relevant kunnskap innenfor rusbehandling. Disse kvinnene kan ha store behov for både somatiske og psykiske helsetjenester, i tillegg til behandlingen for sin ruslidelse. Slike tilbud mener vi må bygges opp i spesialisthelsetjenesten, og jeg synes det er bra at dette er så tydelig understreket i innstillingen fra komiteen.

Jeg har stor respekt for at det er mange synspunkter på innretningen av rusbehandlingstilbudene, og disse kommer på dagsordenen i forbindelse med helseregionenes anskaffelser av tjenester. Omfanget av ideelle tilbydere i Norge er stort. Det er bra, og jeg er enig med forslagsstillerne om at det fortsatt skal være et stort innslag av ideelle innen rusbehandling, nettopp for å sikre mangfold, kvalitet og valgmuligheter. Samtidig må vi, som alle andre, utvikle og ta i bruk ny kunnskap om hva som faktisk virker, og når innretningen av tilbudene endres, må hensynet være å styrke kunnskapsbaserte tjenester til beste for pasientene – ja, det må være det viktigste hensynet vi tar.

Tverrfaglig spesialisert rusbehandling er et område i sterk endring, og vi skal selvfølgelig følge disse endringene og sørge for at de gir resultater til beste for pasientene. Regjeringen vil i den varslede forebyggings- og behandlingsreformen stake ut kursen for framtidens rusbehandling. Det er på tide å tenke nytt og bedre til beste for pasientene og deres pårørende. Jeg gleder meg til å samarbeide med Stortinget om den reformen.

Nils T. Bjørke hadde her teke over presidentplassen.

Presidenten [13:31:59]: Det vert replikkordskifte.

Sandra Bruflot (H) [13:32:12]: Det skal legges ned 134 plasser i langtids døgntilbud i rusbehandling på Østlandet. Samtidig skal behandlingstiden kortes ned. Dette har både den forrige og den nåværende helseministeren sagt er en del av den faglige utviklingen på feltet. Helse sør-øst har imidlertid like mye penger å bruke på rusbehandling i år som i fjor, samtidig som døgnprisen går opp. De har krav om flere fagfolk, og de skal ha lave ventetider. Når det gjør at man tilbyr mer dagbehandling i stedet for døgnbehandling, når det gjør at man kutter i plasser og kutter i behandlingstid, er jo det en slags utvikling på feltet, men om den er ønsket, og om det er en utvikling som er bra, er et helt annet spørsmål. Likevel pekes det nettopp på denne faglige utviklingen på feltet.

Mitt spørsmål til statsråden er: Når det pekes på en slik utvikling, er det en utvikling som er drevet av presset

økonomi, eller er det en utvikling som er drevet av hva pasientene som skal ha rusbehandling, trenger?

Statsråd Jan Christian Vestre [13:33:15]: Takk for spørsmålet.

La meg være helt tydelig på at vi har et ansvar for og skal sørge for – jeg skal sørge for – at det er tilstrekkelig kapasitet til å gi god rusbehandling til alle dem som har behov for det. Det må være trygghet, kvalitet og forutsigbarhet i det tilbudet.

Jeg tror representanten er enig i at en ren talldiskusjon om antall sengeplasser sier lite om tilgjengeligheten og kvaliteten i behandlingen. Det viktigste er at behandlingen faktisk hjelper, og at ventetiden er kort. Nå er det rekordlave ventetider til rusbehandling. Det er jeg glad for, og det må vi fortsette å sørge for at det blir også framover.

Det er viktig å understreke at de anskaffelsene som nå gjøres, må være basert på medisinskfaglige vurderinger. Det er ikke slik at dette er en salderingspost. Det er ikke slik at det kuttes i budsjettene. I revidert nasjonalbudsjett, som regjeringen legger fram i morgen, kommer vi til å foreslå en stor økning i bevilgningene til spesialisthelsetjenesten og til sykehusene våre, rett og slett fordi vi ser at det er viktig. Kvalitet koster penger, og vi må sørge for at tilbudet er godt dimensjonert for dem som trenger det aller mest.

Sandra Bruflot (H) [13:34:20]: Jeg opplever egentlig ikke at jeg får svar på spørsmålet mitt av statsråden. Hva er det som driver den faglige utviklingen på feltet, som man bruker som en slags unnskyldning for den dreiningen vi nå ser, fra døgnbehandling over til poliklinisk behandling? Er det en faglig utvikling basert på hva pasientene trenger, eller er det en utvikling som er presset fram av at helseforetakene har for dårlig økonomi, også på dette feltet?

Statsråd Jan Christian Vestre [13:34:44]: Som jeg sa – jeg vil gjerne gjenta det – er ikke dette noe innsparingstiltak. Det er ikke slik at en her skal redusere tilbudet eller kvaliteten på tilbudet av økonomiske grunner. Det er helseforetakene som basert på den tilgangen de har, på medisinskfaglige vurderinger – ny kunnskap på feltet, målinger av hva som har god effekt, og hva som har mindre god effekt – dimensjonerer dette tilbudet. Vi vet at Helse sør-øst i denne anbudsrunder har valgt å innrette tilbudet noe annerledes.

De som trenger hjelp, kan være helt trygge på at dersom vi ser at det vil bli behov for tilleggsanskaffelser, dersom dette tilbudet ikke er godt nok, dersom det er behov for økt kapasitet, bedre kvalitet, mer nærhet i tjenestene, er vi beredt til å stille opp for det. Jeg må understreke at det er viktig at vi nå får rusbehandlingsrefor-

men på plass, rett og slett fordi vi også må tenke nytt omkring dette viktige feltet. Det er dessverre altfor mange der ute som ikke har fått den hjelpen de skulle hatt.

Sandra Bruflot (H) [13:35:51]: Den venter også jeg utålmodig på, men det er jo en grunn til at både RIO, Actis, Rusfeltets hovedorganisasjon, A-Larm og et samlet felt av både bruker- og pårørendeorganisasjoner slår alarm om det som skjer nå. Bekymringen er at dette er et ungt fagfelt. Behandling av rusavhengighet ble en del av spesialisthelsetjenesten i 2004. Man er redd for at fagmiljøer og verdifull kompetanse går tapt med en sånn reduksjon som man har nå. Bekymringen er også at kortere behandlingstilbud kan føre til dårligere hjelp, hyppigere innleggelses og flere svingdørspasienter. Likevel pekes det fortsatt på en faglig utvikling på feltet.

Det er fint at det ikke er en salderingspost, men la meg formulere spørsmålet på en annen måte: Vet helseministeren om noen fagmiljøer overhodet som støtter en så stor avvikling på så kort tid, og samtidig en omlegging til kortere behandlingstid?

Statsråd Jan Christian Vestre [13:36:44]: Dette er jo en omlegging, ikke en avvikling, og en prioriterer litt annerledes når det gjelder varigheten på behandlingstilbudet. Det er selvfølgelig sånn at alle som trenger hjelp, skal få hjelp så lenge de trenger hjelp. Det er ikke noe mål for oss eller for helseforetakene å redusere behandlingstiden hvis det er økt behandlingstid eller like lang behandlingstid som gir best mulig effekt.

Det er som sagt opp til dem som dimensjonerer dette tilbudet, å ta den beste kunnskapen inn. I dette tilfellet mener altså Helse sør-øst at det er grunnlag for å legge dette tilbudet noe om, og det forholder jeg meg til, så lenge det ikke innebærer en svekking av tilbudet, for det er en styrking av tilbudet både kvalitetsmessig og kapasitetsmessig vi ønsker oss. Det er selvfølgelig viktig at man lytter til bruker- og pårørendeorganisasjonene, at vi hører på de beste faglige rådene vi kan få, og sammen sørger for å lage en best mulig rusomsorg for fremtiden.

Sandra Bruflot (H) [13:37:46]: Da får vi også håpe at behandlingsstedene finnes hvis vi nå sier at vi kanskje ikke trenger dem, og om et år finner ut at vi trengte de plassene likevel. Men la meg stille et ganske kort oppfølgingsspørsmål til helseministeren før jeg gir meg. Forstår han bekymringen som kommer fra bruker- og pårørendeorganisasjonene når det skjer en så stor omlegging – hvis det er det man ønsker å kalle det – på feltet som det det gjør nå?

Statsråd Jan Christian Vestre [13:38:12]: Ja, jeg forstår at det kan skapes usikkerhet når en endrer tilbud.

Det er jo ikke alle endringer som er til det beste. Vi må også erkjenne det. Ikke all endring er bra endring, men i dette tilfellet har jeg tillit til fagfolkene våre om at de endringene de foreslår, kan være til beste for dem som trenger hjelpen vår mest.

Vi må selvfølgelig følge med på utviklingen og se hvordan det fungerer med den omleggingen som er planlagt, gjennom at det blir flere som får kortere liggetider, at det legges opp til mer intensiv og sekvensiell behandling, og at vi faktisk nå åpner for flere opphold per plass enn i dagens avtaler. Det kan gi mer fleksibilitet.

Helseforetakene mener som sagt at det er i tråd med den faglige utviklingen på feltet. Så må vi følge veldig nøye med, for de som trenger hjelp, skal være helt trygge på at de får den hjelpen av velferdsstaten. Der gjør det offentlige en veldig viktig oppgave, og ikke minst de mange strålende ideelle aktørene vi har i Norge, som vi heier på, og som vi gjerne vil ha med oss videre.

Bård Hoksrud (FrP) [13:39:31]: Jeg registrerer i hvert fall at statsråden ikke kunne komme med noen dokumentasjon på at kortere behandlingstider virker bedre. Det er også interessant å se statsrådets svarbrev – eller egentlig foregående statsråds svarbrev, men jeg regner med at denne statsråden står inne for det som kom fram i den forrige statsrådets svarbrev. Når jeg leser svaret, skriver statsråden rundt TSB, ettervern, at det i stor grad er tjenester kommunene skal levere, og derfor ikke er statsrådets ansvar. Når det gjelder recovery og medikamentfri behandling, er det en faglig vurdering som skal bestemmes av de regionale helseforetakene. Når det gjelder forslaget om egne behandlingstilbud for kvinnelige pasienter, er det også noe de regionale helseforetakene har ansvaret for.

Når statsråden peker på at det er alle andre som har ansvaret, har vi kanskje ikke noe behov for den helseministeren som sitter. Eller vil statsråden ta noen aktive grep på disse områdene, og ikke bare la de regionale helseforetakene – litt spissformulert – få lov til å ha hjemmeløst og la pasientene sitte igjen som taperne? Når Helse sør-øst nå altså skal kutte over 134 plasser, vil det få konsekvenser for pasienter.

Statsråd Jan Christian Vestre [13:40:36]: For å si det samme en gang til: En må se dette tilbudet under ett. Det er helt riktig at Helse sør-øst har foreslått en omlegging som innebærer noe færre døgnplasser, men totalt sett skal tilbudet styrkes, ikke svekkes. Alle som trenger hjelp, skal være trygge på at de får hjelp, og de skal få hjelp så lenge det er behov for det. Det må ligge til grunn for utviklingen av velferdsstaten framover.

Så er det selvsagt slik at vi har ansvar. Vi bevilger penger. Det er det først og fremst Stortinget som gjør. Vi vedtar lovene. Vi vedtar reglene. Vi eier helseforetakene.

Vi har tydelige forventninger bl.a. om at rusbehandling skal prioriteres, og at det er kvalitet, nærhet, trygghet og forutsigbarhet som skal ligge til grunn.

Vi jobber også med en rusbehandlingsreform som jeg tror vi kan være enige om at blir viktig – selv om vi ikke er enige om alle tiltakene der – rett og slett fordi det er viktig at vi også her evner å tenke nytt og annerledes, og erkjenner at selv om vi får til mye bra i dette landet, må tilbudet fortsatt styrkes.

Bård Hoksrud (FrP) [13:41:39]: Jeg har lyst til å ta med statsråden til Kragerø. Der er politiet nå maktesløse og sier at de ikke klarer å få tak i kriminelle som egentlig skulle kommet inn i tvungent psykisk helsevern, som vi har et mål om at de skal. Vi ser nå at samtykkekompetansekravene gjør at personer som skulle hatt helsehjelp og er til fare for seg selv og andre, ikke blir fulgt opp. Det kunne vi se i Kragerø i forrige uke. Personer som er svært psykisk syke og rusavhengige, skaper masse frustrasjon og sinne hos befolkningen fordi de begår innbrudd, tyveri og snoking. Det har nå gått så langt at folk er i ferd med å ta til borgervern. Det kan gjøre at situasjonen kommer ut av kontroll.

Vil statsråden nå se på samtykkekravene, om man ikke bør justere dem, etter at de ble oppmyket i 2017, når vi nå ser konsekvensen av dette?

Statsråd Jan Christian Vestre [13:42:25]: Vi må alltid være villige til å se på konsekvensene av de lovene og reglene vi vedtar og beslutter. Det er ingenting som skjer i et vakuum, så vi må alltid være villige til å diskutere det.

Jeg tror det er mest ryddig at regjeringen kommer tilbake til Stortinget helhetlig med rus- og behandlingsreformen. Da kan vi se alt dette under ett og sørge for at vi selvfølgelig først og fremst ivaretar hensynet til dem som trenger det aller mest. De som har ruslidelser, skal få hjelp og god oppfølging på kort sikt og på lang sikt. Vi må forebygge bedre enn det vi gjør i dag. Vi må behandle bedre enn det vi gjør i dag. Politiet har selvfølgelig også et ansvar for å ivareta lov og orden og for at vi har ordentlige tilstander rundt omkring i by og bygd. Det skal vi naturligvis ha, men det er viktig at vi ser ting i sammenheng. Her er det ikke én enkel løsning som kommer til å være det saliggjørende. Vi trenger som sagt å tenke helhetlig og nytt innenfor dette feltet, og det er det regjeringen kommer til å gjøre når vi legger fram vår reform.

Olaug Vervik Bollestad (KrF) [13:43:40]: Valgfrihet er sentralt for pasienter med rusutfordringer. Mange trenger omsorg 24-7, og ikke fra åtte til fire, nettopp fordi de er så syke, fordi de har brutte relasjoner og sosiale utfordringer, eller fordi de faktisk er både psykisk og fy-

sisk nedkjørte. Her har ideelle aktører gått foran det offentlige i mange år.

Hvorfor er det ikke viktig for regjeringen å spille på lag med ideelle istedenfor å spille dem ut, som nå skjer med dette anbudet, eller er det bare det offentlige som tenker nytt og er kunnskapsbasert, i øynene til statsråden?

Statsråd Jan Christian Vestre [13:44:34]: Takk for spørsmålet.

Representanten vet veldig godt at vi heier på ideelle aktører, og det har vi også samarbeidet om i Stortinget tidligere, nettopp å vektlegge betydningen av ideelle aktører, også private aktører. Et godt samspill mellom det offentlige og private her har vist seg å være bra og effektivt. Det er grunnen til at vi i Norge – heldigvis, vil jeg si – har mange flotte ideelle aktører som gjør en kjempejobb hver eneste dag.

Når det gjelder akkurat denne konkrete anbudsprosessen som nå pågår i Helse sør-øst, har de på grunn av en nylig kjennelse i Oslo tingrett vurdert at det har vært uklarheter i rettstilstanden knyttet til om man kan reservere disse anbudene for ideelle. Vi har ikke ønsket at det skal være noen forsinkelse i anskaffelsene, rett og slett fordi det er viktig med forutsigbarhet for dem som trenger tilbudet og tjenestene, og det er grunnen til at det er lyst ut på den måten som det nå er gjort. Det er viktig å understreke at det ikke utelukker at det kan være mulig å gjennomføre en anskaffelse som er reservert for ideelle organisasjoner og aktører på et senere tidspunkt.

Presidenten [13:45:37]: Replikordskiftet er avsluttet.

Dei talarane som heretter får ordet, har òg ei taletid på inntil 3 minutt.

Erlend Svardal Bøe (H) [13:45:58]: Da Høyre i regjering la fram forslaget til en rusreform, var det med en erkjennelse av den feilslåtte ruspolitikken Norge har ført gjennom mange år. Med rusreform ville vi gå fra straff til hjelp, ta bort stigmaet mange opplever, og sikre at rusavhengige får et bedre liv. Rusreformen var også et oppgjør med den kampen mange rusavhengige gjennom mange år hadde kjempet for verdighet og for å bli sett av samfunnet.

Derfor var det et nederlag da et flertall i denne salen stemte mot rusreformen og på mange måter lot kampen mange rusavhengige hadde kjempet i mange år, få fortsette. Svaret til regjeringen da den gikk imot reformen, var at det skulle komme en egen forebyggings- og behandlingsreform for rusfeltet. Den reformen venter vi fortsatt tålmodig på over to år etter at rusreformen første gang ble stemt ned i Stortinget. Det høres ikke akkurat ut som et prioritert område.

Nå ser vi at rusavhengige og ruspasienter i dette landet må kjempe en ny kamp – denne gangen for å få riktig behandling med riktig varighet. De tre siste årene har vi sett en regjering, med Arbeiderpartiet og Senterpartiet, som bygger ned rusfeltet. Det er kutt i 400 døgnplasser i rusbehandlingen i alle helseforetakene, kortere varighet i behandlingsoppholdene og mindre valgfrihet og mangfold med avvikling av fritt behandlingsvalg og nedleggelse av tilbud som medikamentfri behandling, som vi f.eks. ser i Helse nord.

Gang på gang får vi høre som argumentasjon fra regjeringspartiene at det skjer på grunn av den faglige utviklingen, som vi akkurat har hørt om, uten at noen klarer å argumentere godt nok for hva den faglige utviklingen er, eller klarer å dokumentere hva den faglige utviklingen er.

Det regjeringspartiene nesten ikke har snakket om, er hva ruspasientene trenger, og hva ruspasientene mener om den utviklingen som skjer. De siste årene har vi sett at brukerorganisasjon etter brukerorganisasjon – flere av dem sitter oppe på publikumsgalleriet i dag – roper høyt og tydelig om de negative konsekvensene dette vil få. Det velger altså regjeringspartiene å ikke lytte til. Konsekvensene av den politikken er det ruspasientene som må ta – pasienter som trenger tid, tillit og relasjonsbygging i behandlingen for å bli rusfrie.

Det er grunnen til at vi sammen med Venstre og Kristelig Folkeparti i denne saken fremmer forslag om å stanse nedbyggingen av døgnplasser, sørge for at vi har behandlingsopphold med lang nok varighet, og sikre at pasientene får velge medikamentfrie eller recovery-baserte behandlingstilbud, sånn at de kan få det også framover.

Jeg håper virkelig at regjeringen ikke bare lytter til den faglige utviklingen, men også til dem som skal ha behandlingen, og det er først og fremst de rusavhengige og ruspasientene som trenger den.

Sandra Bruflot (H) [13:49:13]: Det er veldig bra at man i debatten sier at dersom behovet er der, skal man ha flere plasser. Paradokset er da at SV og regjeringen bør håpe på at det sitter brukere, foreldre og pårørende der ute som er villig til å betale privat for rusbehandling, sånn at disse stedene og disse fagmiljøene finnes hvis SV og regjeringen finner ut at vi trenger dem likevel. Man kan ikke knipse i fingrene og forvente at folk står klare med behandlingsplasser vi ett år tidligere sa vi ikke trengte. At alle skal drive videre, med mindre og mindre marginer, med etterbetaling for dem som får behandling, med høy dekningsgrad – en sånn virkelighet er kanskje lett å håndtere for store kjeder, men det kan fort bli slutten for de små.

Det nytter ikke å skyldte på helseforetaksmodellen i denne saken. Helseministeren er øverste ansvarlige. Helseministeren sender oppdrag. Stortinget vedtar hva regjeringen skal gjøre, hvis Stortinget har flertall til det, og det flertallet er det SV som blokkerer. Dette burde ikke være så vanskelig. Høyre, Venstre, Kristelig Folkeparti, Fremskrittspartiet, Rødt, Pasientfokus og Miljøpartiet De Grønne kommer nok til å være med og stemme for at folk med rusmiddelavhengighet skal ha lange nok behandlingsopphold, at de skal ha muligheten til å velge medisinfritt, recoverybasert, at vi skal stoppe nedbyggingen av døgnplasser, og at vi skal ha egne tilbud for kvinner. Det stemmer SV mot. Hvis grunnen til det er at SV ikke liker måten Helse-Norge styres på, ja, da velger man å ikke gjøre noe med den delen man har mulighet til å påvirke.

Vi skjønner at vi ikke kan endre et anbud. Vi skjønner at det vi vedtar i dag, ikke kan ha tilbakevirkende kraft, men det er mulig å si noe om at det ikke skal legges ned flere døgnplasser nå. Det har denne salen vedtatt før. Det er mulig med tilleggsanskaffelser for å sikre lengre opphold og flere plasser. Det er mulig å gi et tilbud helt uten private og ideelle, hvis det er det det står på for venstresiden. Ikke minst er det mulig å si noe om hva Stortinget forventer at en pasientgruppe som lever 15 år kortere enn alle andre, skal ha av tilbud.

Helt til slutt til Fremskrittspartiet om samtykkekompetanse og tvang: I dette forslaget er det snakk om mennesker som trenger rusbehandling, og hvilket tilbud de skal ha. Det er ikke snakk om psykotiske mennesker, og det er heller ikke snakk om farlige mennesker. Vi har en jobb å gjøre, enten man er for rusreform eller ikke, med å bygge ned stigma rundt rusavhengighet, og jeg må ærlig innrømme at dette forslaget er jeg veldig usikker på om hjelper til med akkurat det.

Bård Hoksrud (FrP) [13:52:04]: Nå er jeg veldig glad for at jeg kom etter foregående taler. Jeg er enig i at dette forslaget handler om at vi skal se på hvordan man skal hjelpe rusavhengige, det er utgangspunktet, men vi må også ta innover oss at dersom man ikke sørger for både å kunne ivareta dem som er rusavhengige, og også sikre at nærmiljøer og andre er med og ser verdien i dette og hvor viktig det er, kan man skape et motsetningsforhold, som det man nå faktisk ser enkelte steder i landet. Jeg mener at det definitivt hører hjemme her.

Jeg må si at vi nå har en regjering som er med og sørger for at vi får et todelt helsevesen. Innenfor rusomsorgen er det altså sånn at på f.eks. Mestringshusene Bolkesjø kan de som har råd, få behandling, men de som ikke har råd, får ikke behandling. Det synes i hvert fall Fremskrittspartiet er helt feil. Vi mener at vi skal bruke mulig-

hetene, vi skal se forskjellige løsninger. Det er vi veldig opptatt av.

Fremskrittspartiet og jeg er veldig tydelige på at rusavhengige skal få hjelp. Derfor er vi også tydelige på at vi skal ha flere plasser, ikke færre eller stå på stedet hvil. At Høyre ikke kan være med på forslaget om at vi skal øke antall plasser, fordi vi trenger flere plasser, viser egentlig at Høyre bare vil stå akkurat der vi er nå. Det holder ikke. Det er kutt, og det er uakseptabelt, men vi kan ikke bare opp dit. Det er mange der ute som trenger hjelp. Det er noe av utfordringen med den saken fra Kragerø om samtykkekompetanse som jeg tok opp. Det er mennesker som ikke får hjelp fordi de faller mellom to stoler – fordi man har et regelverk som sørger for at man ikke får den muligheten.

Så til dem som er veldig for avkriminalisering eller legalisering: Jeg har selv vært i Vancouver og møtt folk der. Der har de gjort det noen her ønsker å gjøre. Venstre vil legalisere helt, mens Høyre vil avkriminalisere. De som bor der, sa klart og tydelig: Før hadde vi noen få sprøyterom, nå har hele byen blitt det.

Vi var med komiteen til Portugal også. Det ble framstilt som fantastisk flott og fint, men når vi pratet med helsepersonell og politi, var det ikke sånn at dette var flott og fint og at alt var kjempebra med å sørge for at man kan ruse seg på narkotiske stoffer.

Jeg er veldig kritisk til en reform hvor man ønsker å avkriminalisere og gjøre det mindre alvorlig, sånn at vi risikerer at unge mennesker begynner å bruke narkotiske stoffer. Det er noe av bakgrunnen for at Fremskrittspartiet er veldig kritisk til det (presidenten klubber).

Fordelen med at jeg er saksordfører, er at jeg kan komme opp igjen!

Presidenten [13:55:11]: Engasjementet skal representanten iallfall ha!

Even A. Røed (A) [13:55:21]: Debatten har i og for seg vært interessant, og det er noen ting som er viktige å ha med seg ut av den. Det ene er at vi i merknadene fra regjeringspartiene understreker at det er pasientrettigheter som kan tilsi at man skal ha tolv måneders behandling. Vi sier også i våre merknader at hvis flere kommer til å ha tolv måneders behandling enn det som ligger inne i anbudet nå, kommer vi til å ha behov for flere plasser, for da blir det de facto mindre behandling ut av tilbudet.

Samtidig vet vi – og det er også en del av diskusjonen her – at det er bevegelse i dette feltet, at man også har ny forståelse av hvordan behandling skal fungere. Da må vi teste det ut. I samme slengen vedtar vi også – og det er det flere her som er med på – at følgeforskning skal være med. Hvorfor er vi opptatt av følgeforskning? Jo, vi er opptatt av å få mer kunnskap og kompetanse på feltet.

Det er jeg veldig stolt av å få på plass, og det må vi ha med oss.

Jeg tror at alle vi som er her, tjener mye mer på å understreke pasientrettighetene og prate opp det som ligger inne av rettigheter, og det Helse sør-øst sier om det i sine omtaler av anbudet: at det fortsatt er muligheter, men at hovedregelen skal være tre, sju og ni måneder.

Vi har altså åpning for at vi nå skal løse det med behandlingsplasser for voldsutsatte kvinner i aktiv rus. Det er på plass, og det er vi veldig fornøyd med, selv om det ikke høres sånn ut her.

Det høres også ut som om vi ikke skal bruke private eller ideelle aktører i det hele tatt. Helse sør-øst har nå en avtale på 1,355 mrd. kr. Hvis dette var en regjering som foraktet ideelle og private, hadde vi aldri lagt ut et anbud av den typen. Dette er en kjempeavtale, en kjempemulighet for alle aktører til å bli med inn og bidra til bedre rusbehandling i den tiden vi går inn i. Ja, man kan godt diskutere utviklingen på feltet, man kan godt diskutere denne regjeringens rigg av behandlingen, men man må også ha med seg noen av faktaene som ligger til grunn.

Det er også enkelte som sier at man nå må gå bort fra døgnplasser og til døgntilbud. Det er imidlertid fortsatt sånn at tre, sju og ni måneder er ganske så langvarig døgntilbud. Er man innlagt i en behandlingsinstitusjon i tre måneder, er det en vesentlig behandling lengde. Det samme er både sju og ni måneder. Så kan det godt hende at noen også ønsker seg – og trenger og har behov for og rettigheter til – mer enn det, og da skal vi legge til rette for det. Likevel er det altså ikke sånn at dette er en massiv overføring fra døgntilbud til poliklinikk. Dette er en storsatsing på døgntilbud, og det skal vi fortsette å bygge opp under.

Jeg tror dette feltet er veldig godt tjent med at vi i det videre har debattene rundt hva som er god og ikke fullt så god behandling. Derfor tror jeg følgeforskning er utrolig viktig. Det er selvfølgelig også en forventning om at man fra både helseministerens og helseforetakenes side har en nøye oppfølging av dette der man sikrer det, og det er helseministeren klokkeklar på i denne sal.

Marian Hussein (SV) [13:58:34]: I mitt innlegg berømmet jeg representantene fra opposisjonen som hadde lagt fram dette forslaget, for jeg mener at sluttproduktet gjør situasjonen til TSB-behandlingen bedre. Derfor blir jeg litt skuffet over at man i avslutningen av denne debatten kjører fram sånt som: Ja, men dere kan være med og vedta. Altså: Hvis det er sånn at Stortinget da vi behandlet opptrappingsplanen, allerede har vedtatt at man skal slutte å legge ned behandlingstilbud innenfor psykisk helsevern, burde det egentlig ikke være behov for at vi igjen vedtar det i Stortinget. Så er

realiteten en annen når man ser på dette tilbudet. Men det hadde jo heller ikke gjort at veldig mange av disse plassene som man er bekymret for, hadde gjenoppstått når man skriver 1. januar 2025, for de er jo regulert av en anbudsavtale.

Jeg tror debatten og pasientene og folk er tjent med at vi klarer å være ærlige om hva som er de reelle konsekvensene av de ulike forslagene, og slik situasjonen er, har man anbudsregimet som helseforetakene bruker. I foregående sak var Høyre veldig opptatt av at det var visse ansvarsfordelinger mellom Stortinget og statsråden og helseforetakene, men i denne saken er ikke Høyre like opptatt av disse prinsippene om hvordan ansvarsfordelingen skal være. Det hadde vært litt interessant å vite hva Høyre egentlig mener om disse ulike ansvarsfordelingene, for Høyre taler med ikke bare to, men flere tunger. De har også flere representanter i salen, så det kan hende at det påvirker hvilke argumentasjonsrekker man legger seg på.

Her er vi i SV i hvert fall ærlige på at vi skulle ønske vi hadde et annet system for å styre dette. Vi skulle ønske man hadde langsiktige avtaler med kun ideelle aktører, for vi ønsker ikke at helsetilbudet til sårbare grupper skal være motivert også av kommersielle gevinster. Det tror vi ikke er bra, verken for de menneskene som skal ha den hjelpen, eller for helsevesenet vårt. Så la oss i hvert fall være ærlige om realitetene i de forslagene som foreligger, og så kan vi være uenige om hva vi mener er løsningene.

Olaug Vervik Bollestad (KrF) [14:01:39]: Jeg har lyst til å si litt om hvorfor jeg er så opptatt av mangfold i denne tjenesten.

For ganske lenge siden fikk jeg en telefon fra en jeg er veldig glad i: Olaug, jeg trenger hjelp med min rusutfordring nå – jeg har en flott jobb, familie, unger og penger. Denne gode vennen av meg fikk hjelp den første helgen, for han kunne legge flere hundre tusen kroner på bordet.

Samtidig er det mange jeg møter, nesten hver eneste dag, som sier: Jeg står i kø – jeg har ikke penger å betale med. Jeg har heller ikke alltid penger til boligen jeg skal bo i. Ja, jeg har Nav. Jeg trenger noe annet enn det jeg får tilbud om av dagbehandling eller poliklinisk behandling.

Det er disse vi snakker om. Jeg er redd for et todelt helsevesen når det gjelder rusbehandling. Det er mange som sliter med rus som har et «ordnet liv» utad, men store utfordringer og tung ryggsekk, og som har penger å betale med. Men det er mange flere som ikke har den muligheten, og som trenger et mangfoldig tilbud og ber oss om å skaffe dem et mangfoldig tilbud der tid er en del av behandlingen, fordi de har mye i ryggsekken utenom rusutfordringene sine.

For meg blir det tydeligere at de som har lite, får et enda dårligere tilbud, og de som har mye penger, kan kjøpe seg tilbud. Dette er mitt engasjement for akkurat disse forslagene i dag – at de som har lite, nå skal få muligheten til å få et mangfoldig tilbud de kan ta tak i for å få hjelp med det som er deres utfordringer.

Bård Hoksrud (FrP) [14:04:23]: Man skal lytte nøye når man hører innlegg. Jeg hørte statsråden snakke varmt for de ideelle, og det er bra, men jeg hørte i det momentet at han sa det var viktig å få på plass flere plasser og jobbe med problematikken. Selv om jeg opplever at statsråden prøver å være en mer pragmatisk statsråd, hørte jeg i hvert fall ikke i det innlegget at han nevnte de private i det hele tatt.

Jeg hørte også representanten Even Røed fra Arbeiderpartiet si at det var 1,355 mrd. kr til kjøp av tjenester. Men det er nok sånn at de aller, aller fleste er ideelle, og det er alle enige om er bra. Noen av oss andre skulle gjerne sett at det var et enda større mangfold, at man også åpnet for at flere private skulle få den samme muligheten.

Så må jeg inn på at representanten Røed brukte at det er ny forståelse om hvordan behandling skal skje framover. Jeg opplevde at statsråden ble utfordret på dette gjentatte ganger i spørsmålsrunden, men jeg oppfattet ikke at statsråden i det hele tatt svarte på hvor det er dokumentert at kortere behandlingstid gir like gode resultater. Det er spesielt at Arbeiderpartiets representant etterpå kommer og argumenterer med det samme og sier at det er forståelse for det, men man får altså ikke dokumentasjon, som vi utfordrer og utfordrer på. Det kommer altså ikke noen dokumentasjon. Jeg skulle gjerne sett det, hvis det kan dokumenteres at kortere behandlingstid har like god eller bedre effekt – vi får håpe det har enda bedre effekt hvis man skal gjøre dette. Jeg tror også det er sånn at mennesker er forskjellige, mennesker er unike. Det betyr altså at noen kanskje må ha 3 måneder, noen 6 måneder, noen 9 måneder, mens noen kanskje må ha både 12, 15 eller 18 måneder for å klare å lykkes.

Det viktige, tror jeg, og det er vi i hvert fall alle enige om, er at vi ønsker at mennesker som sliter og har behov for hjelp, faktisk får det, og at man skal lykkes. Det er bra, og jeg ser fram til det som kommer fra regjeringen. Da blir det sikkert noen nye debatter, men jeg håper det er sånn, og statsråden var tydelig på det tidligere i dag. Så får vi jo se når revidert kommer i morgen, hva som faktisk ligger der, og hvor mye det er til også å kunne bruke de private og den kapasiteten som er der. For, som andre har sagt fra denne talerstol: Det hjelper ikke å ønske nye tilbud hvis det ikke er noen der til å levere tilbudene. Det tror jeg er noe av fordelene med å ha både ideelle og pri-

vate som leverandører som kan levere gode tjenester, og som er med på å sørge for at man også kan oppskalere når det er behov for det. Jeg ser fram til videre debatter.

Presidenten [14:07:25]: Representanten Even A. Røed har hatt ordet to ganger tidlegare og får ordet til ein kort merknad, avgrensa til 1 minutt.

Even A. Røed (A) [14:07:35]: Til det siste først: Det er altså gjennomført et forberedende arbeid til anbudet som involverer både brukerrepresentanter, erfaring og helsepersonell, som jo har lagt grunnlaget for det anbudet som ligger der nå. Så det er i hvert fall noe grunnlag for det. Så hører vi også fra representanten Bollestad at nå er man bekymret for et todelt helsevesen, og jeg er kjempebekymret hver eneste dag, for et todelt helsevesen er noe av det aller verste som kan skje i Norge. Men det er altså sånn at ventetiden er lik, ventetiden var på 28 dager i 2023, og den er rundt 30 dager i 2024. Den var på 28 dager i de fire–fem årene før det, så det er altså ingen grunn til at man er nødt til å gå til et helprivat tilbud for å få behandling til fornuftig tid. Hvis det er sånn, gjorde heller ikke den regjeringen som representanten Bollestad støttet, nok for å klare å få ned ventetidene. Da må hun også argumentere for at ventetidsmålet ikke er riktig per i dag.

Presidenten [14:08:31]: Representanten Olaug Vervik Bollestad har hatt ordet to ganger tidlegare og får ordet til ein kort merknad, avgrensa til 1 minutt.

Olaug Vervik Bollestad (KrF) [14:08:47]: Det kan godt være at den forrige regjeringen ikke gjorde nok, men vi var ærlige nok til å kunne si at vi ikke gjorde det – i forhold til denne regjeringen og representanten som var oppe her sist, som kun sier at det de gjør, alltid er aller best. Det er faktisk sånn at selv om ventetidene er like, er ventetiden lang for dem som trenger det aller mest, de som ikke har penger til å betale seg ut. For dem er 28 dager for å få hjelpen de trenger, kjempelenge. De har behov for hjelp ganske fort.

Presidenten [14:09:16]: Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 2.

Sak nr. 3 [14:09:20]

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Ane Breivik, Abid Raja, Grunde Almeland, Ingvild Wetrhus Thorsvik, Guri Melby, André N. Skjelstad og Alfred Jens Bjørlo om å gi flere mulighet til å få barn (Innst. 284 S (2023–2024), jf. Dokument 8:87 S (2023–2024))

Presidenten [14:09:38]: Etter ynske frå helse- og omsorgskomiteen vil presidenten ordna debatten slik: 3 minutt til kvar partigruppe og 3 minutt til medlemmer av regjeringa.

Vidare vil det – innanfor den fordelte taletida – verta gjeve anledning til inntil sju replikkar med svar etter innlegg frå medlemmer av regjeringa. Dei som måtte teikna seg på talarlista utover den fordelte taletida, vil òg få ei taletid på inntil 3 minutt.

Sandra Bruflot (H) [14:10:06] (ordfører for saken): Først vil jeg få takke komiteen for samarbeidet i saken. Det er avholdt skriftlig høring, og den tidligere statsråden har uttalt seg til komiteen om forslagene.

Forslaget fra Venstre om å gi flere muligheten til å få barn foreslår endringer i bioteknologiloven for å tillate dobbeltdonasjon, en gjennomgang av tilbudet av infertilitetsbehandling, en utredning av ikke-kommersiell surrogati og en gjennomgang av det juridiske vernet av barn født av surrogatmødre i utlandet. Jeg regner med at hvert parti vil redegjøre for sine syn i saken.

For Høyres del er det et poeng at det ble gjort en større endring i bioteknologiloven i 2020, og at den nå skal evalueres. Innen sommeren neste år skal Helsedirektoratet på oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet kartlegge status og beskrive utviklingstrekk på området, og Bioteknologirådet skal samtidig se på de etiske og samfunnsmessige problemstillingene som reises i lys av den medisinske og teknologiske utviklingen innen bioteknologilovens fagområder. Det skal de gjøre innen 1. mai 2025.

Å være forelder er noe mer og i noen tilfeller noe annet enn å være biologisk opphav til noen. Det tror jeg alle som er bonusforeldre, foreldre til barn man har fått ved hjelp av donasjon, fosterforeldre, adoptivforeldre og biologiske foreldre kan skrive under på.

Det at vi gjennom fertilitetsbehandling, donasjon og litt hjelp kan gjøre at flere opplever å få egne barn, er en god ting. Ikke minst er det en god ting at den offentlige helsetjenesten også har ansvar for assistert befruktning. Men det er ingen tvil om at dette er et område hvor utviklingen har skjedd raskt. For Høyres del vil vi avvente hva Helsedirektoratet og Bioteknologirådet sier når bioteknologiloven skal evalueres, men det er et viktig prinsipp for Høyre at vi legger føre-var-prinsippet til grunn hvis og dersom det skal gjøres endringer.

Med det ønsker jeg en god debatt.

Kamzy Gunaratnam (A) [14:12:19]: Jeg er så utrolig stolt av at Arbeiderpartiet har vært en pådriver for at eggdonasjon skal bli tillatt i Norge, for at assistert befruktning for enslige skal bli tillatt, og for bedre svangerskapsomsorg med bedre fosterdiagnostikk. I forrige uke kunne vi markere at det hadde gått fire år siden

Stortinget gjorde disse store, historiske endringene innenfor bioteknologiloven, som har betydd ufattelig mye for norske kvinner og familier. Det fødes faktisk barn takket være disse endringene, og kvinner får god informasjon under svangerskapet. Det skal vi glede oss over.

I likhet med forslagsstillerne er også regjeringspartiene opptatt av god reproduktiv helse og at kvinner og par som trenger medisinsk behandling for å kunne få barn, får forsvarlig og omsorgsfull hjelp i den offentlige helsetjenesten. Mange av disse spørsmålene reguleres gjennom bioteknologiloven. Jeg er derfor glad for at regjeringen har varslet å sette i gang en evaluering av bioteknologiloven. Tidligere statsråd Kjerkol ga i sin tid Helsedirektoratet i oppdrag bl.a. å kartlegge status og beskrive utviklingstrekk på fagområdene loven regulerer. I tillegg har også Bioteknologirådet fått i oppdrag å drøfte de etiske og samfunnsmessige problemstillingene som reises i lys av den medisinske og teknologiske utviklingen innenfor bioteknologilovens fagområder.

Flere av problemstillingene forslagsstillerne løfter fram, blir naturlig å diskutere når disse evalueringene og drøftingene foreligger, herunder også surrogati. Hva gjelder det juridiske vernet av barn født av surrogatmor i utlandet, ser jeg fram til at ny barnelov blir lagt fram av Barne- og familiedepartementet.

Morten Wold (FrP) [14:14:22]: Jeg har ikke tenkt å holde noe langt innlegg om dette forslaget om å gi flere mulighet til å få barn. Jeg skal bare gi en kort stemmeforklaring. Fremskrittspartiet støtter representantforslagets forslag nr. 1, 2 og 4. Når det gjelder forslag nr. 3, viser vi – som det også står i våre merknader – til Fremskrittspartiets partiprogram, hvor alle partiets medlemmer stilles fritt i spørsmål av religiøs og livssynsmessig karakter som ikke entydig dekkes av partiprogrammet.

Ingvild Wetrhus Thorsvik (V) [14:15:18]: Familier fylt med kjærlighet, lykke og omsorg kommer i mange forskjellige former. Tiden hvor kun 1950-tallets kjernefamilie var det eneste rette, er heldigvis for lengst forbi.

I dag er barne- og familieministeren ute i VG og er bekymret for lave fødselstall i Norge. Hennes svar på det er å sette ned et utvalg, noe hun selv innrømmer at ikke løser alt. For én ting er å gjøre det mer attraktivt å få barn i Norge. En helt annen ting er at dette hjelper fint lite for dem som allerede synes det virker attraktivt å få barn, men hvor det er helt andre ting som stopper dem fra å realisere drømmen om en familie.

Det vi snakker om i dag, er mennesker som så gjerne vil ha barn, som gjerne vil skape en familie, men som i dag ikke har muligheten. Geir Kvarme, som selv er far til

to barn født gjennom surrogati, uttalte tidligere i år til VG:

«Hvis Norge skal være opptatt av at det fødes flere barn, så synes jeg vi skal gi muligheten til de som ønsker det. En livmor har aldri sunget en nattasang. Det er deg som forelder som plastrer sår og er med på fotballtrening. Det er intensjonen du har om å være forelder til et barn som teller mest.»

Ufrivillig barnløshet rammer ett av syv par i Norge. Det er en bekymrende og økende trend, men vi kan faktisk gjøre noe med dette. Teknologiske framskritt muliggjør at de som er ufrivillig barnløse, kan få barn dersom det er politisk vilje til det. Til tross for dette blir altså Venstres forslag stemt ned.

Det finnes mange i Norge i dag som av ulike grunner benytter seg av surrogatmor i utlandet. Det kan typisk være fravær av en livmor i et parforhold, medisinske komplikasjoner eller sykdom. Venstre mener det er på tide å utrede en regulering av ikke-kommersiell surrogati, og at det juridiske vernet av barn født av surrogatmor i utlandet bør gjennomgås for å styrke barns rettigheter.

Det antas i dag at rundt 10 pst. av alle dem som forsøker å bli gravide, i dag vil oppleve fertilitetsproblemer. Ofte ligger medisinske årsaker til grunn for fertilitetsutfordringene. Venstre mener at tilbudet av infertilitetsbehandling bør gjennomgås for å sikre at det er et reelt og likeverdig tilbud.

Ønsket om barn er veldig stort for veldig mange, og jeg synes at vi i større grad burde legge til rette for at flere som ønsker det, kan få barn. Å tillate dette i Norge vil gjøre at færre benytter seg av surrogati i utlandet, og det kan være med på å trygge at alle involverte i prosessen blir ivaretatt når det foregår på norsk jord. I tillegg vil en tillatelse bidra til å normalisere og anerkjenne barn som har kommet til verden ved hjelp av surrogati.

Jeg tar med dette opp Venstres forslag i saken.

Presidenten [14:18:25]: Representanten Ingvild Wetrhus Thorsvik har teke opp dei forslaga ho refererte til.

Olaug Vervik Bollestad (KrF) [14:18:36]: Kristelig Folkeparti ønsker et samfunn som gir gode rammer for å få barn, og at alle barn skal ha trygge rammer rundt seg i sin oppvekst. Samtidig mener vi at det er viktig at det er et føre-var-prinsipp som legges til grunn i en verden der teknologisk og medisinsk utvikling går stadig fortere. Særlig innen medisinsk forskning, som kan ha uante konsekvenser for framtiden og etterkommerne, mener vi at et føre-var-prinsipp er viktig.

For oss er det også viktig å legge FNs barnekonvensjon artikkel 7 til grunn, hvor det slås fast at alle barn har rett til å kjenne sine foreldre og få omsorg fra dem. Kristelig Folkeparti ønsker dermed ikke å tillate surrogati. Vi

mener det er viktig å se på hvor utbredt praksisen er med bruk av surrogati fra utlandet. Det er både biologiske og psykologiske faktorer som bidrar til at det knyttes bånd mellom gravide og fødende kvinner og barnet de bærer fram.

En viktig del av å la folk få de barna de ønsker, handler om at samfunnet gir barnefamilier og par faktisk fleksibilitet som småbarnsforeldre. Det trenger vi mer av, og det tror jeg var noe av det statsråd Toppe prøvde å legge til grunn i intervjuet hun gjorde i VG i dag. Vi trenger mer av det, altså tiltak som gjør det lettere å få unger, og som gir større fleksibilitet.

Jeg klarer ikke å la være å kommentere dette med altruistisk surrogati. Selv om folk ønsker å gjøre det av uselviske årsaker, ikke ut fra egoisme, men for å hjelpe, er det ikke tvil om at mange også føler et press i en sårn situasjon. Det betyr at det ikke er frivillig selv om en opplever og vil si at det er frivillig. Derfor sier Kristelig Folkeparti nei til begge deler, og jeg tar med det opp forslaget vi er med på.

Presidenten [14:21:12]: Då har representanten Olaug Vervik Bollestad teke opp det forslaget ho refererte til.

Statsråd Jan Christian Vestre [14:21:26]: I likhet med forslagsstillerne er vi alle, tror jeg, opptatt av god og omsorgsfull reproduktiv helse, og at kvinner og par som trenger medisinsk behandling for å kunne få barn, får forsvarlig og omsorgsfull hjelp i den offentlige helse-tjenesten.

Bioteknologiloven regulerer vilkårene for behandling med assistert befruktning og donasjon av egg- og sædceller. Dagens forbud mot surrogati er også regulert der.

Regjeringen har som kjent besluttet å sette i gang en bred evaluering av bioteknologiloven. Helse- og omsorgsdepartementet har derfor gitt Helsedirektoratet i oppdrag bl.a. å kartlegge status og beskrive utviklingstrekk på fagområdene som loven regulerer, og som også deler av dette forslaget tar opp i seg. Fristen for dette arbeidet er satt til 15. mai 2025.

Bioteknologirådet har også fått i oppdrag å drøfte de etiske og samfunnsmessige problemstillingene som reises i lys av den medisinske og teknologiske utviklingen innenfor bioteknologilovens fagområder, og fristen er også der 15. mai 2025.

Det er først når disse grundige og også ganske krevende vurderingene foreligger, at jeg mener det er relevant å se nærmere på de konkrete spørsmålene som forslagsstillerne reiser, om både dobbeltdonasjon av kjønnsceller, embryodonasjon og ikke-kommersiell surrogati. Det samme mener jeg gjelder spørsmålet om finansiering av tilbud om assistert befruktning i den offentlige helsetjenesten.

Når det gjelder spørsmålet om det juridiske vernet av barn født av surrogatmor i utlandet, svarer jeg i samråd med barne- og familieministeren.

Barnelovutvalget la i 2020 fram forslag til en ny barnelov. Utvalget hadde i sitt mandat å vurdere hvordan grunnleggende menneskerettslige prinsipper kan komme tydeligere til uttrykk i en ny barnelov. På samme måte som dagens barnelov vil den nye barneloven både gjelde for barn som er født i Norge, og for barn som er født i andre land, inkludert barn som er født av surrogatmødre i utlandet.

Barne- og familiedepartementet arbeider nå med å følge opp forslaget til barnelovutvalget og vil på vanlig måte legge stor vekt på barns menneskerettigheter, herunder forpliktelsene vi har etter barnekonvensjonen og Den europeiske menneskerettskonvensjonen.

Presidenten [14:23:49]: Det vert replikkordskifte.

Ingvild Wetrhus Thorsvik (V) [14:24:00]: I 2008 ba EU-parlamentet medlemslandene om å sikre universell tilgang til behandling av ufrivillig barnløshet. Så er det sånn at det offentlige begrenser støtten til kun tre forsøk på assistert befruktning, og egenandelen er relativt høy, og da favoriseres de med god økonomi. Det skaper også et skille i hvem som kan realisere drømmen om å få et barn, noe Venstre mener ikke er akseptabelt.

Mener statsråden at det er akseptabelt at den enkelte families økonomi i mange tilfeller setter en stopper for å realisere drømmen om et barn?

Statsråd Jan Christian Vestre [14:24:43]: Takk for spørsmålet. Jeg mener at noe av det aller viktigste vi kan sikre i vår felles helsetjeneste, er like god tilgang, høy kvalitet, korte ventetider og at det ikke er lommeboken som skal avgjøre hvor godt tilbud man får. Det tror jeg vi kan være enige om. I dag finnes det offentlige tilbud om assistert befruktning i alle helseregionene våre. Det er riktignok bare St. Olavs hospital som tilbyr behandling med donoregg, men både St. Olavs hospital, Sykehuset Telemark og Oslo universitetssykehus tilbyr behandling med donorsæd. Universitetssykehuset Nord-Norge og Haukeland universitetssykehus er nå i en prosess med å innføre dette.

Det er riktig som representanten sier, at det i dag er inntil tre forsøk per barn kvinnen eller paret kan få finansiert gjennom den offentlige helsetjenesten. Etter hva jeg er blitt fortalt, er det relativt vidt hva som regnes som et forsøk, og ved etablering av et nytt parforhold kan Helfo også gi refusjon til tre nye forsøk.

Ingvild Wetrhus Thorsvik (V) [14:25:43]: Statsråden var i innlegget sitt inne på at regjeringen ønsker en evaluering av bioteknologiloven, og han viste til at

Helsedirektoratet skal kartlegge status og beskrive utviklingstrekk på fagområdet. Bioteknologirådet har fått i oppdrag å drøfte de etiske og samfunnsmessige problemstillingene innen samme frist. Likevel: Enkelte av de forslagene som Venstre i dag fremmer her, bl.a. embryodonasjon og samtidig sæd- og eggdonasjon, har Bioteknologirådet allerede anbefalt. Hvorfor vil da statsråden vente på en ny evaluering av akkurat disse forslagene, når det allerede foreligger en anbefaling?

Statsråd Jan Christian Vestre [14:26:27]: Vi ønsker å se dette samlet, under ett. Når det nå er satt i gang to ganske brede og omfattende utredninger både i Helsedirektoratet og i Bioteknologirådet og vi om et års tid får resultatene av dette, mener vi det er mest naturlig å se dette sammen med tanke på hvordan vi skal følge opp forslagene videre. Vi har allerede gjennomført endringer. Norge har på mange måter også vært et foregangsland, og det er jeg glad for, for det er viktig at vi kan hjelpe dem som er ufrivillig barnløse.

Forslagene i sin helhet reiser mange krevende spørsmål som dreier seg om medisinske og teknologiske framskritt og etiske og moralske problemstillinger og dilemmaer, noe vi ikke tar lett på, og som det derfor er viktig at vi behandler på en grundig måte. Da mener vi det er riktig å gjøre det slik, ikke over et enkeltforslag i Stortinget.

Presidenten [14:27:23]: Replikordskiftet er avsluttet.

Fleire har ikkje bedt om ordet til sak nr. 3.

Sak nr. 4 [14:27:30]

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Alfred Jens Bjørlo, André N. Skjelstad, Bård Hoksrud, Bengt Rune Strifeldt og Irene Ojala om å følge opp Stortingets og regjeringens føringer om spesialisthelsetjenestene i Alta og stoppe nedbyggingen av dagkirurgi-tilbudet ved Klinikk Alta (Innst. 287 S (2023–2024), jf. Dokument 8:94 S (2023–2024))

Presidenten [14:27:51]: Etter ynske frå helse- og omsorgskomiteen vil presidenten ordna debatten slik: 3 minutt til kvar partigruppe og 3 minutt til medlemmer av regjeringa.

Vidare vil det – innanfor den fordelte taletida – verta gjeve anledning til inntil sju replikkar med svar etter innlegg frå medlemmer av regjeringa, og dei som måtte teikna seg på talarlista utover den fordelte taletida, får òg ei taletid på inntil 3 minutt.

Olaug Vervik Bollestad (KrF) [14:28:15] (ordfører for saken): Først vil jeg takke komiteen for et godt og

ikke minst konstruktivt samarbeid om en sak som er viktig ikke bare i nord, men for synet på helsevesenet. Jeg regner med at hvert parti tar opp sine synspunkt under debatten.

Helse nord står i en omstillingsfase som krever mye av alle parter, og som kan ha store konsekvenser framover. Nærhet til tjenester som ikke krever spesialisering i høy grad, blir en viktig brikke for omstillingen i hele helsetjenesten framover. Vi kan bare ane avstandene i nord.

Helseforetakene må følge opp de føringene som foreligger, og de vedtakene som er gjort. Den uforutsigbarheten mange i Alta nå kjenner på, har jeg stor forståelse for. Selv om det i dag er gitt 15 mill. kr, må de 15 mill. kr følges opp med handling. Det forventer man. Det minste vi kan gjøre, er å sørge for at anbefalingene om utvikling av tilbud som er vedtatt, faktisk gjennomføres.

Vi har altså flunkende nye lokaler og mulighet til et godt arbeid. Da er det tragisk å ødelegge viktige tilbud i Alta. Argumentet som brukes, er at man skal sikre helheten til det nye sykehuset i Hammerfest. For oss som bor i sør, er det kanskje ikke forståelig, for vi kjenner ikke avstandene, men vi snakker om avstanden Oslo–Stavanger for noen. Det er kjempedigre avstander. Da har jeg forståelse for at man vil opprettholde dagkirurgi, poliklinisk arbeid, fødetilbud og ikke minst også tilbud for dem som trenger psykisk oppfølging. Derfor forventer jeg at de 15 mill. kr som ble gitt i dag, faktisk blir fulgt opp.

Med det tar jeg opp det forslaget vi er med på.

Presidenten [14:30:49]: Representanten Olaug Vervik Bollestad har teke opp det forslaget ho refererte til.

Truls Vasvik (A) [14:31:06]: Som foregående taler sa: Situasjonen i Helse nord er alvorlig. Det har jeg blitt godt informert om selv når jeg har vært rundt på alle sykehusene i nord de siste ukene, og det er noe Arbeiderparti–Senterparti-regjeringen tar på aller største alvor. Det viser vi også gjennom å bevilge ekstra penger til Klinikk Alta i statsbudsjettet. Som det ble nevnt: De som fulgte med på mediebildet på morgenkvisten i dag, fikk også med seg at det kommer ytterligere midler, med et forslag i revidert nasjonalbudsjett i morgen.

Likevel: Den største knapphetsfaktoren er personell. Det opplever jeg at den store majoriteten er enig i. Da er det viktig at vi bruker det personellet vi har, best mulig.

Samtidig må økonomien gå opp. Det ble, som nevnt, lagt inn 25 mill. kr ekstra til Klinikk Alta i statsbudsjettet for inneværende år, for en videreutvikling av spesialisthelsetjenestene. Tiltak for å hindre unødig reisevei for eldre og kronisk syke skal prioriteres. Jeg forut-

setter at det regionale helseforetaket og Finnmarkssykehuset hensyntar de økte midlene i sine budsjetter, noe de også har gjort, gjennom oppbygging av poliklinisk virksomhet og dagbehandling, styrking av radiologitilbudet og økning av antallet indremedisinere. Budsjettvedtaket til Finnmarkssykehuset er innenfor helseforetakenes fullmakter, og det er styrets ansvar å sørge for at drift og budsjetter er innenfor de rammene som er tilgjengelig.

Det er også viktig å nevne at avvikling av dagkirurgi er utredet, og at det er god nok operasjonskapasitet ved sykehusene i Hammerfest og Kirkenes.

Jeg tror ingen ikke skjønner at endringer skaper usikkerhet, men det å sikre at vi har nok folk overalt, er også et ansvar som påhviler både styret og helseregionen.

For oss i Arbeiderpartiet er det viktig at vi styrker den desentraliserte sykehusstrukturen i Norge, at vi flytter mer av den elektive virksomheten ut til lokalsykehus, og at vi styrker den lokale akuttberedskapen. Dette forventer vi at foretakene følger opp på aller beste måte.

Tone Wilhelmsen Trøen (H) [14:33:23] (komiteens leder): Det er riktig som forslagsstillerne skriver, at det for Høyre i regjering var viktig å styrke pasienttilbudet for befolkningen i og rundt Alta. Vi har over mange år jobbet for at Finnmarkssykehuset skal ha enheter nær der folk bor, i Kirkenes og Hammerfest og Alta og Karasjok, og at de skal samarbeide godt med regionsykehuset, som er i Tromsø, UNN.

Vi var i regjering også veldig tydelige på at det skulle være sykehustjenester i Alta, og at Klinikk Alta skulle bygges ut. Den ble åpnet i desember 2019 og bidro til en styrking av spesialisthelsetilbudet for innbyggerne. Det er viktig, for i et land med en geografi der det er store avstander, bør det være trygghet for at de aller fleste av de tjenestene en trenger, selv sykehustjenester, er så nær som mulig. Det har også vært viktig for Høyre når vi har diskutert sykehusstruktur, og når Stortinget har gjort viktige vedtak om det her i denne sal.

Så er det fullt mulig å dele på oppgaver. Det er fullt mulig å planlegge godt for at spesialistene kan komme dit pasientene og innbyggerne er, og at man legger godt til rette for det. Det var viktig for oss da vi satt i regjering. Men dette forslaget føyer seg inn i rekken av forslag hvor Stortinget vil gripe inn i det som er regjeringen og helseministerens ansvar etter foretaksloven, og derfor mener Høyre det samme som Høyre har ment hele veien: Det bør være et nært og godt tilbud for pasienter i Norge når det gjelder spesialisthelsetjenester.

Vi hadde ansvaret for å opprette Klinikk Alta, og det ble bygget et nytt sykehus i Hammerfest. Jeg tror folk merker seg at det er nå, på Arbeiderparti–Senterparti-

regjeringens vakt, man legger ned spesialisthelsetilbudet nær der folk bor. Men å gripe inn i det som er regjeringen og helseministerens ansvar, bør ikke Stortinget gjøre. Helseministeren bør ikke ha en lang arm, men en kort arm til å sikre at det er gode spesialisthelsetjenester i hele landet, så nær der folk bor som mulig. Det bør være mulig, og det utfordrer vi helseministeren på.

Lisa Marie Ness Klungland (Sp) [14:36:29]: Fyrst og fremst vil eg påpeika at det er å kasta stein i glasshus når Høgre hevdar at det er regjeringa vår som legg ned spesialisthelsetenestetilbod.

Men over til saka: Regjeringa har gjennom Hurdalsplattforma slått fast at me vil utvikla og styrkja det desentraliserte sjukehuset i Noreg, flytta meir av den elektive verksemda ut til lokalsykehus og styrkja den lokale akuttberedskapen.

Så er fakta her at Finnmarkssykehuset sitt budsjettvedtak ligg innanfor helseforetaket sine fullmakter. Gjentekne gonger har Stortinget løyvd ekstra pengar til Klinikk Alta. Desse pengane skal bli nytta til å vidareutvikla spesialisthelsetenestene, og spesielt prioritert er tiltak for å hindra unødvendig reiseveg for eldre og kronisk sjuke. Det er svært viktig. Pengane skal mogleggjera auka volum på dag- og polikliniske tilbod til eldre og kronisk sjuke, som f.eks. dialyse, kreftbehandling og biologisk behandling. Helse nord fekk i årets budsjett 240 mill. kr i eit varig tilskot for å rekruttera og behalda fagfolk i nord, og for å betra samhandlinga.

I dag kom nyheita om at Klinikk Alta får ytterlegare 15 mill. kr gjennom revidert nasjonalbudsjett. Det er i tillegg til dei 25 millionane som allereie ligg der, altså ein total pott på 40 mill. kr. Dette er for å sikra eit fortsett fødetilbod og styrkt poliklinikk, psykisk helsevern og dagbehandling. Som følgje av dette skal det utgreiast ei utviding av indremedisinsk tilbod innan poliklinikk og dagbehandling i samhandling med kommunen. Føremålet er å styrkja Klinikk Alta og å vidareutvikla tilbodet til det beste for lokalbefolkninga.

Det er Helse nord og Finnmarkssykehuset si oppgåve å følgja opp løyvingane og at dei auka midla blir teke omsyn til i Finnmarkssykehuset sitt vedteke budsjett. Me forventar at ressursane blir brukte rett, og at Helse nord og Finnmarkssykehuset støttar regjeringa sitt mål om å styrkja den desentraliserte strukturen. Å flytta meir av den elektive verksemda ligg fast, og eg vil til slutt påpeika at det er føretaket sitt oppdrag å realisera det målet.

Bengt Rune Strifeldt (FrP) [14:38:59]: Hva er vitsen med en helseminister? I dette representantforslaget ber vi om å følge opp Stortingets og regjeringens føringer om spesialisthelsetjenesten i Alta og stoppe nedbyggingen av dagkirurgitilbudet ved Klinikk Alta – et forslag

man kunne forvente at Arbeiderpartiet, Senterpartiet og kanskje spesielt Høyre ville støtte. Det er jo merkelig at de ikke ønsker å følge opp Stortingets og regjeringens føringer overfor helseforetaket. De skyver helseforetaket foran seg og ansvaret fra seg. Men det leger ingen sår at man, så vakkert som Høyre og Kristelig Folkeparti uttrykker det, «forstår at det oppleves krevende for befolkningen i Alta å miste viktige dagkirurgiske tjenester, særlig så kort tid etter at tilbudet ble opprettet.» Regjeringen har i Nasjonal helse- og samhandlingsplan 2024–2027 – Vår felles helsetjeneste slått fast at regjeringen vil utvikle og styrke det desentraliserte sykehus-tilbudet i Norge, flytte mer av den elektive virksomheten ut til lokalsykehus og styrke den lokale akuttberedskapen. Det er flotte ord, men regjeringens ambisjoner om å utvikle helsetjenesten gjelder dessverre ikke i Finnmark, som vi ser.

Sykehusene i nord er i en alvorlig situasjon, med store rekrutteringsutfordringer og omfattende bruk av innleide vikarer og overtid. Sykehusene har også store økonomiske utfordringer. Da vil ikke en nedbygging av helsetilbudet der pasienten er, hjelpe – heller tvert imot. Det vil bidra til økt innleie av vikarer, det vil øke rekrutteringsutfordringene, og det vil øke de økonomiske utfordringene. Er det regjeringens målsetting at innbyggerne i Finnmark skal være nødt til å godta et dårligere helsetilbud enn resten av landet? Er det regjeringens målsetting at innbyggerne i Finnmark skal være nødt til å være på reise i opptil flere dager for enkle konsultasjoner og enkle dagkirurgiske inngrep?

Det kan virke som regjeringen og Høyre ikke forstår hva dette betyr for demografiutviklingen i nord på sikt. Dersom det ikke er trygghet for liv og helse, hjelper det veldig lite med gratis barnehage når folket flytter derfra. Når skal regjeringen og Høyre se helsetilbudet i nord som en viktig brikke i et totalberedskapsperspektiv? Det er et paradoks at flere av Forsvarets offiserer som pendler inn til Finnmark, blir oppfordret til ikke å oppsøke lege dersom de er på jobb i Finnmark, fordi det vil ta så altfor lang tid før de kommer til behandling.

Med det tar jeg opp Fremskrittspartiets forslag.

Presidenten [14:42:01]: Då har representanten Bengt Rune Strifeldt teke opp det forslaget han refererte til.

Marian Hussein (SV) [14:42:18]: Jeg er egentlig ganske lei av at vi gang på gang må stå her og snakke om at vi ikke skal bygge ned et tilbud, når vi egentlig burde snakke om alt det som går bra, og alt det vi burde lære av i vårt offentlige helsevesen.

Klinikkk Alta må videreutvikles og ikke bygges ned. Visste dere at fødestuen i Alta egentlig er primæreksempelen på god samhandling mellom første- og andrelinje-

tjenesten? Det er den vi burde se til for å få inspirasjon til hvordan man skal videreutvikle tilbud. Gang på gang har vi sett at helsetilbud bygges ned, enten det handler om at det ikke finnes fagfolk, eller at det er budsjettmessig. Vi burde jo heller spørre oss om hvordan vi kan sikre at vi faktisk bygger opp det tilbudet befolkningen trenger. Da gjelder det særlig de tilbudene som en må ha ofte, som det ikke er mulig å reise langt for å få. For hvordan er det å være dialysepasient eller å ha andre behov, som cellegift, hvis du er nødt til å reise kjempelangt for å få det? Hvordan er det vi kan sikre psykisk helsehjelp nær der folk bor? Nå risikerer f.eks. de i Tana å miste døgnplassen sin ved DPS.

Vi i SV mener at vi må sikre en planmessig oppbygging av tilbudet ved Klinikkk Alta. Vi har også foreslått at man bør se på øre-nese-hals-tilbudet, og at man bør se på tilbudet for tannbehandling i narkose, og det er veldig mange andre tilbud man kunne ha sett på. Det finnes veldig mange fagfolk som bor i Alta, som elsker å bo der, og som ønsker å fortsette å jobbe der. Da bør vi også se på hvordan vi kan beholde de fagmiljøene som er, istedenfor hele tiden å kjempe for retten til eksistens. Det tror jeg at det er ganske mange mennesker som bor i Distrikts-Norge som er lei av hele tiden å måtte kjempe for – og Alta er jo ikke en distriktskommune, det er en by.

Derfor tar jeg opp vårt forslag om en planmessig oppbygging av Klinikkk Alta.

Presidenten [14:44:57]: Då har representanten Marian Hussein teke opp det forslaget ho refererte til.

Alfred Jens Bjørlo (V) [14:45:19]: Når vi her i sør hører om Nord-Noreg generelt og kanskje Finnmark spesielt, er det ofte i samheng med krise, problem og fråflytting – det er ein landsdel med store utfordringar på ulike område og kanskje særskilt for vårt nordlegaste fylke, Finnmark. Heldigvis er sanninga meir nyansert enn som så. I Finnmark har vi ein by – den største byen i Finnmark – Alta, som er ein by i vekst, i ei rivande utvikling, som har like mange innbyggjarar som Hamnerfest og Kirkenes til saman, som trekkjer til seg folk og bedrifter, og der det er positivitet. Alta har eit omland rundt seg som utgjer i alle fall ein tredjedel av det samla innbyggjartalet i Finnmark.

Vi har altså ein vekstmotor i vårt nordlegaste fylke. I ei tid der dei sikkerheitspolitiske utfordringane og behovet for å styrkje nærværet i nordområda er viktigare enn nokon gong før, har vi faktisk ein vekstmotor i vårt nordlegaste fylke. Ein skulle tru at den enklaste jobben vi kunne gjere herifrå, i denne sal, er å vere med og byggje opp om Alta – å byggje opp om Alta som ein vekstmotor for fylket – og sørgje for at Alta og Alta-regionen har dei tenestene som regionen treng for å vere attraktiv i framtida.

Likevel opplever vi utruleg nok at det motsette skjer. Alta, den største byen i Finnmark – med svære avstandar til andre byar og befolkningscenter – har ikkje eit eige sjukehus. Dei har eit minimumstilbod både på fødselar og på dagkirurki som er under press. Der opplever vi no, trass i tydelege vedtak frå Stortinget om det motsette, at Finnmarkssykehuset vil byggje ned dagkirurgitilbodet i Alta – plassen som skal vere, bør vere og må vere vekstmotoren i nord, i vårt nordlegaste fylke.

Dette går ikkje. Difor er Venstre med som forslagsstillar på Dokument 8-forslaget som ligg her i dag. Vi er heilt tydelege på at Stortinget no må ta ansvaret for å be regjeringa sikre at dagkirurgiaktiviteten ved Klinikk Alta blir vidareført utan nedbygging eller overflytting til andre sjukehus, og at anbefalingane i rapporten «utredning og etablering av økt operasjonskapasitet ved Klinikk Alta» blir følgde opp. Det fortener innbyggjarane i Alta og Vest-Finnmark og heile regionen rundt, men det er også nasjonalt viktig, for å byggje sterkare samfunn i nord i åra framover.

Irene Ojala (PF) [14:48:40]: Det er ganske interessant å følge denne debatten. Den er distansert for de fleste del, og det er tydelig at ingen vet hva de snakker om når det gjelder avstander og de utfordringene vi står i hver eneste dag. Leder Paul Olav Røsbø i Finnmark legeförening, ortoped, ulike foretakstillitsvalgte og øre-nese-halsspesialister mener det er et problem vi ser når Finnmarkssykehuset nå gjennomfører endringer som ikke gir bedre ressursbruk, men som med stor sannsynlighet vil gi flere fristbrudd og lengre ventetider for pasientene i Finnmark.

Ifølge Hurdalsplattformen skulle Arbeiderpartiet og Senterpartiet i regjering «følge opp prosessen for å videreutvikle spesialisthelsetjenester ved Klinikk Alta». Det er nesten den samme ordlyden som Solberg-regjeringen hadde i Jeløy-erklæringen fra 2018 og Granavolden-erklæringen fra 2019. Det vil si at det egentlig er et bredt flertall i Stortinget for at spesialisthelsetjenestene ved Klinikk Alta skal styrkes, også den delen av tjenesten som er viktig for hele Finnmark. Likevel velger altså Finnmarkssykehuset å gjøre det stikk motsatte – bygge ned spesialisthelsetjenestene ved Klinikk Alta og dermed svekke den desentraliserte strukturen ved Finnmarkssykehuset.

Oppbyggingen av dagkirurgi og Klinikk Alta har foregått i over 20 år. Finnmark legeförening mener at etableringen med dagkirurgi og videreutvikling av spesialisthelsetjenesten har vært faglig og økonomisk fornuftig. I møtet jeg hadde med Legeföreningen sist fredag, ble det vist til at tidligere helseminister Jonas Gahr Støre, som i dag er regjeringssjef, støttet oppbyggingen av spesialisthelsetjenesten i Alta, også med CT- og MR-

røntgen. Det er et paradoks at det helseminister Jonas Gahr Støre fikk etablert i Alta, til beste for hele Finnmark, nå blir skrotet av Støre som regjeringssjef med støtte fra hans tidligere helseminister Ingvild Kjerkol, helt i utakt med Hurdalsplattformen, slik det står dokumentert.

Lege Olav Gunnar Ballo, tidligere stortingsrepresentant, eksemplifiserte endringene som tvinges fram i Finnmark, med et bord med tre bein, hvor Kirkenes, Hammerfest og Alta var beina som holdt bordplaten med helsetjenestene i Finnmark oppe. Når det ene beinet – her spesialisthelsetjenestene som dagkirurgi og øre-nese-hals i Alta – blir borte, blir bordplaten opprettholdt med to bein. Da spør jeg: Hva er en bordplate med to bein? Jo, den er både vaklevoren og til tider farlig for pasienttilbudet i Finnmark.

Sametingspresident Silje Karine Muotka fra NSR og sametingsråd med ansvar for helse, Runar Myrnes Balto, har advart mot nedleggelse av dagkirurgien i Alta og sier det vil være en bjørnetjeneste og føre til enda en belastning for tryggheten i befolkningen. Leder for legeföreningen i Finnmark, Paul Olav Røsbø, har gjennom media flere ganger refset direktøren ved Finnmarkssykehuset for dårlig kommunikasjon til styret, ansatte, befolkning og politikere, og for derved å ha skapt unødige stor usikkerhet for dem som til daglig gir livsviktige helsetjenester til Finnmark.

Det tror jeg dette Stortinget må ta inn over seg. Vi snakker ikke om å tro. Vi snakker om å vite.

Statsråd Jan Christian Vestre [14:52:01]: La meg aller først få understreke at Klinikk Alta skal styrkes. Klinikk Alta skal videreutvikles til beste for lokalbefolkningen nå og i framtiden.

Det er også sånn at Helse nord og Finnmarkssykehuset over tid har hatt store og vedvarende bemanningsutfordringer. Det hører jeg at det er få representanter i salen som snakker om, men det er faktisk en utfordring vi er nødt til å håndtere. Bemanningsutfordringene har ført til lange ventetider, mange fristbrudd og økonomiske utfordringer.

Det dagkirurgiske tilbudet i Alta, som ble tilbudt inntil i år, var et tilbud hvor pasienter fikk gjennomført enkle, planlagte dagkirurgiske inngrep. Helse nord opplyser at disse inngrepene ble gjennomført av ortoped og kirurger ansatt ved akuttstusykehusene i Finnmark, dvs. i Hammerfest og Kirkenes, som reiste mellom Alta og de andre kommunene mellom 10 og 20 uker i året.

Helse nord og Finnmarkssykehuset, som har ansvaret for å sørge for at befolkningen har et forsvarlig helse-tilbud med høy kvalitet, har vært tydelige på at utfordringene i Finnmark ikke er mangel på operasjonsstuer, men bemanning, og de har vært tydelige på at ambule-

ring av leger svekket akuttberedskapen ved de to akutt-sykehusene, som har små og sårbare vaktlag. Det er også faglige innspill vi må lytte til.

Dette var grunnen til at Helse nord ba om at midler som var bevilget til nye operasjonsstuer ved Klinikkk Alta i statsbudsjettet 2021, ble omfordelt og kunne benyttes til å øke det polikliniske tilbudet i Alta.

Regjeringens mest grunnleggende oppgave er å sikre en sterk offentlig velferdstjeneste over hele landet. Vi ønsker virkelig et desentralisert tjenestetilbud, og det er grunnen til at vi i statsbudsjettet for i år la inn 25 mill. kr som et varig øremerket tilskudd til Klinikkk Alta. Midlene, som jeg vil understreke at i sin helhet skal brukes i Alta, skal prioriteres til tiltak for å hindre unødig reisevei for eldre og kronisk syke, som bruker helsetjenestene ofte.

I revidert nasjonalbudsjett, som regjeringen legger fram i morgen, vil vi styrke bevilgningene øremerket Klinikkk Alta med ytterligere 15 mill. kr. Det er en varig bevilgningsøkning som skal sikre et fortsatt godt fødetilbud, som skal styrke poliklinikken, som skal styrke psykisk helsevern, og som skal styrke dagbehandlingen ved Klinikkk Alta. Formålet med dette er å bidra til å styrke den lokale tilstedeværelsen og sørge for at Klinikkk Alta vil ha et relevant tilbud for befolkningen også i framtiden. Det mener jeg er viktig, for i Norge skal vi ha trygghet for at uansett om du bor i øst eller vest, nord eller sør, by eller bygd, skal du vite at velferdsstaten og sykehusene våre stiller opp for deg når du trenger det, også i Alta.

Presidenten [14:55:02]: Det vert replikkordskifte.

Bengt Rune Strifeldt (FrP) [14:55:19]: Det var jo spesielt at det var i dag bevilgningen på 15 mill. kr ble lekket ut. Det kan vel ha litt sammenheng med debatten som pågår her i salen i dag. Vi opplever at dagens regjering driver og bygger ned tilbudet ved Klinikkk Alta på veldig mange områder, og vi har bemanningsutfordringer. En ustabilitet ved at man bygger opp og bygger ned – hva har det å si for bemanning og rekruttering?

Statsråd Jan Christian Vestre [14:55:59]: Jeg tror ikke det er der vi skal begynne å lete hvis vi vil forklare bemanningsutfordringene i helsetjenestene våre, som er særskilt store i Nord-Norge. Jeg tar det på veldig stort alvor, for det er ikke mangel på operasjonsstuer, det er ikke mangel på sykehusbygg, det er ikke mangel på utstyr, det er mangel på fagfolk. Da må også Helse nord og Finnmarkssykehuset få gjøre sin faglige, profesjonelle vurdering av hvordan vi kan legge til rette for at vi har en best mulig oppgavedeling, slik at alle innbyggere i Finnmark uansett hvor de bor, har gode helsetjenester når de trenger det.

Så er det et politisk spørsmål hva vi ønsker å bruke penger på. Regjeringen har nå altså i to omganger foreslått ekstraordinære, varige bevilgningsøkninger øremerket til Klinikkk Alta. Vi er helt tydelige i revidert nasjonalbudsjett på at dette skal bidra til å styrke dagtilbudet for innbyggerne i Alta. Da blir det viktig at Klinikkk Alta sammen med Finnmarkssykehuset og Helse nord finner ut av hva som er mest hensiktsmessig oppgavedeling, og hvilke funksjoner det er fornuftig at ligger til Alta.

Bengt Rune Strifeldt (FrP) [14:57:04]: Under Solberg-regjeringen fikk Fremskrittspartiet gjennomslag for en god del styrkinger av og økt tilbud ved Klinikkk Alta. Jeg registrerer at dagens regjering har bevilget 25 mill. kr i statsbudsjettet for i år og 15 mill. kr i revidert nå, samtidig som bare tilbudet ved Klinikkk Alta går ned. Det er jo nesten som å si: Nei takk, vi vil ikke ha mer penger, vi vil heller ha helsetjenester ved Klinikkk Alta.

Jeg er faktisk blitt kontaktet av offiserer i Forsvaret som blir oppfordret til ikke å oppsøke lege når de er på jobb i Finnmark, for ventetiden blir så lang før de får behandling. De bør heller henvende seg til lege når de er i sin hjemkommune sørpå, for da blir de behandlet mye hurtigere. Er det et sånt helsevesen helseministeren ønsker i Finnmark?

Statsråd Jan Christian Vestre [14:58:05]: Ventetidene i vår felles helsetjeneste skal ned. Det er grunnen til at vi i dag, sammen med partene i arbeidslivet, har lagt fram et historisk løft – satsing for at vi skal få ventetidene ned. I innværende år er det bevilget 240 mill. kr ekstraordinært til Helse nord. I revidert nasjonalbudsjett, som vi legger fram i morgen, kommer det ytterligere satsing på 250 mill. kr til Helse nord i tillegg til de bevilgningene som kommer for å redusere ventetidene. Vi bevilger altså mange, mange 100 mill. kr ekstraordinært og varig til Helse nord for å bygge opp rekrutteringen, for å beholde kompetanse og for å beholde et desentralisert tjenestetilbud. Regjeringen er helt klokkeklar på at dagtilbudet i Alta skal styrkes. Og så må det være opp til helsemyndighetene lokalt, sammen med Alta kommune og de andre samarbeidspartnere, å gjøre de konkrete vurderingene av hvilke tjenester som er mest hensiktsmessig at ligger hvor. Men vi gjør vår del av oppgavene, som altså er å sørge for at det er budsjetter for å opprettholde gode tilbud.

Morten Wold hadde her overtatt presidentplassen.

Bengt Rune Strifeldt (FrP) [14:59:08]: Alta-modellen er velkjent. Helsetilbudet i Alta-regionen er kanskje bygd opp på tross av Stortinget, ikke ved hjelp av Stortinget.

Vi er i en ny situasjon hvor vi har totalberedskapskommisjonen som peker på helsevesenet som en viktig brikke med tanke på at vi skal ha folk boende også i nord. Vi har offiserer i Forsvaret som velger å ikke gå til lege mens de er på tjeneste i nord, men heller går til lege når de er i sør, fordi helsetilbudet i nord ikke er godt nok.

Man ser at regjeringen fortsetter nedbyggingen av nokså grunnleggende helsetilbud ved Klinikk Alta. Ser helseministeren viktigheten av å ha et helsetilbud som kan håndtere en krise-/krigsituasjon i framtiden?

Statsråd Jan Christian Vestre [15:00:12]: Ja, som jeg har sagt to ganger, er det avgjørende at vi har likeverdige helsetjenester over hele landet. Uansett om folk bor i by eller bygd, nord eller sør, øst eller vest, skal de ha tjenester av høy kvalitet, og det er det offentlige som skal sørge for det.

Vi står overfor store omstillingsutfordringer i alle deler av helsetjenestene våre. Personellmangel kommer hele landet til å oppleve. Nå opplever vi det spesielt i Nord-Norge, i Finnmark. Det er en bekymring jeg mener vi må ta på aller største alvor. Da må vi også la de lokale helsemyndighetene få gjøre sine vurderinger av hvordan vi innretter tjenesten og tilbudet på en best mulig måte, slik at vi sørger for at det er kvalitet, kompetanse og riktige fagfolk på riktig sted. De vurderingene har jeg tillit til at en gjør bedre lokalt enn her i Oslo, og så er min jobb å sørge for at vi har tilstrekkelig kapasitet og penger for å styrke Klinikk Alta. Det er det vi nå gjør, når vi er helt tydelige på at tilbudet der skal styrkes i årene som kommer.

Bengt Rune Strifeldt (FrP) [15:01:16]: Vi har – sammen med Solberg-regjeringen – fremmet en god del forslag og også fått gjennomslag for en god del tiltak, bl.a. 15 mill. kr til en ultraren operasjonsstue i Finnmark som kunne ha hentet tilbake operasjoner som gjøres under andre helseforetak, bl.a. proteseoperasjoner, som helseforetaket i dag faktisk betaler en plass mellom 140–150 og 200 mill. kr i året til andre helseforetak for å få utført.

Ville det ikke vært hensiktsmessig å ta tilbake disse operasjonene, styrke fagmiljøene og hente tilbake penger fra andre helseforetak? Ville ikke det vært en god løsning for helsetilbudet i Finnmark?

Statsråd Jan Christian Vestre [15:02:04]: Hvis det var slik at vi hadde nok fagfolk, hadde situasjonen vært annerledes. Det er som sagt ikke mangel på operasjonsstuer og medisinsk utstyr som er hovedutfordringen i nord, det er mangel på fagfolk.

Når det gjelder det dagkirurgiske tilbudet, har det som sagt vært team av ambulerende leger som har reist på tvers av og mellom sykehusene for å tilby operasjo-

ner de ulike stedene. Det sier Finnmarkssykehuset og Helse nord at har bidratt til utfordringer nettopp knyttet til helseberedskapen. Det er også signaler vi må lytte til.

Jeg kommer til å la de faglige rådene veie tungt i disse sakene, rett og slett fordi jeg stoler på at fagfolkene våre gjør det de mener er riktig. Så er det igjen et politisk spørsmål hvor mye penger vi bevilger. Det er grunnen til at vi i år styrker Helse nord med mange hundre millioner kroner og øremerker ytterligere 15 mill. kr til Klinikk Alta for å styrke og videreutvikle dagtilbudet nettopp i Klinikk Alta. Det er det ingen tvil om at skal skje.

Alfred Jens Bjørlo (V) [15:03:18]: Eg òg merka meg – og er sjølvsagt glad for – dagens nyhende om at det no kjem styrkte midlar til Helse nord generelt og til Klinikk Alta spesielt. Eg merka meg òg at finansminister Vedum seier til Altaposten i dag at kvar krone av dei 40 millionane, 25-prosenten, skal brukast til å styrkje Klinikk Alta, og at «det er jeg trygg på at helseministeren vil påse». Samtidig seier helseministeren her i dag at dette blir opp til det lokale helseforetaket. Kan helseministeren garantere det finansministeren seier, at kvar krone av dei 40 millionane skal brukast til å styrkje Klinikk Alta? Og til dette med at ein skal styrkje dagkirurgitilbudet: Er det samanlikna med det nivået det er på no, etter at det nyleg er bygd ned, eller er det samanlikna med det nivået det var på for to–tre månader sidan, før det blei bygd ned?

Statsråd Jan Christian Vestre [15:04:10]: Takk for spørsmålet. Jeg kan bekrefte at de totalt 40 mill. kr som vil bli bevilget – som forutsetter at Stortinget gjør den beslutningen, med respekt for at det er Stortinget som beslutter revidert nasjonalbudsjett – er regjeringens forslag, og vi skal sørge for at hver krone blir brukt i Alta. Det er det som er formålet. Det kommer også overordnede føringer med disse pengene, for de skal brukes, som jeg sa, til fortsatt fødetilbud, til å styrke det polikliniske tilbudet, til psykisk helsevern og til dagbehandling generelt i Klinikk Alta.

Vi vil også be Helse nord om å gjøre en egen utredning av hvordan man eventuelt kan utvide også det indremedisinske tilbudet innen poliklinikk og dagbehandling i Alta, og det er viktig at dette skjer i nært samarbeid med Alta kommune og kommunene rundt. Derfor vil vi også i revidert nasjonalbudsjett styrke samhandlingstilskuddet i nord med 90 mill. kr, rett og slett fordi det her er viktig at primærhelsetjeneste og spesialisthelsetjeneste finner hverandre. Da sørger vi for et godt, desentralisert helsetilbud over hele landet.

Olaug Vervik Bollestad (KrF) [15:05:27]: Jeg legger merke til at statsråden konsekvent sier «dagbehand-

ling». Det betyr ikke dagkirurgi. Det betyr et helt annet fødetilbud, for en kan ikke ha kirurgisk backup. Det betyr et helt annet psykisk helsetilbud, for det betyr ikke ECT-behandling, f.eks. Det betyr at det da er medisinske kontroller og tilbud for eldre pasienter. Alt annet vil gå til andre sykehus. Så mitt spørsmål er: Blir det en fullverdig fødeavdeling i Alta, eller blir det for dem uten risiko, når en legger til grunn de pengene som legges på bordet nå?

Statsråd Jan Christian Vestre [15:06:11]: Som jeg sa: Dette er altså øremerkede tilskudd, som det kommer føringer med. De føringene er bl.a. at man skal beholde og styrke fødetilbudet ved Klinikkk Alta. Det innebærer at man skal styrke de polikliniske funksjonene. Det innebærer at man skal beholde, sikre og styrke psykisk helsevern og dagbehandling.

Det er langt fra Oslo til Alta, og jeg tror at de som er på Klinikkk Alta, de som gjør en flott jobb i Finnmarks-sykehuset og i Helse nord, er nærmere til å kunne vurdere akkurat hvilken type dagbehandling det er hensiktsmessig å tilby i Alta. Jeg stoler på at de gjør de beste faglige vurderingene – til beste for innbyggerne i Alta. Så er det min oppgave å sørge for at vi har finansiering av og opprettholder et godt tilbud. Med de bevilgningsøknningene som allerede er gjennomført i år, og med de nye midlene vi legger på bordet nå, som det følger øremerking med, føler jeg meg trygg på at tjenestene i Alta kommer til å styrkes framover, og det er jeg glad for.

Irene Ojala (PF) [15:07:24]: Jeg skal se dette litt fra en annen side. Gjennom helseforetaksloven har helseforetakene selvstyre innenfor de rammene som oppdragsdokumentet til helseministeren legger føringer for. På den andre siden har pasientene rettigheter gjennom ulik helselovgivning, i tillegg til FNs menneskerettigheter og for Finnmarks del også ILO-konvensjonen. Vi må huske på at vi i Norge i fjor stemte for at samene skulle være en del av Grunnloven – en rett de fikk, og det er vi nødt til å ta vare på.

Jeg lurer på hvilke rettigheter som gjelder når helseforetaket på den ene siden og pasientenes rettigheter på den andre siden kommer i motsatt til hverandre. Er det da helseforetakets selvstyre som skal gjelde, eller er det pasientenes rett til å bestemme over eget liv og egen helse? Eller skal helseforetakene sluke pasientene og si at her er du hos meg, du kommer ikke herifra? Kan statsråden svare på det?

Statsråd Jan Christian Vestre [15:08:22]: Alle innbyggere i Norge har rettigheter. De har rett til helsehjelp. De har rett til helsehjelp i den kommunen de er i. Alle har også rett til å få et godt tilbud i spesialisthelsetjenesten. Et godt tilbud i spesialisthelsetjenesten betyr

at man blir møtt med fagfolk, at det er kvalitet, at det er trygghet, at alle kan oppleve at pasientrettighetene deres blir godt ivaretatt, at man ikke må vente for lenge, og at det ikke bør være slik at det er lommeboken som avgjør hvem som får hjelp raskest mulig. Alt dette er rettigheter vi kan være stolte av i Norge. Vi har utviklet et av verdens beste helse- og omsorgstilbud over hele landet, men det er store utfordringer framover. Ikke minst vet vi at dette med mangel på kvalifisert personell blir vanskelig framover. Da må vi også være villig til å tenke nytt og annerledes. Vi må være villig til å gjennomføre omstillinger. Så skal vi sørge for at det bevilges nok penger med tydelige føringer, slik at innbyggerne i Alta kan være trygge på at Klinikkk Alta består og skal videreutvikles til beste for lokalbefolkningen i årene som kommer.

Presidenten [15:09:28]: Replikkordskiftet er omme.

De talere som heretter får ordet, har også en taletid på inntil 3 minutter.

Irene Ojala (PF) [15:09:53]: Dagkirurgien i Finnmark ble lagt til Alta for å avlaste akuttkirurgien ved sykehusene i Hammerfest og Kirkenes. Dagens debatt er altså en Finnmarks-sak, ikke en Alta-sak. Vi lever i en tid med klimaendringer og i en urolig geopolitisk tid. Det er vi finnmarkinger som vil merke disse problemene først. Det er derfor underlig å se hvordan Finnmarks-sykehuset får rasere helsetilbudet i Finnmark uten noen konsekvenser eller rettledning fra regjeringen, fordi det er et helseforetak, og de får lov til å styre selv innenfor de rammene som de nesten finner på selv.

Men det er også en gledens dag i dag. Alta har fått 15 mill. kr. De er øremerket, og de kommer i tillegg til de 25 mill. kr som vi fikk over statsbudsjettet for 2024. Disse 15 mill. kr skal sikre fødetilbudet og styrke poliklinikken, psykisk helsevern og dagbehandlingen. Så sies det at folk skal føle seg trygge. Det er ikke mye trygghet i å ligge bak i en bil og bli transportert 140 km når du skal føde barn. Det er heller ikke trygghet når du ligger der med hjerteinfarkt – det kan jeg love deg.

Det er ikke tvil om at en stor del av de pengene som er kommet, kan vi takke finansminister Trygve Slagsvold Vedum for. Jeg har allikevel en oppfordring til helseministeren. Det er at han i løpet av kvelden og natten tenker nøye over hva en dagkirurgi i Alta vil ha å si for framtiden. Når vi behandler dagkirurgi for Finnmark som er lokalisert i Alta, har faktisk Arbeiderpartiet mulighet til å sørge for at det kommer på plass, ved at det totale desentraliserte tilbudet styrkes i tråd med det som sies i Nasjonal helse- og samhandlingsplan, som vi nå arbeider med, i Hurdalsplattformen og i dagens innstilling, hvis en leser den grundig.

Det er klart at med de styringssignalene som er gitt, burde faktisk Klinikkk Alta ha alle de forutsetningene de trenger for å ha et godt tilbud. Men da trenger vi faktisk politikere som vet hvilken utfordrende situasjon vi har i Finnmark, også i en tid hvor vi har en styreledelse i Finnmark som ikke ser til Alta, men bygger ned, presser ned stadig flere tilbud i Alta, Tana og andre steder,

Vi i Pasientfokus lover at vi skal følge nøye med. Jeg har vært her i tre år, og jeg akter kanskje å bli her ganske lenge, for vi kan ikke akseptere at vi ikke blir ivaretatt på den måten som vi ifølge norsk helseovgivning har krav på.

Bengt Rune Strifeldt (FrP) [15:12:45]: På Arbeiderpartiet og Senterpartiets vakt bygges helsetilbudet ned proporsjonalt med de såkalte pengene som bevilges. Som jeg nevnte i replikkvekslingen, ønsker vi ikke mer penger. Vi ønsker et helsetilbud, om det kan tas med der.

Det har vært veldig fokus på at vi er nødt til å snu den negative demografiutviklingen i nord, og totalberedskapskommisjonen har vel egentlig forsterket det. Det er folkene som bor der, som er beredskap. Uten et godt nok helsetilbud flytter folk. Svært få vil flytte til uten å ha et godt nok helsetilbud. Skal vi tiltrekke kompetanse og arbeidstakere til nord, bør kanskje bedriftene tilby samme private helseforsikring som Vestre AS gjør til sine ansatte.

Alta-modellen er oppbygging av helsetilbudet i Alta. På tross av sentrale myndigheter har kommunen i stor grad bygd opp helsetilbudet og det som er av fasiliteter der. Skal vi opprettholde befolkningen i Finnmark, er en nødt til å ha vekstmotorer, og Alta er faktisk en vekstmotor i Finnmark. Det er, som jeg sier, et paradoks at Forsvarets offiserer som skal pendle til Finnmark, blir oppfordret til å vente med å oppsøke lege til de kommer seg hjem i sør, der ventetiden er betydelig kortere.

Fremskrittspartiet jobber målrettet for et bedre helsetilbud til innbyggerne i Finnmark, også i Vest-Finnmark. Vi kjempet for og fikk på plass stedlig ledelse ved Klinikkk Alta. Vi fikk CT-røntgen 24-7 ved Klinikkk Alta, MR-røntgen ved Klinikkk Alta, slagalarm og trombolysedose ved Klinikkk Alta og midler til oppgradering og utvidelse av operasjonsstue ved Klinikkk Alta. Dessverre har vi en regjering som har bidratt til å reversere og bygge ned mange av tilbudene ved Klinikkk Alta framfor å styrke helsetilbudet. De fleste styrkingene som ble gjort i forrige periode, er i stor grad fjernet. Jeg startet mitt første innlegg med: Hva er vitsen med en helseminister? Hva er vitsen med en helseminister når han hele tiden skyver helseforetaket foran seg og ansvaret fra seg?

Olaug Vervik Bollestad (KrF) [15:15:52]: Jeg har lyst til å takke for en viktig debatt, og så har jeg lyst til å

si til slutt at jeg legger merke til at statsråden svarer dagtilbud, fødetilbud, psykisk helsetilbud og poliklinikk. Det er bra, men skal vi ha et fødetilbud uten at det er noen som kan gi anestesi hvis en skulle trenge noe mer, har man ikke et reelt fødetilbud. Da betyr det at man må reise en annen plass hvis man har en risiko. Det betyr et nedskalert fødetilbud i Alta. Vi må heller si det.

Hvis en skal ha et psykisk helsetilbud i Alta uten anestesi, må den deprimerte pasienten som er så deprimert at han trenger spesialbehandling med anestesi, altså flytte seg en annen plass for å få den hjelpen.

Jeg hører at vi dekker oss bak dagtilbud, men det folk i Alta ber om, er et dagkirurgisk tilbud som blir en sikkerhet for både psykiatrien og fødetilbudet. Det er grunnen til at veldig mange av oss var opptatt av en dagkirurgisk enhet, for da hadde man personell til stede som faktisk sikret at det var et reelt fødetilbud og et reelt tilbud for psykisk helse. Alt det andre er kjempefint, men skal en ha helheten i dette, må en sikre tilbudet.

Presidenten [15:17:36]: Representanten Bengt Rune Strifeldt har hatt ordet to ganger tidligere og får ordet til en kort merknad, begrenset til 1 minutt.

Bengt Rune Strifeldt (FrP) [15:17:50]: På samme måte som representanten Vervik Bollestad, merker jeg meg at det hele tiden ble sagt tilbud og fødetilbud. Innbyggerne i Alta skal ha tilbud om et fødetilbud. Syv av ti fødsler i Vest-Finnmark er blant fødende i Alta. Cirka seks av ti av dem må sendes til Hammerfest, så én av ti har et fødetilbud i Alta.

Ordrbruken ivaretar regjeringens intensjon. Ja, man skal ha et tilbud, men man skal ikke ivareta dem som har behov for det, og ønske om det. Ministerens ord står seg. De ønsker et minimumstilbud ved Klinikkk Alta, og det bør innbyggerne i Alta merke seg. På denne regjeringens vakt reduseres det til kun minimumstilbud.

Presidenten [15:18:58]: Representanten Irene Ojala har hatt ordet to ganger tidligere og får ordet til en kort merknad, begrenset til 1 minutt.

Irene Ojala (PF) [15:19:08]: Regjeringen gikk til valg på at det tross alt er vanlige folks tur i denne stortingsperioden. Flere arbeidstakere i Alta og Finnmark kjøper nå behandlingsforsikringer. Det er jo i strid med regjeringens mål om å skape helsetjenester for folket. Pasientfokus og ministeren er enig i at det ikke er pasientene som skal være solidariske med helseforetakene, men helseforetakene som skal være solidariske med pasientenes behov. Det er derfor vi begge støtter at pasientene kan få lov til å kjøpe seg behandlingsforsikringer.

Det hadde vært interessant å få svar på om det er helseforetaket som den sterke part som må forholde seg

til pasientens rettigheter til medbestemmelse, eller om det er pasientene som må bøye hodet for helseforetakenes manglende respekt for pasientenes rettigheter. Det er det vi ser i Finnmark, dag ut og dag inn. I går fikk jeg 15 telefoner fra pasienter som har blitt feilbehandlet, er sendt feil, har ligget på sykehus de ikke burde ha vært på, har fått prognosetap og er blitt uføretrygdet nå. Da tenker jeg: Er det den veien vi skal gå for folk i Finnmark – en hel haug med uføretrygdede rundt omkring? Jeg bare lurer.

Olaug Vervik Bollestad (KrF) [15:20:25]: Hvis representanten Strifeldt ønsker å dra dette til kverulering, er det helt greit. For meg er det et helhetstilbud med en kirurgisk backup – punktum.

Statsråd Jan Christian Vestre [15:20:47]: Jeg forstår at det er stort engasjement i denne saken. Det er en sak som også opptar meg. Jeg har vært i Alta mange ganger og pratet med folk der som er oppriktig bekymret for helsetilbudet sitt. Dette er en sak som jeg tror alle er engasjert i. Jeg vil bare be om at vi ikke tillegger hverandre motiver vi ikke har, og at vi forsøker å lytte litt til hverandre – det som faktisk blir sagt, og det som ikke blir sagt. Når det gjelder det dagkirurgiske tilbudet, framstilles det av enkelte representanter som at det har vært et 27-4 permanent, bredt tilbud. Det har det altså ikke vært. Vi snakker om relativt enkle, planlagte dagkirurgiske inngrep som er gjennomført av ortopedier og kirurger, som da har pendlet mellom sykehusene. De har vært ved Klinikk Alta 10–20 uker i året, altså godt under halve året. Det er det tilbudet som har vært. Så har Finnmarkssykehuset og Helse nord foreslått å gjøre noen justeringer i oppgavefordelingen mellom sykehusene. Det er fordi de mener at det vil gi bedre pasientsikkerhet, bedre kvalitet og bedre bruk av de menneskelige ressursene.

Jeg vil bare understreke at de som jobber i helseforetakene, som sitter i styrene, som påtar seg dette store, viktige ansvaret, bare har ett ønske, og det er å sikre et best mulig helsetilbud for befolkningen i den regionen de er satt til å forvalte. Det er ikke slik at helseforetakene har helt andre drømmer, visjoner og planer og ønsker seg et helt annet Helse-Norge. De vil at folk i Norge, uansett hvor en bor, skal få hjelp når en trenger det, og da må vi også gjøre noen riktige prioriteringer og ta noen tøffe beslutninger når det er behov for det.

Jeg har sagt det en del ganger før: Det er altså et politisk spørsmål hvor mye penger vi bevilger, og der tar representanten Strifeldt fullstendig feil når han sier at penger ikke har noe å si, og at vi ikke vil ha penger, vi vil ha tjenester. Vel, til Strifeldt: Tjenester koster penger, og det at vi i år øremerker over en halv milliard kroner ekstra til Helse nord, nettopp for å ta tak i bemanningsut-

fordringene, er bra – ikke bare for altaværingene og dem som bruker Klinikk Alta, men for hele fylket. Når vi har ekstraordinære bevilgninger på 40 mill. kr øremerket Klinikk Alta, er det en politisk beslutning. Det er Arbeiderpartiet og Senterpartiet i regjering som står sammen om det løftet, fordi vi mener det er viktig å skape trygghet og forutsigbarhet for at innbyggerne i Alta vet at de har et godt dagtilbud, vet at de kan stole på helsetjenestene, og vet at det er et godt samspill mellom primærhelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten, slik at de som trenger hjelp, får hjelp, og at ventetidene ikke blir for lange.

Til sist kan jeg bekrefte at vi selvfølgelig kommer til å følge opp hvordan disse pengene brukes. De bevilgningsøkningene vi nå gjør, som er varige, skal i sin helhet brukes i Alta, og det kommer jeg selvfølgelig til å sørge for at skjer.

Presidenten [15:23:47]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 4.

Sak nr. 5 [15:23:53]

Innstilling fra næringskomiteen om Noregs fiskeritavtalar for 2024 og fisket etter avtalane i 2022 og 2023 (Innst. 285 S (2023–2024), jf. Meld. St. 10 (2023–2024))

Bengt Rune Strifeldt (FrP) [15:24:20] (ordfører for saken): Norges fiskeritavtalar for 2024 og fisket etter avtalene i 2022 og 2023 er i stor grad en rapportering om fisket som har vært gjort på tvers av landegrensene og i norske farvann. Meldingen omtaler fiskeritavtalene Norge har inngått med andre land for 2024 og fisket etter avtalene i 2022 og 2023. Den gir en innføring i viktige temaer i det internasjonale fiskerisamarbeidet, som det havrettslige rammeverket, internasjonale havmiljøprosesser, kontrollsamarbeid og kampen mot ulovlig, uregulert og urapportert fiske. Det er i stor grad en administrativ rapportering.

Jeg vil takke komiteen for samarbeidet i behandlingen av saken, og som det framgår, er tilrådingen fremmet av en enstemmig komité.

Norge er blant verdens fremste havnasjoner og er i år rykket opp til å bli den største sjømateksportøren. Sjømatnæringen i Norge er svært viktig. Det er den nest største eksportnæringen vår. Sjømatnæringen gir eksportinntekter på 172 mrd. kr, den bidrar til store skatte- og avgiftsinntekter til fellesskapet, skaper stor aktivitet, verdier og viktige distriktsarbeidsplasser langs hele kysten vår og er også viktig for leverandørindustrien.

Norge deler rundt 90 pst. av fiskeressursene med andre land gjennom gjensidige ressursforvaltningsavtaler. For å sikre at høstingen av fiskebestandene er bærekraftige, har Norge inngått tosidige avtaler med Russ-

land, EU, Storbritannia, Færøyene, Island og Grønland. Avtalen med Russland og trepartsavtalen med EU og Storbritannia er de mest omfattende og gjelder felles forvaltning av bestandene vi deler i henholdsvis Barentshavet og Nordsjøen.

Den samlede fangstverdien av alle avtalene i 2023 var på om lag 71 mrd. kr, hvorav Norges del var rundt en tredel – 20 mrd. kr. Norges holdning til og fordømmelse av Russlands fullskala militærangrep på Ukraina har ført til historisk strenge sanksjoner. Det bilaterale samarbeidet med Russland er nedskalert til et minimum. Samtidig har Norge et ansvar for å forvalte fiskeriresursene i Barentshavet på en måte som sikrer framtidig høsting av ressursene. Derfor har Norge valgt å videreføre fiskerisamarbeidet innenfor forskning, regulering og kontroll, fordi dette er bærende elementer for en forsvarlig og bærekraftig forvaltning av de bestandene som blir forvaltet av Norge og Russland, og som er av stor betydning, også for andre land.

Det er tre overordnede mål som ligger til grunn for Norges medvirkning i de ulike forhandlingsprosessene og de internasjonale organisasjonene for ressursforvaltning:

1. å fremme en bærekraftig forvaltning av de levende marine ressursene, basert på den beste tilgjengelige vitenskapelige kunnskapen og en økosystembasert tilnærming
2. å sikre Norge en rettferdig del ved kvotefordeling av fellesregulerte bestander
3. å sikre tilfredsstillende kontroll og håndheving innenfor de forvaltingsregimene Norge tar del i

Statsråd Marianne Sivertsen Næss [15:28:08]: Norge er blant verdens fremste havnasjoner og en av de største sjømateksportørene. Vi eksporterte villfanget fisk og fiskeprodukt for 43 mrd. kr i 2023, og rundt 90 pst. av fiskeressursene vi høster av, deler vi med andre land. Avtalene vi inngår, handler ikke bare om fiskemuligheter, men også om å samarbeide for en god forvaltning og kontroll av våre felles fiskebestander. Bærekraftig forvaltning av fiskeressursene er derfor en grunnleggende norsk interesse og av stor betydning for Norge.

Norge jobber aktivt og målrettet for å ivareta våre interesser i de ulike forhandlingsprosessene og i internasjonale organisasjoner for ressursforvaltning. Norge har videreført fiskerisamarbeidet med Russland. Det er samarbeid innen forskning, regulering og kontroll som er bærende elementer i en forsvarlig og bærekraftig forvaltning. Dette er også av stor betydning for andre land som får kvoter basert på avtaler med Norge. Vi har kvotebytte med andre land for at våre tradisjonelle fiskerier skal kunne opprettholdes.

I meldingen har vi gjort rede for uenigheter som har vært mellom Norge og EU om torskekvoter for EU-far-

tøy i fiskevernsonen ved Svalbard. Som Stortinget er kjent med, kom vi i april 2022 til en forståelse om EUs fiske i de nordlige farvann. Her er det en balanse mellom økte torskekvoter og tre regulatoriske tiltak som EU skal gjennomføre for fiske i internasjonalt farvann, i Norskehavet og Barentshavet. Siden konsultasjonene om implementering av forståelsen startet i juni 2022, har EU bare sagt seg villig til å implementere ett av de tre tiltakene. Viljen til å implementere resten av tiltakene synes å være liten.

Norge har lagt fram forslag som bør være av økonomisk interesse for EU-flåten, sånn at vi kan komme videre i samtalene om implementering av forståelsen, og jeg står klar til å fortsette samtalene om dette.

Fisken i havet tilhører folket i fellesskap. Fiskeriene er av stor betydning for den norske økonomien og avgjørende for å sikre aktivitet, bosetting og arbeidsplasser langs kysten.

Presidenten [15:30:16]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 5.

Sak nr. 6 [15:30:45]

Interpellasjon fra representanten Alfred Jens Bjørlo til næringsministeren:

«Eit samla startup-Noreg gjer for tida opprør mot Ap/Sp-regjeringa sitt forslag til ny «exit-skatt» i kombinasjon med stadige skatteskjerpingar som rammar nyskaping og teknologitunge bedrifter, som skjerpa formuesskatt, utbytteskatt og ekstra arbeidsgivaravgift.

Kva strakstiltak vil den nye statsråden gjere for at Noreg skal vinne att tilliten som eit attraktivt land å investere i, og for å skalere og bygge nye teknologi- og startup-bedrifter i nødvendig omfang for å fylle verdiskapingsgapet etter oljen?»

Alfred Jens Bjørlo (V) [15:31:34]: Takk for ei fin markering frå presidenten av nynorskdagen i går – med utmerkt resultat.

Eg har teke på meg det lysegrøne slipset i dag fordi dette handlar om framtida og trua på framtida og eigentleg dei nye, spennande moglegheitene vi har i ei næringsframtid i Noreg som ser annleis ut enn ho har gjort til no. For ein ting er sikkert: Skal vi spå korleis norsk næringsliv ser ut 20–30 år fram i tid, trur eg ingen av oss greier å spå det heilt nøyaktig, men vi kan vere 100 pst. sikre på at det blir radikalt annleis enn i dag.

Endringane vi skal gjennom i næringsmiljøet i Noreg dei neste 10–20–30 åra, er enorme. Vi kjem til å trenge eit mangfald av nye bedrifter for å erstatte ein olje- og gasssektor som kjem til å bli bygd ned. Vi treng mangfaldet, dei mange små og mellomstore, men vi treng også at nokre nye bedrifter blir store, skikkeleg store, og at desse

bedriftene, som skal bli store, som skal ta plass i norsk økonomi etter dagens oljegigantbaserte økonomi, vel å bli store i Noreg, ikkje å flytte ut av landet for å kunne gjere det. Vi veit ikkje i dag kven desse selskapa er, eller nøyaktig kva bransje dei er i, men dei vil sannsynlegvis vere teknologitunge og digitale, som nesten alle verdas største selskap er i dag. Det vil vere selskap som blir bygde på ein annan måte, med ein annan logikk, med ein annan type kapitalisering enn det som er den tradisjonelle norske råvarebaserte måten å gjere det på.

Som statsråden heilt sikkert har fått med seg, er det nyleg danna ei foreining for desse nye teknologiselskapa, foreininga NAST, Norwegian Alliance for Startups & Tech. Dei føreslår at Noreg bør ha som mål at digital sektor allereie innan 2030 skal vere den femte største eksportnæringa, med over 100 mrd. kr i eksportverdi, og at han innan 2050 skal vere den største eksportnæringa i Noreg, med over 500 mrd. kr i eksportverdi.

Eg skal ikkje stå her i dag og seie at det er nøyaktig dei måla vi skal gå for, men det er realistisk i den forstand at det finst selskap i desse bransjane i verda i dag som er svære, som tek plass. Ein skal ikkje gå lenger enn til vårt naboland Sverige for å finne dei. Potensialet i desse nye teknologitunge næringane er enormt.

Det er også slik at vi har ei moglegheit. Vi har kapital gjennom oljeformuen vår og det at vi til no har forvalta han ganske godt, og på grunn av det startup-økosystemet som litt i det stille er blitt bygd opp i Noreg dei siste 5–10 åra, kanskje spesielt her i Oslo, i hovudstadsregionen, men òg i Bergen, Stavanger, Trondheim og mange andre stader. Det gjev oss noko å byggje vidare på, men då må vi ville det. Då må vi ha ein politikk som faktisk er innretta mot at vi ønskjer at desse nye, store teknologitunge selskapa skal kunne vekse seg store, bli i Noreg og vere ein del av det som ber velferda i framtida. Då må vi ha eit konkurransedyktig skatteregime for skalerbare selskap. Vi må vere eit attraktivt land for dei beste folka, og vi må ha tilgang til kompetent venturekapital i eit heilt anna omfang enn i dag.

Dette er bakteppet, og det er utgangspunktet for min interpellasjon, at heile dette miljøet, det nye næringslivet i Noreg, opplever at vi dei siste to–tre åra har gått motsett veg, at investeringskapasitet forsvinn på grunn av formuesskatt og andre skatteendringar, at norske bedrifter blir selde til utlandet, og at nye bedrifter blir etablerte utanfor Noreg – ikkje av vond vilje, men rett og slett fordi risikoen har blitt for høg til å gjere det i Noreg, og aller mest for dei selskapa med størst vekstpotensial.

På toppen av dei innstrammingane og dei vanskelegare rammevilkåra som jamt og trutt har blitt dei siste to–tre åra, kjem no dette forslaget om den såkalla exit-skatten. Eg har tidlegare sagt at det er som å prøve å be-

handle beinbrot med Paracet. Denne exit-skatten er rett og slett eit forsøk på å løyse eit problem regjeringa sjølv har skapt: det at formue renn ut av Noreg på grunn av skattepolitikken til regjeringa elles, noko som er spesielt dramatisk fordi det også svekkjer Noregs attraktivitet som stad for investorar, gründerar og innovatørar betydeleg, særleg når vi veit at våre naboland går i motsett retning.

Det er utgangspunktet for denne debatten som eg har utfordra statsråden på, og som eg òg håpar fleire i Stortinget er med på i dag.

Statsråd Cecilie Myrseth [15:36:51]: Først vil jeg takke for at jeg nok en gang får komme til Stortinget som fersk næringsminister for å snakke om regjeringens politikk for både omstilling og verdiskaping. Til syvende og sist handler dette om hvordan vi skal skape gode lokalsamfunn for alle i hele landet. Så kan man kanskje få inntrykk av det – siden vi har byttet posisjoner litt raskt i denne regjeringen – men jeg har altså ikke blitt finansminister, og jeg legger det til grunn med en gang med tanke på en del av spørsmålene.

Denne regjeringen fører en forutsigbar næringspolitikk, og det ser vi også resultatene av. Norsk økonomi er på rett vei, investeringsnivået i næringslivet er høyt, prisstigningen er på vei ned, og arbeidsledigheten er lav. Det er fremdeles mange som etablerer selskaper, og som vil bli gründerne. Denne gode utviklingen skjer samtidig som de siste årene har vist oss at vi lever i en stadig mer uforutsigbar verden. På tross av urolig tider er det ingen grunn til å svartmale situasjonen i Norge, verken for gründerne eller for andre. Vi styrer ikke nærings- og gründerpolitikken gjennom strakstiltak, som representanten Børjro etterlyser. Når vi utvikler politikken, er det for at den skal kunne stå seg gjennom mange år og danne grunnlag for framtidig velstand. Det gjelder også skattesystemet. Det å tenke langsiktig er også det som bidrar til forutsigbarhet.

Skatteregler må også kunne endres for f.eks. å bidra til mer effektivitet eller et mer omfordelende skattesystem. Selskapsskatten er den viktigste skatten for det brede næringslivet. I Norge ligger den på om lag samme nivå som i våre naboland og snittet for OECD-landene. I Hurdalsplattformen har vi slått fast at selskapsskatten ikke skal øke i regjeringsperioden, og det holder vi fast på.

Vi må i større grad lykkes i å stimulere til nyskaping og vekst i norsk økonomi. Gründerne og oppstartsbedrifter er en viktig kilde til fornyelse, og regjeringen vil derfor legge fram den første gründermeldingen noensinne. Jeg ser fram til å komme tilbake til Stortinget og denne salen for å diskutere de gode forslagene vi skal legge fram. Den meldingen vil ta for seg politikkområder og

rammevilkår av betydning for gründere, som bl.a. kapitalmarkedet, kompetanse, sosiale ordninger, EU-virke- midler og innretningen av virkemiddelapparatet både for eksisterende og for nye næringer i hele landet. Norge skal være et av verdens beste land å starte og drive be- drift i.

Vi skal også legge fram et veikart for teknologibasert næringsliv. Det arbeidet er vi godt i gang med.

Ved å utfordre det etablerte næringslivet skaper gründere verdier for seg og andre. Regjeringen har styr- ket oppstartsordningen som skal hjelpe innovative ny- etableringer med kapital, kompetanse og nettverk. Et godt og rettferdig skattesystem og gode stabile ramme- vilkår er også viktig for det. Men vi skal bygge morgenda- gens næringer på de eksisterende. I tillegg skal vi skape nye arbeidsplasser.

Regjeringen har satset på grønn industri, eksport og markedsadgang for norske varer og tjenester. Handel skaper ikke bare eksportinntekter, men det bidrar også til økt produktivitet og til å flytte våre ressurser dit de kaster mest av seg. Derfor er jeg stolt av handelsavtalen med India. Det er en historisk begivenhet som Norge og norsk næringsliv vil nyte godt av i tiden som kommer.

Norge er og skal fortsatt være et godt sted å skape verdier. Som næringsminister vil jeg bidra til å utvikle en trygg og stabil næringspolitikk til det beste for norsk verdiskaping.

Alfred Jens Børjro (V) [15:41:38]: Eg takkar for svar- et frå vår nye næringsminister, som har føre seg ei spennande oppgåve med å få ferdig den nye gründer- meldinga som er varsla, og som er eit viktig og godt ini- tiativ regjeringa fortener honnør for.

Eg trur at noko statsråden vil merke seg når ho no skal til å setje seg inn i dei veldig mange innspela som er komne frå næringsliv og gründerar frå gründermiljø rundt i heile landet, er at det ikkje går an å seie at det finst ein næringspolitikk her, den næringsministeren er ansvarleg for, og så finst det ein skattepolitikk der, og den er finansministeren ansvarleg for.

Dette er ein heilskap. Dette er ein heilskap, og eg trur det er viktig at statsråden innser det. Eg ser at ho sa i eit intervju med Altinget førre veke, då ho blei konfron- tert av Altinget med at ho er del av ei regjering som har fått pes for ein del saker i næringspolitikken:

«Det er mer skattepolitikken enn næringspoli- tikken. Jeg opplever at næringspolitikken har vært mer fremoverlent og aktiv enn på lang, lang tid.»

Eg trur vi må bli einige om at det er ein grunnleg- gjande premiss – spesielt for det nye næringslivet ein her snakkar om, som treng å reise kapital, som treng at in- vestorar ønskjer å bruke pengane i Noreg og ikkje i ut- landet – at vi er avhengige av å behalde norsk eigarskap,

og at vi er avhengige av ein føreseieleg skattepolitikk der ein ikkje stadig blir møtt av overraskingar. Då må vi fak- tisk vere einige om at skattepolitikk er ein heilt sentral del av næringspolitikken. Sjølv om ho er sitert på at det- te er to ulike ting, håper eg statsråden kan stadfeste at skattepolitikken er viktig i næringspolitikken.

Så seier statsråden her at ho ikkje vil kome med strakstiltak, slik eg og Venstre etterlyser. Utfordringa for næringslivet er jo at regjeringa stadig kjem med sine strakstiltak. Ein kjem med brå endringar i formuesskatt og utbyteskatt. Ein kjem med ein heilt uventa kompe- tanseskatt – ekstra arbeidsgjevaravgift – som kom heilt ut av det blå som eit strakstiltak, som no heldigvis blir fjerna. Ein kom opp med exit-skatten over natta, berre ein månad etter at ein sa: Slapp av, no i 2024 kjem det in- gen nye overraskingar.

Eg er veldig einig i det statsråden seier om at det ikkje må kome strakstiltak, men det er nettopp det som er problemet med politikken denne regjeringa har ført til no, og det er det som har skapt utryggleiken som gjer at eit urovekkjande stort tal av dei nye teknologiselska- pa våre no vurderer å flytte ut av landet. Ein opplever problem med tilgang på folk, kompetanse og kapital.

Eg ber igjen statsråden utdjupe: Er ho einig i at skat- tepolitikken er ein sentral del av næringspolitikken og må handterast deretter, også i f.eks. gründermeldinga?

Statsråd Cecilie Myrseth [15:44:56]: Selv om jeg er ny, er jeg ikke helt grønn, som slippet til representanten Børjro. Også jeg skjønner at alt henger sammen med alt, og at også skattepolitikken har betydning for norsk næringsliv. Det er jo helt åpenbart for oss alle sammen.

Det var ikke poenget mitt, og det var heller ikke po- enget mitt i intervjuet som representanten viser til. Det er ingen hemmelighet at det har vært diskusjoner rundt skattepolitikken også i næringslivet de siste årene. Had- de ikke jeg som arbeiderpartipolitiker fått det med meg, hadde jeg ikke fulgt særlig godt med. Det var poenget mitt i det intervjuet, så det må man kunne skille på.

Spørsmålet fra representanten var om man kunne komme med strakstiltak. Nå opplever jeg vel at repre- sentanten innser at man ikke kan komme med strakstil- tak for å gjøre noe med de utfordringene vi står overfor, ikke minst de store omstillingene vi nå skal gjennom.

Det blir spurt om hva vi skal gjøre for å vinne igjen tilliten som et attraktivt land å investere i. Da mener jeg at vi er et attraktivt land å investere i, og vi skal gjøre oss mer attraktive enn vi er i dag. Det er derfor det er viktig at vi diskuterer de ulike virkemidlene vi har, men jeg tenker at vi også utad er tjent med å snakke opp mulig- hetene norsk næringsliv har og gir også her i Norge.

Det siste den forrige næringsministeren gjorde, var å reise til USA for å bygge bro mellom norsk og ameri-

kansk næringsliv, inkludert startup-miljøet. Noe av det første jeg gjorde som næringsminister, var å reise til Tyskland på en av de viktigste industrimessene i verden. Det gjorde man for å snakke opp det norske næringslivet og mulighetene vi har her, og skape enda flere muligheter. Jeg kommer i hvert fall aldri til å reise rundt og snakke ned mulighetene i Norge.

Vi har alle forutsetninger for å lykkes. Når jeg skal legge fram en ny gründermelding, håper jeg vi kan si at en har enda flere virkemidler for å nå de målene vi har. Vi har en høyt utdannet befolkning med høy kompetanse. Vi har en sammenpresset lønnsstruktur som gjør at norsk kompetanse er god og konkurransedyktig internasjonalt. Vi har også en velferdsstat som gjør at alle som vil satse i Norge, kan føle seg trygge på at de blir tatt vare på uansett hvordan det måtte gå med ideen deres. Har de familie, vet de også at ungene deres får gå gratis på den beste skolen og får tilbud om barnehageplass. Det i seg selv er ganske fine trekk ved landet vi bor i.

Solveig Vitanza (A) [15:48:04]: Jeg er glad representanten fra Venstre setter gründervirksomhet og skatt på dagsordenen i dag.

De ti siste årene har det vært sterk vekst i antall gründere i Norge. Fra 2013 til 2022 vokste antallet etablere av aksjeselskaper med 36 pst. Det er den sterkeste veksten som har vært, og den sterkeste veksten var også i den yngste aldersgruppen, fra 16 til 24 år.

La meg understreke: Regjeringen er opptatt av å legge til rette for størst mulig samlet verdiskaping. Vi heier på verdiskaperne i både de små og de store bedriftene, de etablerte og de nyoppstartede. Dette har vi også lagt vekt på ved utformingen av forslaget til justeringer ved utflyttingsskatten, som nylig ble lagt fram. Utflyttingsskatten er ikke en ny skatt, og den er verken en gründer-skatt eller en skjult form for arveskatt. Det er det viktig for meg å legge vekt på, all den tid opposisjonen bidrar til å skape et skremselsbilde av hva regjeringen er i ferd med å innføre.

Vi må ha fakta på bordet. Derfor er det viktig å understreke: Utflyttingsskatten har eksistert siden 2007. Hovedinnholdet i forslaget til de endringene som nå er lagt fram, er å sette en frist for å betale utflyttingsskatten, og at den skal beregnes av den verdistigningen som har skjedd mens eieren bor i Norge. Vi har ikke foreslått en særskilt skatt for gründere. Utflyttingsskatten likebehandler alle aksjonærer som flytter ut, enten de er gründere eller andre typer investorer, og gjelder bare i de tilfeller hvor verdiøkningen i Norge overstiger 500 000 kr.

Vi må skille klinten fra hveten når vi snakker om rammevilkår for gründere og næringsliv i Norge. Det er også viktig å si at exit-skatten vil ramme ca. 40 mennesker i året. Når det gjelder arbeidsgiverav-

giften, som også er nevnt i interpellasjonen, er det viktig å legge vekt på at den har vært en følge av den ekstraordinære situasjonen norsk økonomi har stått i. Jeg er veldig glad for at både finansministeren og næringsministeren har vært tydelige på at den skal fjernes fra 1. januar.

Jeg er enig med næringsministeren: Vi må fram snakke norsk næringsliv og ikke minst nyskaperne, gründere. Jeg er evig takknemlig for alle gründere som ønsker å satse og bidrar til arbeidsplasser, innovasjon og verdiskaping i Norge. Gründere spiller en viktig rolle i omstillingen av norsk økonomi. De utfordrer det etablerte næringslivet. De skaper mer konkurranse. De utvikler varer og tjenester som blir viktige i Norge i årene som kommer. Vi er derfor veldig opptatt av at gründere skal ha gode og stabile rammevilkår i Norge.

For å vise at vi i Arbeiderpartiet satser på oppstartsbedrifter, har regjeringen lovet å legge fram den aller første helhetlige stortingsmeldingen om gründere og oppstartsbedrifter. Vårt mål er at Norge skal være det aller beste landet å starte og drive virksomhet i.

Tina Bru (H) [15:51:55]: Alle er jo enige om at det er riktig å betale skatt når du selger aksjer eller tar ut utbytte, altså når du henter ut penger av selskapet ditt til privat forbruk. En sånn skatt har vi allerede i dag. Femårsregelen de rød-grønne partiene innførte i sin tid, gjorde at hele skatteregningen din til Norge ble slettet hvis du bodde borte i fem år. Den ble fjernet i statsbudsjettet for 2023, og det stemte også Høyre for. Det er riktig. Det betyr at skattekravet ditt til Norge nå er evigvarende, og sånn må det også være. Det som derimot ikke er rimelig, er å betale skatt av penger som ikke er realisert. I motsetning til det representanten Vitanza nettopp sa, er dette en ny skatt. Det er i hvert fall et helt nytt prinsipp at man nå skal skattlegge verdier som ikke er realisert, og da bare for dem som flytter ut av landet. Det er spesielt utfordrende for gründere som kan ha store verdier på papiret låst i bedriftene sine, og som kan ha behov for å flytte når selskapet skal skaleres opp – ikke for å slippe skatt, men for å nå nye markeder.

Det er ikke antallet år man skal ha bodd ute av landet før man blir skattepliktig, som har skapt opprør i gründermiljøet. Det handler om at de som flytter, må betale nesten 40 pst. skatt av urealiserte verdier, mens de som bor i Norge, først må betale skatt når verdiene faktisk realiseres. Det er jo et godt prinsipp.

Dette er veldig uheldig av mange grunner. De neste tiårene skal Norge gjennom store omstillinger. Vi trenger alle kloke hoder og praktiske hender vi kan få tak i. Vi trenger teknologi for å avlaste i helsetjenesten. Vi trenger smarte klimaløsninger for å nå klimamålene våre, og vi trenger innovasjon som hjelper oss til å jobbe

både smartere og bedre. Ikke minst trenger vi nye arbeidsplasser og økt verdiskaping inn i en tid hvor inntektene våre fra olje- og gassnæringen gradvis vil avta. Skal vi da klare å sørge for at kommende generasjoner også får oppleve høy velstand og god velferd, må vi legge grunnlaget for fremtidens arbeidsplasser og verdiskaping nå. At Norge har et konkurransedyktig skatte- og avgiftsnivå, er i så måte helt avgjørende. Kapitalen og morgendagens verdiskapere kjenner ingen landegrenser.

Konkurransen om å tiltrekke seg gründere og arbeidskraft vil bare bli tøffere og tøffere, og regjeringens svar på disse store utfordringene har vært å innføre nye skatter over natten – nye midlertidige skatter og avgifter som viser seg ikke å være så midlertidige likevel – og store skatteøkninger både med og uten tilbakevirkende kraft. Det har økt den politiske risikoen i Norge. Da blir det vanskeligere for bedriftene våre å skaffe seg den finansieringen de trenger for å vokse og skape nye arbeidsplasser og verdier, som er helt avgjørende for å kunne betale for velferden vår, både i dag og i morgen.

Vi må klare å skape et samfunn med muligheter for at folk med gode ideer kan etablere seg, vokse og skape verdier som kommer oss alle til gode. Da kan vi ikke ha et skattesystem som direkte motvirker det, og det gjør dette forslaget om en ny exit-skatt, som nå er på høring. Jeg må si at jeg begynner å bli litt lei av å få høre at hver gang vi fra opposisjonens side er ute og kritiserer, problematiserer eller fremhever ting som andre utenfor dette huset har sagt er problematisk med det regjeringen foreslår, blir vi beskyldt for å svartmale. Vi gjør jo ikke det. Det må være mulig å være uenig, peke på uheldige effekter eller komme med våre bekymringer uten at det er å svartmale.

Så har jeg respekt for at næringsministeren ikke er finansministeren, og jeg skjønner også at exit-skatten er et forslag som ligger hos finansministeren. Men den tidligere næringsministeren, Jan Christian Vestre, hadde bl.a. et møte med NAST-miljøet om denne skatten. Sånn som det iallfall ble referert fra bl.a. Anders Mjåset i NAST, kom det der frem at Vestre var nysgjerrig på utfordringene og problemstillingene gründerne trakk opp, at han forsto dem, og at han hadde gitt inntrykk av at han skulle hjelpe til å koble dem med Finansdepartementet og finansministeren for å kunne drøfte dette videre. Spørsmålet er egentlig om den nye statsråden, den nye næringsministeren, har fulgt opp dette, om hun har hatt møter med gründermiljøet om denne bekymringen, og om hun har tenkt å fortsette med å sørge for at det blir en dialog inn mot Finansdepartementet for å belyse noen av disse vanskelige utfordringene med skatten. Én ting er i hvert fall sikkert: Slik dette forslaget ligger nå, håper jeg at det blir kraftig endret før det kommer til

Stortinget, og at det aller helst ikke kommer i det hele tatt.

Sveinung Rotevatn (V) [15:56:56]: Både næringsministeren og Arbeidarpartiet sin talsperson her har slått seg på brystet og vore veldig stolte av at regjeringa no skal kome med ei såkalla heilskapleg stortingsmelding om gründerpolitikken. Men viss ho skal vere heilskapleg, må ein nettopp gå ut frå at ein ser på breidda av det som påverkar norske gründerar, og i den oppramsinga av tematikk næringsministeren kom med, nemnde ho ikkje skattepolitikkk, så vidt eg hørde. Ho nemnde mange andre ting – verkemiddelapparatet, sjølvsgt, men ho nemnde ikkje det som påverkar gründerane og næringslivet mest: skattepolitikken. Om næringsministeren er ueinig i at skatt er det som påverkar næringslivet mest, vil det vere interessant å høyre at ho meiner det, men om ho ikkje meiner det, må denne stortingsmeldinga per definisjon ikkje vere ei heilskapleg stortingsmelding, men ei smal ei.

Regjeringa har lagt seg for vane i desse debattane å slå tydeleg fast at dei ikkje har endra selskapsskatten, og den skal dei ikkje endre. Det er liksom svaret på alle bekymringar rundt skatteregimet. Det dei ikkje nemner då, er jo alle skattane dei har endra: formuesskatten, utbyteskatten, rabattordninga i formuesskatten og ekstra arbeidsgjevaravgift. Det er det folk er sure for, for det er det som tappar bedriftene for kapital. Det at ein ikkje har endra selskapsskatten, som rett nok veldig sjeldan vert endra, er ikkje noko svar på kvifor ein har endra alle dei andre skattane.

Når trykken formuesskatten no gjev på dei som eig aksjar i bedrifter, i realiteten er dobla på veldig kort tid, burde ikkje regjeringa vere forbausa over at mange som investerer og tek risikoar i norske bedrifter – ikkje minst oppstartsbedrifter og gründerar – er frustrerte over at regjeringa ikkje ser ut til å forstå at det er eit problem, men tvert imot avviser heile problemstillinga med å vise til at det går bra i norsk økonomi i makro, med høg sysseltjing osv. Det er to sektorar som no driv norsk økonomi, der det er god vekst. Det er offentleg sektor og oljesektoren, men elles er det mange som har store utfordringar.

Så til exit-skatten, som er ein del av interpellasjonen, og som fleire har vore inne på. Det er heilt rett som representanten Vitanza frå Arbeidarpartiet seier: Det er ingenting nytt med at ein har ein utflyttingsskatt. Det som er nytt, er måten regjeringa no foreslår å endre han på. Dei tek det frå ein modell som likebehandlar folk som vert att i Noreg, og folk som flyttar ut, til å «ulikebehandle» folk som vert att i Noreg, og folk som flyttar ut. Som representanten Tina Bru heilt riktig seier: Dersom du er i Noreg, er det ikkje sånn at staten pålegg deg å realisere verdier etter tolv år – selje aksjar i bedrifta di for å

betale ein skatt. Nei, då skattar du når du faktisk realiserer verdiar. Det er det regjeringa føreslår å endre. No skal ein begynne å setje ein «cut-off-dato» og tvinge folk til å selje aksjane i bedriftene sine på eit bestemt tidspunkt. Det er ikkje likebehandling, som finansministeren peikar på; det er «ulikebehandling».

Representanten Bjørlo, som har løfta denne interpellasjonen, starta med å spørje om regjeringa forsøker å løyse eit problem dei sjølve har skapt. Eg må innrømme at eg ikkje skjønner heilt kva problem regjeringa faktisk prøver å løyse, for eg trur alle her er einige om at ein skal skatte når ein realiserer desse verdiane. Kva er det ein løyser med å setje ein tidsfrist for når det skal skje? Kva er fordelene ein får ved det, utover å skape ei kraftig uro – som er med rette – særleg i gründermiljøa? Det handlar om at det med det ein no gjer, vil verte ein stor risiko både å flytte til Noreg for å engasjere seg i investering og jobbe i eit oppstartsselskap og å flytte ut av Noreg seinare. Ein låser seg inne gjennom denne tidsfristen.

Eg håpar at regjeringa no lar denne høyringa vere ei reell høyring – at dei ikkje allereie har bestemt seg fordi SV har fått dette gjennom i eit oppmodingsvedtak i samband med budsjettet, men faktisk lyttar til dei innspela som no kjem inn, både rundt likebehandling i skattesystemet og uroa norske bedrifter no ser i høve til å tiltrekkje seg kapital og kompetanse.

Eg håpar at statsråden, som heilt sikkert skal på talarstolen igjen, både vil gjere greie for om ho meiner at skattepolitikken ikkje er så frykteleg viktig for norsk næringsliv, eller om han faktisk er det, og om han i så fall vil verte ein del av denne heilskaplege stortingsmeldinga for norske gründerar.

Mímir Kristjánsson (R) [16:01:59]: Jeg vil takke interpellant Bjørlo for denne interpellasjonen, for den gir meg anledning til å si noe jeg har hatt lyst til å si på denne talerstolen helt siden jeg ble valgt inn.

Interpellanten tar utgangspunkt i at tech-bedrifter og startup-bedrifter skal erstatte inntektene fra den norske oljen, og han er ikke alene om å utnevne en «ny olje». Det er tvert imot svært vanlig at vi i Norge oppdager den nye oljen. Jeg skal lese fra et knippe overskrifter i norske aviser: «Laks er den nye oljen», «IT-bransjen er den nye oljen», «Blåbær er den nye oljen», «Asylmottak er den nye oljen», «Kunnskap er framtidens olje», «Empati er den nye oljen», «Kjærlighet er den nye oljen», «Image er den nye oljen», «Ibsen er den nye oljen», «Reklame er den nye oljen», og «Etter oljen skal vi leve av øl».

Alt dette har stått i en norsk avis fordi noen har proklamert at den nye oljen er på vei. Realiteten er at det er en grov undervurdering av hvor enormt stor betydning oljen har for det norske samfunnet. Det er en grov ned-

vurdering av hvor mye eksportinntekter og skatteinntekter vi genererer gjennom oljen og det vi gjerne kaller for oljeeventyret.

Det er helt åpenbart at vi må få flere bein å stå på i Norge, men jeg mener at interpellanten har et ensidig syn på hva slags næringsveier det skal være. Norsk Hydro, et selskap som er eldre enn hele det norske oljeeventyret, og som er basert på fornybar kraft, har 36 000 ansatte i verden. Spotify, som sikkert er en av de svenske gigantene interpellanten ser for seg at skal erstatte den norske oljen, har 8 600 ansatte, og de sparket nylig 17 pst. av dem. Likevel er det altså slike selskaper vi skal anstrenge oss for å tiltrekke oss, og ikke slike selskaper som f.eks. Norsk Hydro er.

Sannheten er at den nye oljen i Norge er den gamle oljen. Det er den som var før oljen, og det er den som har vært gjennom oljen også, nemlig at vi lever av naturressursene våre i dette landet – av fjordene våre, av kysten vår, av skogene våre, av mineralene våre. Og så lever vi av kompetanse, som det sies her – av arbeidskraften vår.

Da synes jeg det er merkelig å høre noen mene at en arbeidsgiveravgift på lønninger over 750 000 eller 850 000 kr er en særegen form for kompetanseskatt, som om folk som ikke tjener slike summer, ikke har kompetanse. Jeg synes det er underlig å høre at vi skal ha et skatteregime for å tiltrekke oss de beste folkene, som om Norge skal ut på shopping i verden og hente de beste folkene fra andre land framfor å være selvforsynt med egen arbeidskraft og bruke de folkene som er her i landet, og bruke den fagkompetansen vi har her i Norge, bl.a. gjennom verdens aller beste fagarbeidere.

Når man hører på denne jeremiaden fra høyresiden, høres det ut som om vi bor i en sovjetstat der det er helt klin umulig å bli rik, umulig å starte firma og umulig å drive næringsvirksomhet. Det stemmer ikke overens med virkeligheten. Realiteten er at Norge er et av de landene i verden det er lettest å bli rik i. Norge er et av de landene i verden der det er flest dollarmilliardærer per innbygger, og det er det på tross av at vi har denne ekstremt næringsfiendtlige regjeringen som skremmer alle til Sveits og gudene vet hvor.

Realiteten er at det er tider som aldri før på Oslo Børs. Realiteten er at vi setter ny rekord i antall milliardærer, antall millionformuer og antall investeringer nesten hele tiden. Det går så det griner i det norske næringslivet i stort, og så kommer likevel denne klagesangen.

Jeg er åpen, jeg, og det er Rødt også, for å gjøre helt målrettede tiltak for noen typer selskaper som sliter. For eksempel foreslår Rødt – Rødt altså – hvert eneste år å øke bunnfradraget i formuesskatten, men å øke satsen for dem med de største formuene, slik at milliardærene kan betale mest og de på bunn betale mindre. Det er in-

gen entusiasme for akkurat det på høyresiden, for det viktigste for høyresiden er å ta vare på dem med de aller største formuene. Derfor blir ikke slik omfordeling innenfor formuesskatten foreslått fra høyre. Det kommer tvert imot fra venstre, slik det gjorde under den forrige rød-grønne regjeringen, og sånn som Rødt foreslår i dag.

Jeg tror at alle som har øyne og ører i dette landet, skjønner at det er mye penger i norsk næringsliv, og jeg tror de aller, aller fleste forstår at det ikke finnes noe grunnlag for den klagesangen som vi nå hører, om at regjeringen nærmest jager gründere og andre med mye penger ut av landet. Det er fortsatt sånn at det er bedre å være rik og frisk i dette landet enn det er å være fattig og syk, og det gjelder både under denne regjeringen og under de foregående.

Olve Grotle (H) [16:07:14]: Først vil eg takke Venstre og Alfred Børjro for at exit-skatten – eller gründerskatten om ein vil – no blir teken opp i ein interpellasjon.

Dei neste tiåra skal Noreg gjennom store omstillingar. Vi treng alle kloke hovud og praktiske hender vi kan få. Vi treng teknologi for å avlaste helsetenester og andre ting, vi treng smarte klimaløysingar for å nå klimamåla våre, og vi treng innovasjon som vil hjelpe oss til å arbeide både smartare, betre og meir effektivt. Ikkje minst treng vi nye arbeidsplassar og auka verdiskaping i ei tid då inntektene våre frå olje- og gassnæringa gradvis vil avta. Kanskje blir det ikkje den nye olja vår, men dette – i lag med mange andre næringar – er vi nøyde til å ha om vi skal greie å kompensere for at inntektene frå olje- og gassnæringa faktisk vil avta.

I den omstillinga er det avgjerande å ha gode og attraktive rammevilkår for gründere i Noreg og for å rekruttere talent frå heile verda til Noreg. Då er ikkje skatt som rammar gründere hardt, det rette svaret. For å sikre komande generasjonar god velferd må vi difor leggje grunnlaget for framtidens arbeidsplassar og verdiskaping no. Eit konkurransedyktig skatte- og avgiftsnivå er avgjerande. Morgondagens verdiskaparar og kapitalen kjenner nemleg ingen landegrensar, og konkurransen om å tiltrekke seg gründere og arbeidskraft vil berre bli tøffare og tøffare.

Etter skattesjokket lova finansminister Trygve Slagsvold Vedum at det ikkje kom nye skatteendringar i 2024. Likevel opnar han no det nye året med å føreslå ein eigen gründerskatt. Forslaget aukar dramatisk risikoen for å etablere startup-selskap i Noreg, både for norske gründere og for utlendingar som har lyst til å etablere seg her.

Ein gründer i vekstfasen som flyttar for å trekkje utanlandske investorar til seg eller utvide til større marknader, vil med dette forslaget bli tvinga til å betale

skatt på urealiserte verdiar om ho ikkje flyttar tilbake til Noreg innan tolv år. Det gjeld heilt uavhengig av om bedrifta går med overskot eller ikkje, og heilt uavhengig av om verdien på bedrifta går ned eller for den del skulle forsvinne heilt.

Det er rett å skattleggje pengar du realiserer. Vi har alt ein exit-skatt i dag som vi nyleg har stramma inn. I fjor vedtok Stortinget å fjerne regelen om at skattekravet blei fjerna etter fem år. No er skattekravet difor evigvarande viss du realiserer gevinstar. Likevel: Det er feil, og urimeleg og uriktig, å skattleggje pengar ein ikkje har realisert. Det gjeld særleg for gründere som har store verdiar på papiret låst i bedriftene sine, og som kan ha behov for å flytte når selskapet skal skalere opp. Forslaget frå regjeringa er difor ikkje ein exit-skatt, det er – som det er sagt her av fleire – ein gründerskatt.

Høyre har allereie gjort det klart at vi seier nei til regjeringa sin gründerskatt, og blir han innført, lovar vi å fjerne han om vi vinn valet i 2025.

Tuva Moflag (A) [16:10:58]: Exit-skatten er ikke ny. Det som er nytt, er at det settes en tidsfrist for når skatten skal innbetales. Skatteforslaget er dessuten en oppfølging av et anmodningsvedtak og en budsjettenighet med SV. Det er ikke noe annet enn et billig retorisk poeng fra Børjro når man sier at denne kom over natten.

Exit-skatten medfører at verdier som skapes i Norge, skal skattlegges i Norge. Skattekravet kan utsettes i tolv år. Det er lenger enn i Tyskland. Problemet med et evigvarende skattekrav kan bli en evigvarende utsettelse av skattekravet. Tolvårsfristen gir både forutsigbarhet og fleksibilitet for dem som skal betale utflyttingsskattene.

Næringslivet har hatt ekstraordinære bidrag de to siste årene. Det fortjener næringslivet en stor takk for. Høyprisbidraget på kraftproduksjon ble avvirket 1. oktober i fjor, og finansministeren har varslet at den ekstraordinære arbeidsgiveravgiften fases ut 1. januar 2025. Jeg er veldig glad for at vi holder det vi lover i det spørsmålet.

Vi har stått i et økonomisk paradoks de siste par årene. Norsk næringsliv går veldig godt samtidig som folk har hatt problemer med å få endene til å møtes. Nå ser det heldigvis ut som om det går mot lysere tider, for folk i Norge og for bedriftene våre. Vi har et veldig godt utgangspunkt når 150 000 flere har kommet i jobb de siste årene og vi har et næringsliv som har satt investeringsrekorder.

Vi står overfor store samfunnsutfordringer og endringer i årene som ligger foran oss. Demografien blir snudd på hodet. Mens vi i de årene vi har lagt bak oss, har hatt befolkningsvekst blant dem som er i arbeidsfør alder, er det motsatt nå: All befolkningsveksten kommer i befolkningsgruppen over 67 år.

I denne store omstillingen som vi skal gjennom, trenger vi kloke hoder, og vi trenger de kloke hodene i omstillingen av både offentlig sektor og privat sektor. Vi skal skape framtidens næringer, og vi skal sikre velferdsstaten i en ny tid. Da trenger vi en god skole, vi trenger virkemiddelapparatet til næringsministeren, vi trenger høyere utdanning, og vi trenger et skattesystem som gjør at vi kan se verdiskaping og velferd i sammenheng.

Alfred Jens Børjro (V) [16:13:44]: Eg takkar for ein god, mangfaldig og interessant debatt.

Først til representanten Kristjánsson, som sikkert fekk det han ønskte, nemleg nokre gode sekund å leggje ut på Instagram. Det lykkast han ganske godt med, men innhaldet elles er ganske tynt når han frå Raudt si side skal vere den store forsvararen av det gamle næringslivet, at det berre er hype å snakke om det nye, for det er det gamle næringslivet vi skal leve av etter oljen. Det er ein floskel vi har høyrte gjentekne gonger.

Ja, kva er då det gamle næringslivet i Noreg? Det er fiskeri, det er mineral, det er reiseliv, det er maritim industri. Det er klart dette er ein del av framtida. Det er klart representanten Kristjánsson har heilt rett i at dette er ein del av det vi skal leve av i Noreg. Kva ønskjer dei seg? Dei ønskjer seg nøyaktig det same som det nye næringslivet: ein skattepolitikk som gjer at ein ikkje blir straffa for å ha eigarskap i Noreg, for å satse og investere i Noreg, og ein open handelspolitikk der vi knyter oss tettare til omverda og ikkje bryt banda til omverda ved eksempelvis å seie opp EØS-avtalen. Med andre ord: Dei vil på alle vesentlege område ha nøyaktig det motsette av kva Raudt og representanten Kristjánsson vil. På det punktet er i alle fall det gamle og det nye næringslivet hundre prosent einige. Dei synest det er gøy å høyre på representanten Kristjánsson, men dei er hundre prosent ueinige i alt han står for. Det er no fair nok.

Så til saka: Det er blitt sagt mykje godt frå mange i debatten om effektane både exit-skatt, formuesskatt og andre ting kan ha på dei som er gründerar og prøver å bygge store bedrifter i Noreg i dag, men det er òg ei anna side ved det som eg ikkje trur vi skal undervurdere, spesielt når det gjeld exit-skatten. Det gjeld dei frå utlandet som ønskjer å kome til Noreg, bu her og vere med på å bygge verdi og bygge selskap her, fordi vi på mange måtar er eit godt samfunn, som statsråden og andre er inne på. For dei utgjør exit-skatten – den nye exit-skatten, slik det no er føreslått frå regjeringa – ein betydeleg fare for innlåsing av verdiar som gjer at Noreg blir eit mindre attraktivt land å kome til enn mange andre land. Det er ei stor utfordring for Noreg. Vi er eit lite land, vi har få folk, og vi treng alle dei flinke folka vi kan få. Denne regjeringa har nettopp gjeve frå oss ein fordel vi hadde, som var at det var gratis for studentar frå land utanfor EU og EØS

å ta høgare utdanning. Det var eit fantastisk initiativ for å få folk frå heile verda hit. No er det vekk. No byggjer vi nye hinder som gjer Noreg mindre konkurransedyktig for å få tak i talent, flinke folk og unge folk frå utlandet. Det er uheldig.

Representanten Vitanza seier at exit-skatten egentleg ikkje er så veldig farleg, for han omfattar berre 40 personar. Det er jo ein fantastisk nyheit. Det er dagens beste nyheit, viss det er rett. Då vil eg utfordre statsråden heilt til slutt, når ho no får ordet for siste gong. Dersom den skatten som berre omfattar 40 personar, no skapar totalt opprør i heile Startup- og Gründer-Noreg, og haugevis med folk sit og planlegg å flytte bedriftene vekk, kanskje det kan vere ein idé å avblåse heile greia i den forma det no er føreslått?

Statsråd Cecilie Myrseth [16:17:18]: Nå har det vært mye polemikk om man skjønner om skattepolitikk er viktig eller ikke for næringslivet. La meg slå fast at det er det helt åpenbart, så det tenker jeg vi bare kan rydde av veien. Det er vi alle sammen enige om at henger sammen, så det trenger vi ikke å bruke tid på å drive polemikk om.

Så kom det en veldig god nyhet i dag. Det er faktisk selskap som flytter hjem fra Sveits til Norge. Da kan jo ikke Norge være så forferdelig å drive næringsliv i, tenker jeg. Regjeringen og jeg er selvfølgelig opptatt av å ha god dialog med hele næringslivet, inkludert gründerne, også det nyoppstartede NAST. Det er viktig for oss å få oversikt over hva man mener er utfordringer, og hva som burde gjøres bedre. Derfor er det også bra at vi har debatten her i dag. Det er den andre debatten vi har om det på mine første tre uker, og jeg ser fram til mange flere som denne.

Regjeringen jobber hele tiden for å utvikle rammevilkårene for næringslivet, for å legge til rette for størst mulig samlet verdiskaping, noe som også innebærer at all næringsvirksomhet må være både sosialt, miljømessig og økonomisk bærekraftig. Det norske virkemiddelapparatet er godt utrustet og bidrar med både kapital, kompetanse og nettverk til gründerne og øvrig næringsliv. Vårt mål er at det skal bli enda bedre, og vi skal fortsette å tilpasse virkemiddelapparatet til det som er behovet.

Jeg vil igjen si: Det at vi skal legge fram den første gründermeldingen, ser jeg veldig fram til, for Norge skal fortsatt være et av verdens beste land å starte og drive bedrifter i. I tillegg kommer det veikart for teknologibasert næringsliv. Det er også viktig.

Jeg må også si at mye av det som skjer av innovasjon og nyskaping, skjer i etablert industri – i den industrien og på de arbeidsplassene vi har i dag. Det er ikke sånn at vi i framtiden bare skal leve av én ting. Vi skal leve av

mange nye næringer og eksisterende, etablerte næringer som vi allerede har i dag, og det skjer mye nyskaping i næringslivet i Norge.

Jeg ser fram til mange flere debatter. Jeg tenker at på lik linje som opposisjonen kommer til å si ifra der de mener regjeringen tar feil grep, kommer jeg også til å si ifra der jeg mener opposisjonen svartmaler eller bare viser et bilde der ting går dårlig i Norge, for det gjør det ikke. Vi har utfordringer i Norge, vi lever i en ganske utfordrende tid, men det går bra i norsk næringsliv. Det ser man på både eksportrekorder og antallet nye bedrifter som startes opp, og vi har lav ledighet.

Takk for debatten. Jeg ser fram til flere.

Presidenten [16:20:22]: Med det er debatten i sak nr. 6 avsluttet.

Sak nr. 7 [16:20:25]

Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i straffeloven mv. (påvirkning fra fremmed etterretning) (Innst. 273 L (2023–2024), jf. Prop. 42 L (2023–2024))

Presidenten [16:20:38]: Etter ønske fra justiskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 5 minutter til hver partigruppe og 5 minutter til medlemmer av regjeringen.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil fem replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringen, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får en taletid på inntil 3 minutter.

Alfred Jens Bjørlo får ordet for saksordfører Ingvild Wetrhus Thorsvik.

Alfred Jens Bjørlo (V) [16:21:06]: Representanten Thorsvik er blitt forhindra frå å møte, så eg skal halde dette innlegget i hennar stad. Først av alt: På vegner av saksordføraren vil eg takke for arbeidet i komiteen ved behandlinga av denne proposisjonen, der det blir føreslått endringar i straffelova, straffeprosesslova og politilova.

Det blir bl.a. føreslått innført eit nytt straffebod der det skal vere straffbart å bidra på vegner av eller etter avtale med ein framand etterretningsaktør i verksemd som har til føremål å påverke avgjerder eller den allmenne meiningsdanninga når verksemda kan skade betydelege samfunnsinteresser. Straffa blir føreslått sett til bot eller fengsel i inntil tre år. Det blir òg føreslått eit eige straffebod om grove lovbrøt, der strafferamma er fengsel i inntil ti år. Vidare blir det i proposisjonen føreslått endringar i straffeprosesslova som vil opne for bruk av skjulte tvangsmiddel for å etterforske brot på straffeboda og bruk av tvangsmiddel for å avverje og førebygge grove lovbrøt.

Det blei gjennomført munnleg høyring i saka 27. februar, der Advokatforeningen, Noregs institusjon for menneskerettar, NIM, Norsk Presseforbund og Norsk Redaktørforening møtte. Desse høyringsinstansane har òg gjeve skriftlege høyringsinnspel til saka. Det blei i både den munnlege og den skriftlege høyringa sett fram ei rekkje innvendingar mot lovforslaget.

Eg legg til grunn at partia sjølve gjer greie for sitt syn i saka, og går med det over til Venstre sitt syn på denne proposisjonen.

Venstre deler regjeringa si uro for trugsmålet som framand etterretning sin illegitime påverknad på norske borgarar utgjer, og vi er samde i at det er viktig at demokratiske avgjerder og prosessar må kunne skje utan illegitim påverknad frå framande statar. Vi må ta på alvor at framandstatlege påverkingsoperasjonar i ytste konsekvens kan destabilisere heile det fundamentet liberale demokrati er bygde på, verdiar som vi òg er menneskerettsleg forplikta til å beskytte. Venstre er likevel av den oppfatninga at dette forslaget som her er fremja, går for langt og i verste fall vil kunne true ytringsfridomen og demokratiet, som er nettopp dei verdiane vi søker å beskytte.

Eg synest NIM i sitt høyringsinnspel har treft blink i beskrivinga av forslaget ved å vise til det dilemmaet som EMD har kalla faren for å «destroy democracy under the cloak of defending it». Det er nettopp det vi står i fare for å gjere ved å innføre heimlar som er så lite klare og så innskrenka som desse, ikkje minst når det er for eit straffebod som kan ha nedkjølande effekt, altså medføre at folk vegrar seg for å ytre seg og seie kva dei meiner.

Både ytringsfridomskommissjonen, forsvarskommissjonen og totalberedskapskommissjonen har anbefalt å leggje vekt på tiltak som styrkjer og bevarer befolkninga si motstandsdyktigheit mot desinformasjon og påverkingsoperasjonar. Alle kommisjonane har framheva at tiltaka som blir sette i verk, ikkje må gå på kostnad av verdiane ein prøver å beskytte. Her meiner vi heimelen i dette framlegget er for vid og uklår, og vi må ta på alvor det tunge høyringsinstansar seier når dei gjev uttrykk for uro over at denne lovgjevinga kan innskrenke ytringsfridomen og ha ein nedkjølande effekt på legitime ytringar.

NIM har kome med heilt konkrete innspel til korleis heimelen kan forbetrast. Ei av forbetringane som NIM føreslår, er at berre fordekt verksemd skal ramast. Ei anna er å beskrive kva som ikkje er straffbart, slik at det blir lettare å sjå kva regelen er meint å ramme og ikkje. Eit tredje forbettringsforslag frå NIM er å vurde oppsplitting i fleire reglar framfor éin kortfatta og omfattande regel.

Venstre meiner lovframlegget bør sendast tilbake til regjeringa, og at desse forbettringsframlegga bør vurde rast.

Med forslaget får PST òg ein utvida tilgang til å nytte skjulte tvangsmiddel. Det er utan tvil ei markant utviding av tilgangen til å ta i bruk skjulte tvangsmiddel at dei no skal brukast til førebyggjande og avverjande føremål. NIM påpeikar i sitt høyringssvar at PST sin utvida tilgang til skjulte tvangsmiddel primært blir drøfta som eit isolert spørsmål om inngrep i privatlivet, men at det i proposisjonen manglar ei vurdering av om denne effekten tilseier ytterlegare avgrensingar. Det meiner Venstre burde ha blitt vurdert grundigare.

Eg vil nytte denne anledninga til å understreke kor viktig det er at vi arbeider med å styrkje motstandsdyktigheita mot framandstatlege påverkingsoperasjonar på fleire måtar enn i straffespetet. Noko av det viktigaste vi kan gjere, er å styrkje samfunnet og den enkelte si evne til å vurdere, sortere og handtere flaumen av tilgjengeleg informasjon, for som ytringsfridomskommissjonen skriv:

«En godt utdannet befolkning (...) – det man kan kalle beredte borgere – er den beste beskyttelsen mot desinformasjon.»

Med det tek eg opp Venstres framlegg i saka.

Presidenten [16:26:14]: Representanten Alfred Jens Bjørlo har tatt opp de forslagene han refererte til.

Odd Harald Hovland (A) [16:26:32]: Påverkingsoperasjonar frå framande trusselaktørar er alvorlege og kan bidra til å undergrave den demokratiske meiningsutvekslinga. Trass i at påverkingsoperasjonar ikkje er eit nytt fenomen, kan framsteg innanfor teknologi, som kunstig intelligens, gjere det både lettare å generere og at det som vert spreidd, vert meir truverdig.

Når me no vil vedta endringar i straffeloven, straffeprosessloven og politiloven for å styrkje det stafferettslege vernet mot utanlandsk påverkingsverksemd, reiser det viktige spørsmål om balansen mellom tryggleik og fridom i eit liberalt demokrati.

Føremålet med endringane er å gje Politiets tryggingsteneste nødvendige verktoy for å førebyggje og etterforske skadeleg innflytelse frå utanlandsk etterretning. Behovet for slike tiltak meiner me er uomtvisteleg. Samtidig er det viktig å ivareta grunnleggjande prinsipp som ytringsfridom og rettstryggleik. Det er nettopp desse berande prinsippa og verdiane i eit liberalt demokrati me vil forsvare med desse lovendingane. Dei utanlandske aktørane som driv påverking, ønskjer å ramme verdiane våre, bryte ned tillit, polarisere og destabilisere demokratiet og rettsstaten.

Det er ingen tvil om at Noreg, som alle andre moderne demokrati, står overfor truslar frå utanlandske aktørar som ønskjer å påverke samfunnet vårt på ulike måtar. Desse truslane kan omfatte alt frå desinformasjonskampanjar og hacking til direkte innsyn i sensitive insti-

tusjonar. I eit stadig meir digitalisert og globalisert samfunn vert sårbarheitene våre tydelegare, og behovet for effektiv beskyttelse av nasjonale interesser vert meir presserande. Endringar i lovgjevinga som gjev PST auka handlingsrom for å motverke slike truslar, er difor som sagt nødvendige.

Samtidig er det viktig å erkjenne dei potensielle dilemmaa som følgjer av slike tiltak. I eit liberalt demokrati verdset me grunnleggjande rettar som ytringsfridom og rettstryggleik. Lovgjeving på dette området må difor vegast nøye opp mot behovet for tryggleik.

For å balansere behovet for effektiv beskyttelse mot utanlandsk påverkingsverksemd med omsynet til demokratiske prinsipp er det viktig at endringane i lovgjevinga er tydelege og forstålege, og at dei er proporsjonale og nødvendige sett i høve til trusselbiletet.

I tillegg er det sjølv sagt vesentleg at det finst etablerte, effektive mekanismar for tilsyn og ansvarleggjerung av myndigheitene. Det har me i Noreg gjennom EOS-utvalet, ved domstolskontroll og ikkje minst ved ei fri og uavhengig presse.

Det må leggast vekt på å oppretthalde openheit og offentleg debatt rundt desse tiltaka. I eit ope demokrati er det avgjerande at borgarane har moglegheit til å forstå og utfordre handlingane til myndigheitene, og at vedtaksprosessane er gjennomsiktlige og demokratisk forankra.

Til sjuande og sist handlar det om å finne den rette balansen mellom tryggleik og fridom. Medan trusselen frå utanlandske påverkingsverksemdar krev handling, må me samtidig vere årvakne og ikkje ofre dei grunnleggjande verdiane som samfunnet vårt er bygd på. Endringane i lovgjevinga må ein difor sjå som del av ein breiare diskusjon om korleis me best kan beskytte demokratiet vårt i ei stadig meir kompleks og utfordrande verd. Det krev ei kontinuerleg avveging mellom ulike omsyn og ei bevisstheit om dei moralske og politiske dilemmaa me står overfor. Dette er noko me bør ta med oss når me skal behandle tema som beredskap og motstandskraft i befolkninga i forbindelse med stortingsmeldinga om totalberedskap.

Med dette forslaget meiner eg at me ivaretek desse omsyna og finn den rette balansen. Innendingane frå høyringane i Stortinget er i stor grad vurderte i proposisjonen og i merknadene våre som me òg har ført i saka.

Eg vil spesielt vise til at dei straffeboda ein har føreslått, har ei anna utforming enn forslaget som vart sendt på høyring den 12. mai 2021. Den utforminga ein har føreslått, gjer at føresegna får eit klarare og meir avgrensa bruksområde og imøtekjem etter mi oppfatning langt på veg dei innendingane som vart sette fram under høyringa.

Kari Henriksen hadde her overtatt presidentplassen.

Sveinung Stensland (H) [16:31:14]: I denne saken er Høyre helt på linje med regjeringspartiene, og vi stiller oss bak argumentene fra foregående taler.

Det kan være flere grunner til at utenlandske aktører vil påvirke et demokratisk valg. Det kan være fordi de vil forsøke å påvirke utfallet, eller fordi en utenlandsk aktør mener noen partier eller regjeringskonstellasjoner gagnar dem mer enn andre. Noen vil gjerne skape splid i samfunnet eller mistillit til institusjoner og systemer, og en kan ville styrke eller svekke partier som i enkeltsaker er av interesse for trusselaktører. Dette er ting vi ser skje i flere vestlige land om dagen. Å skape usikkerhet om valgresultatet er kanskje et mål i seg selv for et regime som ikke er demokratisk anlagt, men å påvirke valg er bare én av måtene en kan drive påvirkningsarbeid på.

Norge har til nå manglet effektive virkemidler for å hindre påvirkningsaksjoner, selv om både PST og E-tjenesten har advart mot dette flere ganger. Påvirkningsaksjoner har ikke vært ulovlig. Det kommer på plass nå. Det har ikke vært straffebelagt om en fremmed stat driver påvirkning mot norske politiske prosesser. Derfor har det vært vanskelig for politiet å forebygge og etterforske dette. Sikkerhetstjenesten har rett og slett ikke hatt juridiske verktøy til å etterforske og drive etterretning hvis andre stater driver med påvirkningsoperasjoner i Norge.

De andre nordiske landene har sånne lovhjemler, og allerede i 2021 ble det sendt ut forslag til lovgivning. Dette er nå fremmet i en noe endret form, men det er stort sett sånn det ble foreslått tilbake i 2021. PST vil nå få hjemmel til å etterforske skadelig påvirkningsvirksomhet fra utenlandsk etterretning. Det er gjort grundige vurderinger av hvordan disse truslene fra fremmede stater best kan bli møtt, samtidig som hensynet til ytringsfrihet og personvern er ivarettatt. Dette er godt beskrevet i proposisjonen.

Det finnes nok eksempler på aktivitet fra fremmed etterretning i Norge, og aktiviteten er dessverre tiltakende. Jeg ser flere her i salen som har oppdaget hva det vil si at utenlandske aktører prøver å hacke seg inn på deres egen mailkonto – så dette er noe som skjer rundt oss hver dag.

NATOs analysesenter StratCom i Riga følger mønstrene for russisk propaganda tett, og de har publisert en rekke rapporter om russisk bruk av tradisjonelle og sosiale medier, inkludert rapporten Russlands fotavtrykk i det nordisk-baltiske informasjonsmiljøet. I 2018-rapporten får vi se hva som er de russiske narrative om Norge, fortellinger som blir plantet i media og offentligheten både hjemme og ute. Det er f.eks. at flyktninger er et problem her, og at islam splitter og destabiliserer. At Russland er en forsvarspolitisk trussel mot Norge, blir

latterliggjort, og kritikken mot norsk barnevern får stor omtale. Norge utenfor EU er også en god rollemodell for Storbritannias brexit. Vi ser dessverre at sånne aksjoner er i ferd med å bli helt vanlige, og det er vanskelig for folk å skille mellom hva som er reelle nyheter, og hva som er noe som er konstruert. I en annen StratCom-rapport, som heter Vasking av informasjon i den nordisk-baltiske regionen, blir det avslørt hvordan nyheter blir hvitvasket, vridd og forfalsket. I vår tid får dette en uunnvælig spredning i sosiale medier, og konklusjonene kan leses som dystre: Norge regnes som et høyt prioritert mål for vridd informasjon fra Kreml og Kreml-aktører.

Disse russiske teknikkene styrker først og fremst hjemlandets eget bilde av hva som er galt i Vesten, men nyhetsbiten har også et internasjonalt publikum gjennom nettstedet og tv-stasjonen RT, tidligere Russia Today, og den engelske versjonen av nettavisen Sputnik News. Begge er eid av den russiske staten. Når anonyme nettkontoer bruker sosiale medier til å forsterke spredningen, stenger ikke grensene for påfyll til eksempelvis høyre-radikal nettdebatt i Europa eller sinte anonyme nettdebattanter her hjemme.

Høyre er fornøyd med at regjeringen har fulgt opp lovforslagene som ble sendt på høring for en del år siden. Vi har også etterlyst dem ved flere anledninger. Det er bra at dette nå kommer på plass, og jeg vil gi honnør til regjeringen for at dette er fremmet i en proposisjon som vi mener er balansert og ivaretar Norges interesser på en god måte.

Else Marie Rødby (Sp) [16:35:58]: Over flere år har PST og Etterretningstjenesten trukket fram påvirkningsoperasjoner utført av autoritære stater som en alvorlig trussel mot Norge. Vi står i en tid hvor de temåne denne saken handler om, har fått økt aktualitet. Behovet for å kunne fange opp aktivitet som har vesentlig betydning for nasjonale sikkerhetsinteresser, er viktigere enn på mange år, og vi vet at sånne påvirkningsoperasjoner stort sett skjer digitalt og i det skjulte. Som samfunn og som rettsstat må vi ha nødvendige verktøy til å håndtere disse utfordringene, slik som – men ikke bare – med disse lovendringene vi behandler i dag.

Som forrige taler var inne på, har dette lovforslaget vært underlagt en ganske lang og grundig lovprosess, som startet med regjeringen Solberg. Etter både nye høringsrunder og endringer har vi det som nå ligger i den framlagte proposisjonen, en proposisjon som skal balansere hensynet til effektiv bekjempelse av skadelige påvirkninger på den ene siden og samfunnets rett til og behov for frie ytringer og personvern på den andre.

Jeg tror det er viktig å anerkjenne at dette forslaget reiser krevende dilemmaer. Hadde det vært lett, hadde vi ikke hatt debatt. Høringsinnspillene både til regjerin-

gen og til komiteens behandling her på Stortinget har også vært viktige og er i hovedsak – mener vi – imøtekommet og innarbeidet i forslagene som ligger til behandling i dag. Forslag til endringer i straffeloven på dette området er det bra at det blir debatt av. Det å ta problemstillingene opp i lyset, vurdere dem og debattere dem, selv om man kommer til ulike konklusjoner, er nettopp noe av det som kjennetegner et åpent og liberalt demokrati.

Et viktig tema som har vært gjenstand for diskusjon i denne saken, er faren for en nedkjølingseffekt, og at lovforslaget gjør det så krevende å definere hva som er innenfor og utenfor, at det legger en demper på retten til og behovet for å ytre seg. Det man selvfølgelig også må være bevisst på når man snakker om nedkjølingseffekten, er totaliteten av rammen som legges gjennom lover og regler. Etter Senterpartiets syn ivaretar lovendringene en god balanse mellom nødvendige hensyn, gjennom så presise og klare bestemmelser som mulig for nettopp å unngå unødvendige inngrep i ytringsfriheten.

La meg derfor understreke at lovforslaget er avgrenset til å rette seg mot personer som opptre på vegne av eller etter avtale med en fremmed etterretningsaktør og bidrar i etterretningsvirksomhet som kan skade betydelige samfunnsinteresser. Dette er en viktig presisering og gir derfor etter vårt syn ikke grunnlag for å frykte at personer som driver med helt legitim informasjonsutveksling, blir rammet og straffeforfulgt. Som representanten Hovland var inne på, er det nettopp gjennom innstillingen understreket at det ikke er tvil om at medievirksomhet, akademisk virksomhet og alminnelig politisk og diplomatisk virksomhet ikke omfattes av lovforslaget, så lenge den som ytrer seg, ikke opptre på vegne av eller etter avtale med en fremmed etterretningsaktør. Hva som er å regne som fremmed etterretningsaktør, er også nærmere definert og rammet inn.

Noe av det som kanskje er mest bekymringsfullt i den tiden vi står i, er enkeltpersoners plass i det digitale og skjulte terrenget som påvirkningsoperasjoner foregår i. Evnen til å skille mellom hva som er ekte, og hva som er målrettet feilinformasjon fra aktører som ikke vil oss vel, er ujevnt fordelt i befolkningen. Fremmede statters påvirkningsvirksomhet kan utfordre og i verste fall undergrave den høye tilliten vi har mellom folk i Norge, mellom folk og myndigheter, og tilliten til pressen. Vi har sett at denne typen påvirkning kan påvirke og forstyrre grunnleggende demokratiske prosesser, som også andre har vært inne på, f.eks. valg. Det er alvorlig, og det er i ytterste konsekvens det vi beskytter oss mot ved å ramme inn påvirkningsvirksomhet gjennom straffereettslige bestemmelser, som man gjør i dette forslaget.

Motstandskraften mot påvirkning, desinformasjon og kaos i en befolkning reguleres ikke først og fremst

gjennom straffeloven, men gjennom motinformasjon, åpen debatt og en opplyst og bevisst befolkning som har kunnskap til å skille mellom det falske og det som er rett.

Andreas Sjalg Unneland (SV) [16:40:23]: Det er ingen tvil om at hybrid krigføring som involverer påvirkning for å oppnå politiske eller andre strategiske mål, er en trussel, og det er en rekke eksempler på det. Den tyske forfatteren og journalisten Hubert Seipel mottok 600 000 euro fra selskaper med tilknytning til en oligark nær Putin for å skrive to bøker som framstår sympatiske til den russiske presidenten. Franske og tyske youtubere og influensere fikk tilbud om penger fra et PR-byrå i Storbritannia med russiske forbindelser for å spre desinformasjon om Pfizer-vaksinen. Tsjekkisk og belgisk etterretning avslørte i slutten av mars 2024 at russiske interesser har drevet propagandavirksomhet gjennom å bruke nettstedet Voice of Europe, forkledd som en avis, til å spre russiskvennlige narrativer. Avsløringen har ført til at tsjekkiske myndigheter har sanksjonert den Putin-vennlige oligarken Viktor Medvedtsjuk for å ha drevet en russisk påvirkningskampanje gjennom bruk av Voice of Europe.

Spørsmålet er ikke om man anerkjenner denne trusselen, men hvordan man møter denne trusselen. Å trygge befolkningen er en kjerneoppgave for oss folkevalgte, men noe vi har sett de siste årene, er at vi stadig pusher grensene for hvilket overvåkningstrykk vi har i samfunnet. PNR-direktivet og ny hjemmel til PST om bruk av åpent tilgjengelig informasjon har begge flyttet terskelen for legitim overvåkning, og nå skal man styrke arbeidet mot skadelig påvirkningsvirksomhet fra utenlandsk etterretning. Det er ingen tvil om at hensikten er god, men på samme måte som at å ta for mye medisin kan skade pasienten vil for mye overvåkning og reguleringer og begrensninger kunne skade demokratiet.

SVs bekymring er den samme som den til Norges institusjon for menneskerettigheter, som skrev i sitt hørings svar:

«Påvirkning iscenesatt av utenlandske sikkerhetstjenester kan utfordre fri meningsdannelse og informasjonsfrihet i samfunnet. I disse situasjonene er det andre lands styresmakter som foretar handlinger som kan representere en trussel mot ytringsfriheten og våre demokratiske tradisjoner og institusjoner. Norske styresmakter plikter å beskytte oss mot denne trusselen.»

Dette forslaget går imidlertid svært langt i å gi hjemler til norske styresmakter som også vil kunne true ytringsfriheten og demokratiet. Dette er en kritikk som også ble fremmet av Advokatforeningen og Norsk Presseforbund. Lovforslaget er for uklart og bør ikke vedtas i sin nåværende formulering. I sitt høringsinnspill til de-

partementet trakk NIM fram dilemmaet som Den europeiske menneskerettighetsdomstol har kalt faren for å «destroy democracy under the cloak of defending it». Dette er et perspektiv også ytringsfrihetskommisjonen har poengtert.

Hva er vår viktigste skanse mot fremmed påvirkning? Både ytringsfrihetskommisjonen, forsvarskommisjonen og totalberedskapskommisjonen har anbefalt å vektlegge tiltak som styrker og bevarer befolkningens motstandsdyktighet mot desinformasjon og påvirkningsoperasjoner, men samtlige kommisjoner framhever at tiltakene som igangsettes, ikke må gå på bekostning av verdiene en forsøker å beskytte. Kritisk tenkning, en stat som gjør seg fortjent til en høy grad av tillit, et offentlig ordskifte der alle kan delta, og en skole som sikrer at alle lærer kildekritikk og kritisk tenkning, er det viktigste vi kan ha for å sikre samfunnet.

Ytringsfrihetskommisjonen er tydelig på at det er umulig å regulere seg bort fra innslag av usannheter og feilinformasjon i offentligheten. De skriver:

«En godt utdannet befolkning som forholder seg kritisk og selvstendig til informasjonen den konsumerer, det man kan kalle beredte borgere, er den beste beskyttelsen mot desinformasjon.»

Det regjeringen foreslår, med støtte fra Høyre, er et forslag som er for vidt, for uklart, og som burde sendes tilbake. Når høringen var tydelig på at tunge fagmiljøer er kritiske til utformingen, bør man lytte til det, sånn at vi ikke nettopp risikerer å skade det demokratiet vi ønsker å forsvare.

Presidenten [16:45:09]: Av hensyn til referentene vil jeg minne representanten om at det skal gå tydelig fram når et sitat starter, og når et sitat slutter.

Statsråd Emilie Mehl [16:45:34]: Jeg er glad for at et bredt flertall på Stortinget slutter seg til de foreslåtte lovendingene. De handler om å beskytte oss mot fremmede staters påvirkning, en påvirkning som skjer på stadig nye måter, og derfor er det også viktig å sikre at lovverket vårt tar høyde for dette. Det handler i bunn og grunn om å beskytte demokratiet vårt, beskytte oss mot desinformasjon og sørge for at de som utfører slike handlinger, kan straffes.

Både PST og Etterretningstjenesten har over flere år trukket fram autoritære staters påvirkningsoperasjoner som en alvorlig trussel mot nasjonal sikkerhet og andre grunnleggende samfunnsinteresser. Fremmed etterretning og deres medhjelpere kan f.eks. spre desinformasjon eller videoer som er manipulert med kunstig intelligens. Formålet kan være å påvirke valg, skape økt polarisering eller svekke folks tillit til pressen, offentlige myndigheter eller andre viktige samfunnsinstitusjoner.

Folk i Norge er godt rustet til å stå imot forsøk på påvirkning i dag, men det er ikke noe vi kan ta for gitt i framtiden. Regjeringen vil jobbe langs flere spor for å beskytte samfunnet mot skadelig fremmedstatlig påvirkning. Når påvirkningsoperasjoner tar en så alvorlig form at betydelige samfunnsinteresser står på spill, er det – ved siden av andre tiltak – behov for et strafferettslig vern. Dette er bakgrunnen for at regjeringen har foreslått nye bestemmelser i straffeloven rettet mot påvirkning fra fremmed etterretning.

For regjeringen har det vært viktig å utforme så treffsikre bestemmelser som mulig for ikke å legge unødvendige eller uforholdsmessige begrensninger på den enkelte rett til å ytre seg. Straffebestemmelsene regjeringen foreslår, er derfor klarere og mer avgrenset enn forslaget Solberg-regjeringen sendte på høring. Helt konkret vil de foreslåtte bestemmelsene gjøre det straffbart å bidra på vegne av eller etter avtale med en fremmed etterretningsaktør i virksomhet som har til formål å påvirke beslutninger eller den allmenne meningsdannelsen. Forutsetningen er at virksomheten kan skade betydelige samfunnsinteresser. De foreslåtte vilkårene innebærer bl.a. at enhver som ikke opptrer på vegne av eller etter avtale med en fremmed etterretningsaktør, fritt kan viderefremme informasjon eller synspunkter som stammer fra en slik aktør.

Påvirkningsoperasjonene skjer stort sett digitalt og i det skjulte. Hvis PST skal ha mulighet til å beskytte oss mot samfunnsskadelig påvirkningsvirksomhet, må de ha en mulighet til å bruke skjulte tvangsmidler. Regjeringen har derfor foreslått at PST skal kunne bruke skjulte tvangsmidler for å etterforske brudd på de foreslåtte straffebestemmelsene og for å avverge eller forebygge grove overtredelser.

Det er krevende avveininger som skal gjøres, men det er også gjort grundige vurderinger etter høringen. Jeg mener vi nå får et godt innrammet straffebud som klart rammer inn de straffbare handlingene.

Presidenten [16:48:14]: Det blir replikkordskifte.

Andreas Sjalg Unneland (SV) [16:48:29]: Ministeren var fra talerstolen tydelig på at det var gjort endringer i dette forslaget nettopp for å innarbeide en del av kritikken som var i det opprinnelige forslaget. Da justiskomiteen behandlet dette på Stortinget, kom det likevel mye kritikk fra fagmiljøene – fra Advokatforeningen, fra Norges institusjon for menneskerettigheter, fra Norsk Presseforbund. Mener ministeren og regjeringen at denne kritikken er grunnløs?

Statsråd Emilie Mehl [16:49:08]: Først synes jeg det er riktig å si at det ikke er til å legge skjul på at det er krevende å utforme treffsikre straffebestemmelser som

skal ramme påvirkningsvirksomhet, og samtidig unngå at det blir en for stor kostnad opp mot ytringsfriheten. Derfor la regjeringen fram et forslag som er bearbeidet etter den første høringen, og hvor vi har lagt opp til betydelige innramminger. Så ser jeg at det har kommet innspill i den høringen som Stortinget har gjennomført. Vi mener at vi langt på vei har ivaretatt en del av de innspillene i proposisjonsarbeidet. Jeg er glad for at de ulike fagmiljøene ytrer seg, og det har vært viktig for oss å jobbe godt med denne saken også før vi la fram proposisjonen.

Andreas Sjalg Unneland (SV) [16:49:56]: Jeg refererte fra talerstolen til at man har utvidet en rekke hjemler etter forslag fra regjeringen, riktignok hjemler SV har stemt imot. En kritikk vi har fremmet når det har vært nye hjemler til PST, PNR-direktivet eller det vi behandler i dag, er at man behandler dette stykkevis og delt og ikke ser på totaliteten av overvåkningstrykket man legger på befolkningen. Dette er ikke en bekymring kun SV har hatt. Det er en bekymring også ytringsfrihetskommisjonen har hatt – nettopp det at det behandles stykkevis og delt, at man ikke har sett på totaliteten av overvåkning og regulering av denne type handlinger. Er det en bekymring ministeren også deler med ytringsfrihetskommisjonen, at man nå lager et så stort trykk, som kan ha en nedkjølende effekt på ytringsfriheten man ønsker å bevare og forsvare?

Statsråd Emilie Mehl [16:50:54]: Jeg mener det er noe av denne kritikken som er grunnen til at vi gjorde innstramminger i proposisjonen som ble lagt fram, kontra det som ble sendt ut på høring. Nettopp fordi bl.a. en mulig nedkjølingseffekt på ytringsfriheten ble problematisert, så vil det alltid være sånn. Vi har gitt PST også andre typer nye hjemler i løpet av vår tid i regjering med Senterpartiet og Arbeiderpartiet. Jeg mener det har vært viktig av hensyn til de forventningene samfunnet har til hva PST skal kunne utføre av oppgaver, hva de skal kunne beskytte oss mot. Så er det noe som hele tiden må balanseres opp mot hvor sterke inngrep vi ønsker at vi skal kunne gjøre i vårt frie og åpne samfunn. Dette er en vanskelig avveining og kommer alltid til å være det. Det er jo bra, for det gjør at vi må ta de rundene med refleksjon i hvert enkelt tilfelle.

Presidenten [16:51:44]: Replikordskiftet er omme. Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 7.

Sak n.r. 8 [16:51:54]

Innstilling fra justiskomiteen om Endringer i politiloven og vaktvirksomhetsloven (virkeområde mv.) (Innst. 275 L (2023–2024), jf. Prop. 45 L (2023–2024))

Presidenten [16:52:12]: Etter ønske fra justiskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringa.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil fem replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringa, og de som måtte tegne seg på talerlista utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Første taler er Helge André Njåstad, som får ordet for saksordfører Tor André Johnsen.

Helge André Njåstad (FrP) [16:52:42] (leiar i komiteen): Saksordfører Tor André Johnsen var forhindra frå å koma i dag, så eg skal forsøkjja å gjera kort greie for innstillinga.

Det er, som proposisjonen beskriv, to lovendringar som er føreslått. Den fyrste, som ein samla komité støttar, er å ta inn i politilova «barnets beste», på same måte som gjeldande praksis er i dag både i barnekonvensjonen og anna. Det er ei sjølvsgd sak at det beste for barnet skal bli ivareteke, og at det blir teke inn i lova. For eigen del vil eg gjerne leggja til at det beste for barnet kan vera så mangt, og etter å ha besøkt ein del politidistrikt og vore med på patrulje ser eg tydeleg at det beste for barnet òg kan vera grensesetjing. Det betyr ikkje berre at ein skal vera hyggeleg og grei med barna i alle samanhengar. Av og til treng ein òg eit myndig politi som kan setja barna på plass og bidra til at dei blir utsette for grensesetjing.

Den andre lova som blir føreslått her, har skapt meir debatt, både i høyringa og i komiteen. Det gjeld vaktverksemdslova, der regjeringa føreslår at ein skal skilja mellom personell, kva utdanning vektarar og andre personar som handterer gods, skal ha. Der viser både høyringa og forslaget frå komiteen at ein ikkje ønskjer å gå for den lovendringa som regjeringa føreslår. Eit fleirtal i komiteen, frå Framstegspartiet, Høgre, Venstre og SV, har òg merknader som grunnjev dette på ein utfyllande måte, men ein samla komité står bak innstillinga om å senda saka tilbake til regjeringa.

Odd Harald Hovland (A) [16:54:38]: Eg har faktisk ein bakgrunn frå politiet, så eg må berre understreke at det beste for barnet alltid har lege framme i pannebrasken hos dei fleste politifolka.

Det er absolutt bra at me no får eit nytt ledd i politilova som tydeleggjer plikta politiet har til å ta særlege omsyn i møtet med barn, og det er ei god tilføyning av fleire grunnar. For det første understrekar det ansvaret politiet har for å ivareta det beste for barnet som eit grunnleggjande omsyn i alle situasjonar der barn er involverte – uavhengig av om handlingane til politiet gjeld dei di-

rette eller ikkje. Dette er i tråd med bl.a. FNs barnekonvensjon.

Vidare vil det vere med og hjelpe politiet med å utvikle og implementere retningslinjer og praksis der ein sikrar at dette omsynet faktisk vert ivareteke i alle samanhengar. Det er avgjerande for å sikre barna tryggleik og trivsel i samfunnet. Tilføyinga vil elles òg vere med og auke bevisstheita og kunnskapen blant politifolk om korleis dei best kan handtere situasjonar der barn er involverte, og det vil dermed forbetre kvaliteten på politiet sine tenester.

Når det gjeld vaktverksemdslova, er dette eit lovforslag som viser at eit forslag godt kan innehalde gjenomtenkte element og ha til hensikt å løyse eit reelt problem, men så ser vi at det kan oppstå nye argument og perspektiv under høyringsprosessen i Stortinget. Det har skjedd i denne saka, og det viser at sjølv om eit lovforslag kan ha eit solid innhald og vere godt forankra fagleg og juridisk – og det er tilfellet i denne saka – så er ei høyring i Stortinget ei reell høyring, og me lyttar til høyringsinstansane. Med bakgrunn i det som kom fram i høyringa, er komiteen samla om at den delen av proposisjonen skal sendast tilbake.

Sandra Borch (Sp) [16:57:00]: Regjeringen fremmer i denne proposisjonen forslag til endring i bl.a. politiloven § 6. Der foreslås det et nytt ledd som tydeliggjør at politiet skal ta særlige hensyn i møte med barn. Som gruppe er barn sårbare i møte med politiet, og selv om politiet tar særlige hensyn til barn i dag, står ikke det eksplisitt i politiloven, og det er bra at regjeringen har fremmet forslag om å tydeliggjøre det i lovverket.

Det følger av Grunnloven og menneskerettighetsloven at barnas beste skal være et grunnleggende hensyn i alle handlinger som berører unger. Som maktutøver er det viktig at politiet både er bevisst på og har kunnskap om unger i ulike situasjoner der de møter dem. Den foreslåtte tilføyelsen innebærer synliggjøring og ikke minst en tydeliggjøring i politiets særlov. Barn er viktige i alle møter med myndighetene, og særlig da med politiet. Lovendringen innebærer at hensynet til barnets beste eksplisitt vil inngå i politilovens bestemmelser.

Som representanten før meg synliggjorde, behandles det i dag også et lovforslag om vaktvirksomhet. Så registrerer vi at det i komiteen er etterspurt en del spørsmål etter høringen. Vi følger flertallet i den saken, om at vi sender den tilbake til regjeringen, selv om vi mener at saken kunne vært behandlet i dag.

Andreas Sjalg Unneland (SV) [16:59:08]: Det er i hovedsak to forslag vi behandler i denne saken. Det første forslaget, som er meget godt, omhandler forslag til et nytt ledd i politiloven § 6 som tydeliggjør at barns beste skal tas i betraktning som et grunnleggende hen-

syn ved alle politiets handlinger og avgjørelser som berører barn. Dette forslaget støtter selvfølgelig SV.

Det andre forslaget kan man ikke si var like klokt. Det handler om å senke kravet til kompetanse for dem som gjennomfører sikkerhetskontroll i norsk sivil luftfart. I forslaget prøver man å sette opp et skille mellom personkontroll og annen kontroll på flyplass og mener at man ikke trenger vekterkompetanse om man gjennomfører annen kontroll enn personkontroll. Dette forslaget tar ikke høyde for at det kan oppstå situasjoner som krever personhåndtering. Dette er situasjoner som kan oppstå hvor som helst på en flyplass, og som må håndteres av personer med kompetanse innenfor konflikthåndtering, kommunikasjon og kulturforståelse, noe vektere har spisskompetanse på. Forslaget ble sterkt kritisert av Norsk Arbeidsmandsforbund og NHO Service og Handel i høringen som justiskomiteen hadde. Det fikk kritikk både for innholdet og for prosessen.

Derfor er det positivt at en samlet komité nå stiller seg bak SVs forslag om å sende dette tilbake til regjeringen. Dersom man skulle komme med et nytt forslag, må også de berørte partene involveres, sånn at det ikke får negative følger for yrkesgrupper som jobber på lufthavner.

Jeg er glad for at Stortinget i dag viser at det er ingen skam å snu. Man kan lage forslag på bedre måter, og her har man lyttet til fagmiljøet. Det viser rett og slett at Stortingets arbeid fungerer rimelig godt.

Sveinung Stensland (H) [17:01:39]: Jeg får stille meg bak den unisone summingen som går. Det er klart det med barns beste er en selvfølgelighet, men at vi får det inn i politiloven, er bare på sin plass – uten at det ligger noen antydninger om at barns beste ikke har vært realiteten inntil nå.

Når det gjelder den andre endringen i vaktvirksomhetsloven, var det unisont fra alle hold at verken prosessene eller det som ble foreslått, egentlig holdt mål. Selv om det kan være gode grunner for å gjennomføre en sånn lovendring, virker det som om det er en jobb som ikke er gjort hundre prosent ferdig. Derfor sender vi den i retur. Det er noen ganske gode flertallsmerknader som jeg håper statsråden tar med seg tilbake til Gullhaug torg, så får vi se hva de gjør med den saken videre.

Vi skal alltid være skeptiske når næringsinteresser er imot en lovendring, men i sum ble det litt mye fra forskjellige hold her, som gjorde at Høyre valgte å stemme imot denne lovendringen og sende den tilbake til regjeringen.

Statsråd Emilie Mehl [17:02:58]: Det er bra at en samlet justiskomité støtter forslaget om endring i politiloven. Jeg registrerer at komiteen ikke støtter forslaget

om endringer i vaktvirksomhetsloven, så jeg skal ta dem i rekkefølge.

Regjeringen foreslår en endring i politiloven § 6, som tydeliggjør at barns beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle politiets tjenestehandlinger som berører barn. Prinsippet om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn, følger allerede av Grunnloven og menneskerettsloven, og lovendringen medfører derfor ikke noen realitetsendring. Den er allikevel viktig fordi politiet møter barn i en rekke forskjellige og krevende situasjoner som krever ulike former for inngripen. Målet er at lovfestingen i politiets egen særlov vil bidra til at prinsippet og behovet for å vurdere hensynet til barn blir enda bedre kjent i politiet, altså en pedagogisk effekt som bidrar til å bedre og sikre ivaretagelse av barns rettigheter i møte med politiet – selv om jeg er sikker på at dette er noe som er langt framme hos politifolk også i dag, som bl.a. representanten Hovland var inne på.

Regjeringen foreslår også å endre vaktvirksomhetsloven, slik at loven kun skal gjelde sikkerhetskontroller i sivil norsk luftfart som omfatter personkontroll. Dette forslaget har vært på alminnelig høring. Den foreslåtte endringen vil ikke ha noen innvirkning på sikkerhetsnivået ved norske flyplasser. Alt sikkerhetspersonell på norske flyplasser vil fortsatt ha opplæring etter det felles-europeiske security-regelverket, slik sikkerhetspersonell på flyplasser i EU- og EØS-området for øvrig har. Security-regelverket gir bl.a. kompetanse innen kommunikasjon, konflikthåndtering og kulturforståelse, og det stemmer derfor ikke at det kun er vektere som har denne kompetansen. Heller ikke Danmark eller Sverige har krav til utdanning av sikkerhetspersonell utover det som følger av det felleseuropeiske security-regelverket. Luftfartstilsynet vurderer dette som tilstrekkelig også for å trygge norske flyplasser.

Avslutningsvis er det viktig for meg å presisere at den foreslåtte endringen ikke betyr at noen mister jobben, men at det ved nyansettelser ikke vil være krav om vekterutdanning for personer som utfører slik sikkerhetskontroll, altså uten personkontroll. Dersom en søker har vekterutdanning, vil vedkommende naturligvis like fullt kunne ansettes i stillingen hvis vedkommende oppfyller kravene i security-regelverket.

Presidenten [17:05:25]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 8.

Sak nr. 9 [17:05:37]

Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Per-Willy Amundsen, Tor André Johnsen, Morten Wold, Bård Hoksrud, Silje Hjemdal og Himanshu Gulati om umiddelbar økning i

finansieringen av politiet (Innst. 270 S (2023–2024), jf. Dokument 8:80 S (2023–2024))

Presidenten [17:06:01]: Etter ønske fra justiskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringa.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil fem replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringa, og de som måtte tegne seg på talerlisten utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Hadia Tajik (A) [17:06:35] (ordfører for saka): Den økonomiske situasjonen for politiet er krevjande. Dei handterer no ein endra sikkerheitspolitisk situasjon som òg får innanrikspolitiske konsekvensar, i form av bl.a. auka behov for vakthald og fleire demonstrasjonar. Samtidig møter dei konsekvensane av auka utgifter til straum, til renter og utgifter knytte til den generelle prisveksten.

I kombinasjon med det som har vore åtte år under Solberg-regjeringa med gjentekne kutt på driftsbudsjetta til alle offentlege etatar, inkludert politiet – som vart referert til som avbyråkratiserings- og effektiviseringskutt – er det ingen tvil om at dei no står med driftsbudsjett som er svært krevjande, og det gjer det klart at det er behov for auka løyvingar framover. Det har denne regjeringa teke på alvor.

I alle åra Arbeidarpartiet og Senterpartiet har styrt, har regjeringa føreslått ein auke i politibudsjettet på omtrent 3 mrd. kr kvart einaste år. Regjeringa har òg auka rammene til politiet undervegs i løpet av året, både i reviderte budsjett og no sist i samband med salderinga av budsjettet like før jul 2023.

I morgon kjem revidert nasjonalbudsjett. Allereie er det kjent at det i alle fall vil koma 635 mill. kr meir då, noko som vart varsla ved årets start, for å unngå unødvendige nedskjeringar. Det at revidert nasjonalbudsjett kjem i morgon, viser kanskje òg at det mest hensiktsmessige for forslagsstillarane i denne saka ville vore å ha jobba innanfor dei ordinære budsjettprosessane. Dei har i alle fall ikkje oppnådd å forsera noko tidsmessig med dette forslaget, sidan det reviderte budsjettforslaget til regjeringa er like om hjørnet.

Heilskapen i forslaget til revidert nasjonalbudsjett vil verta kjent i morgon, og det trur eg me er mange som ser fram til å diskutera.

Sveinung Stensland (H) [17:08:50]: Jeg trodde vi skulle bruke denne saken til å snakke om det forslaget som foreligger, men jeg er nødt til å kommentere innlegget fra saksordføreren, som påstår at det var kutt i politiet mens vi styrte. Det er ikke sant. Det er helt feil –

det er faktisk en bløff. Selv om det gjentas og gjentas, er det 100 pst. feil. Politiet ble kraftig styrket både i bevilgninger, i antall ansatte og i utstyrspark. Uansett hvordan man måler politiet, ble de styrket mens vi styrte.

Det store skillet kom for et par år siden. Vi fikk ny regjering, og antall politifolk i Norge gikk nedover. Det viser statistikken, og om man gjentar noe annet igjen og igjen, blir det ikke mer rett av den grunn. Det er feil at politiet fikk kutt under vår regjering – men store endringer, det var det. Blant annet hadde vi en politireform som forrige taler var med på da den ble vedtatt i Stortinget.

Når det gjelder forslaget fra Fremskrittspartiet, er det en god tanke å gi mer penger til politiet, men det er en dårlig måte å gjøre det på. Dessuten har regjeringen kommet dem i forkjøpet, for allerede 14. februar var de ute med den første lekkasjen om budsjettet som legges frem i morgen, nemlig at det skal komme 635 mill. kr i revidert nasjonalbudsjett. Etter 45 dager inn i budsjettåret ser de altså at budsjettene er for knappe, og at det må komme mer penger. Det synes vi er flott, selv om det burde ha kommet enda mer. Men å fremme et Dokument 8-forslag mellom statsbudsjettet og revidert blir en veldig rar måte å styre etaten på. Derfor stemmer vi mot dette, selv om vi mener at det trengs mer penger inn i politivesenet.

Når det gjelder revidert nasjonalbudsjett i morgen, får vi ta debatten da. Det er varslet penger både her og der, og jeg er ganske spent på hva det blir i sum. Vi får se om alle pengene er brukt bare en gang eller flere ganger, men det får vi vente og se på i morgen. Jeg regner med vi får god anledning til å debattere det videre frem mot sommeren.

Helge André Njåstad (FrP) [17:11:08] (leiar i komiteen): Eg er einig med saksordføraren i éin ting, og det er at politiet står i ein krevjande økonomisk situasjon. Så sluttar nok einigheita der. Eg hadde store forventningar til innlegget til saksordføraren etter å ha lese i media der saksordføraren er ganske frittalande og seier at ho skal knekkja ryggen på dei kriminelle. Då lurar eg på: Korleis skal ein knekkja ryggen på dei kriminelle? Er det i form av ein programprosess i Arbeidarpartiet, og så ventar ein til neste stortingsperiode for å gjera det, eller skal ein faktisk utstyra politiet med nok politifolk og nok ressursar, sånn at ein kan driva med kriminalitetsnedkjemping? Ut frå innstillinga registrerer eg at Arbeidarpartiet talar med to tunger. Dei seier éin ting til media – at dei skal vera tøffe – og så stemmer dei imot Framstegspartiets forslag om faktisk å gje meir ressursar til politiet når ein har sjansen til det under voteringa i morgon.

Det er òg feil det som vart sagt om at politiet fekk mindre ressursar med Framstegspartiet og Høgre. Viss

ein ser på politiet i eit endå litt større perspektiv, var det i førre Arbeidarparti-regjering ein justisminister Storberget som lanserte ein visjon om å ha 2 politifolk per 1 000 innbyggjarar. Det klarte ikkje han sjølv å oppnå, men Høgre og Framstegspartiet, som har styrkt budsjetta og tilsett fleire folk, oppnådde det resultatet og målet i sin periode. Så er det no ei ny raud-grøn regjering som sørger for at ein har sveltetföra politiet, noko som gjer at me no er under 2 per 1 000 innbyggjarar. Det er jo godt gjort å setja målet, la ei blå regjering følgja det opp og så koma under det sjølv.

Det som ligg i forslaget til Framstegspartiet her, er todelt. Det eine er å stilla 1 mrd. kr til rådighet for politiet kortsiktig for å løysa situasjonen dei står i i etaten no, i tillegg til 150 mill. kr øyremerkte til gjeng- og ungdomskriminalitet, og så i tillegg slå fast at dei nyutdanna frå Politihøgskulen, dei over 800 som no er godkjende politifolk, skal få fast jobb i politiet. Me kan ikkje fortsetja sånn – me ser jo at søkjartala går ned fordi folk ikkje har tillit til at det er jobb til dei med denne regjeringa. Då bør Stortinget seia at dei som Noreg inviterer til å utdanna seg til å bli politifolk, skal få fast jobb i politiet når dei er utdanna – når behovet for dei er stort og krevjande. Alle som les nyheitsbildet og ser korleis kriminaliteten utviklar seg, ser at forslaget til Framstegspartiet er riktig.

Me registrerer dessverre at både Høgre og Arbeidarpartiet og andre parti seier at me må bruka vanlege budsjettprosessar; me må venta og gjera det på den og den måten. Framstegspartiet ønskjer handlekraft. Difor føreslo me dette. Viss Stortinget hadde vore einig med oss, hadde Stortinget stemt for å løyva meir pengar til politiet no, for det hastar.

Eg tek opp forslaga frå Framstegspartiet.

Presidenten [17:14:11]: Representanten Helge André Njåstad har tatt opp de forslagene han refererte til.

Andreas Sjalg Unneland (SV) [17:14:22]: Det er åpenbart at politiet står i en krevende økonomisk situasjon. Det er mange grunner til det. Det har blitt bevilget ganske store økte pengesummer til politiet ikke bare de siste årene, men over flere tiår. Så er det sånn at det har vært gjort underinvesteringer, f.eks. i IKT-systemene til politiet, som Riksrevisjonens rapport slo fast – at man ikke i tilstrekkelig grad hadde fulgt opp den teknologiske utviklingen og de bevilgningene som har blitt gjort, noe som gjør at man har en del merkostnader som man egentlig ikke skulle hatt.

Så er kriminaliteten i endring. Hvis vi ser på det i stort, har kriminaliteten stupt de siste tiårene. Så står vi nå overfor en situasjon der det kan være i endring. Det skaper grunn til bekymring, men det er ikke bare det at kriminaliteten har sunket, og så øker den. Det er også at

den endrer seg i karakter. Det har vært en voldsom teknologisk utvikling i hvordan kriminalitet blir begått. Man ser at kriminelle gjenger, f.eks. i Sverige, tjener mer på bedrageri enn på salg av narkotika. Vi må ha et politi som er rettet inn mot å bekjempe den kriminaliteten gjengene begår, og den utryggheten som skapes, men som også følger pengene. Det er derfor vi flere ganger har løftet fram satsing på inndragningsteam og at man skal jobbe mer målrettet med dette.

Man kan ikke bare se på politiet i gatene, men man må også ha de usynlige i sakene, altså de som jobber med faktisk å få disse sakene inn i rettssystemet. Det er derfor vi har vært opptatt av at man også må snakke om påtaleenheten, og en av de positive tingene regjeringen har gjort, er å opprette et eget påtalebudsjett. Det eksisterer ikke mens høyresiden styrte, og da så man hvordan penger kunne bli flyttet fra påtale til andre deler av politiet. Ja, man fikk håndtert mange saker, men de endte i en flaskehals, noe som er et problem, for man får ikke fullført sakene.

Det har vært økte utgifter for politiet. Det er kommet flere flyktninger til Norge fordi det er krig i Europa. Det har vært krevende med økte utgifter, og der er ikke politiet skjermet fra utviklingen i samfunnet.

Når det gjelder Fremskrittspartiets forslag, er det én ting at prosessen ikke er særlig god – å ta dette utenfor alminnelig budsjettprosess – men Fremskrittspartiet er også ganske ensporet når det gjelder å bekjempe kriminalitet. Ja, det er bra med mer politi, men vi må også satse på forebygging. Det hjelper ikke bare med politi som kan være der når kriminaliteten har oppstått. Vi må også sørge for at vi har en sterk velferdsstat, en god skole, gode barnehager, en bra uteseksjon og miljøterapeuter – også den gode måten å sørge for at folk ikke havner i et liv med kriminalitet på.

Alfred Jens Bjørlo (V) [17:17:40]: Venstre vil til liks med eit breitt fleirtal i komiteen ta stilling til politiet sine budsjett i samband med den ordinære budsjetthandsaminga, inkludert revidert nasjonalbudsjett, som no er rett rundt hjørnet.

Det er uansett lett å skjøne den frustrasjonen som råder i politiet vårt no. Kriminaliteten aukar samtidig som antalet polititilsette går ned, og regjeringa brukar energien sin på ei organisering av straffesakskjeden som i beste fall er ei avsporing med omsyn til dei kriminalitetsutfordringane vi har, seinast med dagens nyheit om gjenoppliving av gamle tingrettar.

I løpet av 2023 mista politidistrikta 375 politifolk. Det er ikkje rart at det vekker sterk bekymring, både i politiet og blant folk flest, i ei tid der politiet må løyse stadig nye oppgåver, m.a. knytt til den tryggleikspolitis-

ke situasjonen og fordi ungdoms- og gjengkriminaliteten aukar.

Ferske bemanningstal viser at den negative trenden berre fortset. Frå mars 2023 til mars 2024 har det blitt 320 færre politiårsverk. Det er Oslo som er hardast ramma. Der har det blitt 126 færre årsverk. Over ein tredjedel av stillingane som har blitt borte, har altså blitt borte i Oslo.

For Venstre er det viktig at polititressursane faktisk blir styrte til dei stadane der behovet for politi er størst. Difor er det alarmerande at det er nettopp i hovudstaden, som toppar krimstatistikken, at ein må tole dei største bemanningskutta.

Uroa her gjeld ikkje berre Oslo, men òg andre stader i landet. Eksempelvis kom det i mars i fjor ein rapport om barne- og ungdomskriminaliteten i ein vanleg norsk by som Kristiansand, som viser at valden ser ut til å bli grovare, og dei som utfører kriminalitet, blir stadig yngre. Etter nokon år med nedgang i barne- og ungdomskriminaliteten er det no aukande, og det er særleg auking i vinningsforhold.

Politleiinga i Agder politidistrikt er klare på at dei har for lite ressursar, og at det går ut over det førebyggjande arbeidet politiet gjer. Tilsvarende tendensar ser og høyrer vi andre stader over heile landet.

For Venstre er det ikkje berre viktig at politiet får tilstrekkeleg med ressursar, men at dei òg blir brukte på rett måte. Det bør ikkje kuttast i førebyggjande arbeid – tvert imot. Innsats mot organisert kriminalitet bør aukast i både politidistrikta og hos Kripas. Det bør oppretast inndragingsteam i kvart politidistrikt, slik at politiet får ordentleg anledning til å forfølge inndragingssporet i straffesaker frå start til slutt. Alt det er tiltak Venstre har føreslått, men som regjeringa har stemt ned.

Akkurat no ser det ut som regjeringa verken maktar å gje politiet tilstrekkeleg med ressursar eller sørge for at dei blir brukte på riktig måte. Det er alvorleg, for det er no vi har moglegheita til å snu den negative trenden med auka organisert kriminalitet før gjengane får solid nok fotfeste i landet vårt.

Statsråd Emilie Mehl [17:21:13]: Først vil jeg si at jeg egentlig opplever det slik at vi alle – alle talerne – deler en bekymring for at politiet har svært mange oppgaver, og at de trenger flere politifolk, men jeg vil også si klart og tydelig at det jobber flere folk i politiet nå enn det gjorde da Senterpartiet og Arbeiderpartiet tok over. Senterpartiet og Arbeiderpartiet har prioritert politiet gjentatte ganger i de budsjettene vi har lagt fram. Det har vært viktig, for bl.a. var året 2023 spesielt krevende, med økte kostnader og store inflasjonssvingninger, noe som gjorde at det ble trange rammer for både politiet

og andre deler av offentlig sektor. Vi er imidlertid helt enige om at vi trenger flere folk med politiutdanning.

Jeg har lyst til å kommentere det ene forslaget fra Fremskrittspartiet:

«Stortinget ber regjeringen sikre at politistudenter som fullfører utdannelsen på Politihøgskolen, er garantert jobb som politibetjent etter endt utdanning.»

Bemerkningen til det er at det var overhodet ingen jobbgaranti for politistudenter da Fremskrittspartiet satt med diverse justisministre gjennom de årene man styrte sammen med Høyre i regjering – tvert imot. Hvis man går til statistikken, ser man at det var flere år hvor det var både debatt om dette og statistisk sett få politistudenter som var i fast jobb etter endt utdanning.

Det andre forslaget går ut på å be regjeringen om å fremme forslag i revidert nasjonalbudsjett om at politiets budsjetttramme må øke med inntil 1,15 mrd. kr, hvorav 150 mill. kr øremerkes til bekjempelse av ungdoms- og gjengkriminalitet. Det er altså 1 mrd. kr uspesifisert og 150 mill. kr til bekjempelse av gjengkriminalitet.

Jeg er glad for at et flertall i komiteen mener vi må følge de ordinære budsjettprosessene når vi behandler budsjett. Vi kommer derfor til å legge fram vårt budsjettforslag i morgen og må diskutere det i etterkant av det. Det er også litt spesielt at dette forslaget allerede vil være utdatert når det voteres over, for regjeringen legger fram sitt reviderte nasjonalbudsjett før Stortinget skal votere over dette forslaget i morgen. Jeg er spent på om Fremskrittspartiet fortsatt synes at deres forslag er best når vi kommer så langt.

Ungdoms- og gjengkriminalitet er en stor utfordring. I vårt første budsjett, som vi la fram som en tilleggsproposisjon for året 2022, var noe av det vi bevilget penger til, 200 mill. kr, styrket innsats mot kriminelle nettverk og gjengkriminalitet. Oslo politidistrikt ble særskilt tildelt 40 mill. kr, og siden det har vi også prioritert dette flere ganger i våre budsjetter. Jeg ser fram til morgendagen og håper på en god diskusjon i etterkant av det.

Presidenten [17:24:12]: Inntil morgendagen kommer, blir det replikkordskifte.

Helge André Njåstad (FrP) [17:24:25]: Eg er rimeleg sikker på at Framstegspartiet òg i morgon meiner at politiet treng meir pengar enn det regjeringa legg til grunn. Lat no det vera slått fast – at me vil ha ei styrking i antalet politifolk, ikkje framleis reduksjon.

Min fyrste replikk handlar om politistudentane. Det er sikkert mange av dei 800 som følgjer denne debatten og lurar på om dei vil få jobb. Er verkeleg svaret til dei at det var ille òg under dei åtte åra med borgarleg regjering? Er det eit svar som dei som har utdanna seg til å bli

politi, skal høyra på, eller skal dei høyra at me treng dei, at me treng fleire politifolk, at me må koma oss over 2 per 1 000 igjen og begynna å tilsetja folk i politidistrikta, ikkje nedbemanna?

Statsråd Emilie Mehl [17:25:12]: Vi trenger politistudentene, og vi trenger flere politifolk. Det har Senterpartiet og Arbeiderpartiet vært tydelig på hele veien, og det kommer vi også til å være i morgen når vi legger fram vårt reviderte nasjonalbudsjett. Politiet trenger også annen type kompetanse. Det har f.eks. vært en stor økning i sivile stillinger. Vi trenger fortsatt en del av dem for å bekjempe bl.a. gjengkriminalitet, organiserte kriminelle nettverk og grenseoverskridende nettverk, men det er ingen tvil om at vi trenger en bedre balanse i hvor mange av dem som er politiutdannet. Regjeringen har ønsket nettopp å få flere politiutdannede inn i politiet. Vi økte opptaket til Politihøgskolen etter at Fremskrittspartiet kuttet i opptaket til Politihøgskolen. Det at vi har hatt et veldig krevende budsjettår, bl.a. som en konsekvens av krigen i Ukraina, er noe vi må håndtere, og det er bl.a. bakgrunnen for det vi kommer til å legge fram i revidert nasjonalbudsjett i morgen.

Helge André Njåstad (FrP) [17:26:05]: Eg trur alle som følgjer med på dette, spesielt politistudentane, slit litt med å forstå logikken. Ein kan koma med ein lekkasje tidleg på året om at ein skal bruka pengar på IT-system, men ein kan ikkje koma med same typen lekkasje om at ein treng politifolk. Ein skal leggja fram noko i morgon tidleg. Ein kan heller ikkje seia til Stortinget kva ein kjem med der, så ein har null signal når det handlar om folk. Det er folk som staten Noreg har invitert til å utdanna seg, og når dei søker jobb, er det veldig få jobbar ledige til dei. Dei skal få beskjed om at dei må venta og sjå kva som kjem i budsjettet, men når det gjeld pensjonsforpliktingar og IT-utstyr og sånne ting, kan ein godt koma med ein lekkasje og seia at det skal ein leggja meir pengar på bordet for å ivareta. Kan statsråden forklara kvifor det er så mykje viktigare å sikra at det er føreseieleg når det gjeld IT-system, enn å gjera det føreseieleg for politistudentar som ønskjer seg ein fast jobb?

Statsråd Emilie Mehl [17:27:04]: Jeg forstår at politistudenter og eventuelt andre som følger denne debatten, kan bli litt forvirret, for her har Fremskrittspartiet lagt fram et forslag for å gi inntrykk av å være offensiv, og så er realiteten at forslaget skal stemmes over etter at revidert nasjonalbudsjett legges fram. Da vi gikk ut med 635 mill. kr i februar, var det helt nødvendig for å ta en del av de grunnkostnadene politiet uansett har, regninger som de måtte betale i 2024 for å unngå at de pengene måtte tas av bemanning vi har i politiet. Det har vært

en nedgang i antall politifolk med politiutdanning, som vi i Senterpartiet og Arbeiderpartiet i regjering ikke synes er bra. Vi må snu den trenden, og da måtte vi sørge for at det ikke fortsatte nedover. Vi kommer med vårt helhetlige forslag til revidert nasjonalbudsjett i morgen og ser fram til å diskutere det videre da, men dette forslaget er jo utdatert når vi kommer så langt.

Presidenten [17:28:06]: Neste replikant, representanten Sveinung Stensland, skulle etter partistørrelse hatt første replikk, så der beklager presidenten at hun leste «på skrå».

Stensland, vær så god.

Sveinung Stensland (H) [17:28:21]: Det har vært mange lekkasjer fra revidert. En skulle tro det var fullt budsjett som kom. Som fagperson kan jeg si at det finnes råd mot inkontinens, for det er det som skjer fra regjeringen. Med så mange lekkasjer som kommer, har det blitt litt vanskelig for oss i Stortinget å følge med, men jeg skal hjelpe statsråden litt, sånn at jeg slipper å grunne på dette i natt. Den 14. februar ble det sagt at det skulle komme 635 mill. kr til pensjon, IT og noe bemanning – så vidt jeg husker. Så har det i de siste ukene kommet 200–300 mill. kr til bekjempelse av gjengkriminalitet. Da snakker vi om rundt 900 mill. kr som er lekket. Hvis det kommer mer, hvorfor er ikke alt det lekket? Det er det ene. Og hvor mye av det vil gå til bemanning? Litt i tråd med det representanten Njåstad spør om: Hvor mye av de pengene dere nå har fristet publikum med, er det som går til flere politifolk ute i gatene?

Statsråd Emilie Mehl [17:29:19]: Jeg kan ikke kommentere spekulasjoner, som er det som blir vist til i representantens replikk. Det er 635 mill. kr vi har signalisert til politiet i supplerende tildelingsbrev. Det var nødvendig for å unngå at det blir færre politifolk, og for at vi kunne opprettholde det aktivitetsnivået vi hadde inn i 2024. Derfor gikk vi ut med det signalet i februar. Nå skal vi legge fram revidert nasjonalbudsjett i morgen, og da vil de endelige tallene komme.

Sveinung Stensland (H) [17:29:49]: Jeg tror ingen av tallene mine var spekulasjoner. De 200–300 mill. kr var vel også en lekkasje fra regjeringen. Men jeg har et annet spørsmål, som egentlig er litt betegnende for situasjonen i politiet nå. Min kollega Unneland var i sitt innlegg inne på at det er kommet på plass et eget påtalebudsjett. Det er vel post 443, og det store politibudsjettet er vel post 440. Nå har vi fått melding om at politimesteren i Innlandet politidistrikt ønsker å ta 3,5 mill. kr fra påtale til politi fordi økonomien er så nedskrapet at de må ha penger til politidrift. Hvor stor

betydning har det egentlig da med et eget påtalebudsjett når så fort krybben er tom, kanskje bites ikke hesene, men da tar en fra den best tilgjengelige kassen?

Statsråd Emilie Mehl [17:30:43]: For det første ville det vært veldig merkelig om jeg som justisminister skulle gått ut med å si at politiet kanskje får 200–300 mill. kr, så det er nok en spekulasjon. Det er viktig å være presis når man skal legge fram budsjett for Stortinget, så 635 mill. kr er det vi har sagt.

Til det som gjelder påtalejuristene: Jeg er veldig glad for at vi har etablert et eget budsjettkapittel for dem. Det var etterspurt. Det var noe Senterpartiet og Arbeiderpartiet i regjering prioriterte å gjøre. Det var bl.a. for å kunne synliggjøre det hvis man måtte gjøre den type omprioriteringer. Før ble det antakeligvis gjort sånne prioritinger ofte, men det var ikke synlig på det nivået vi diskuterer nå, for det var interne omprioriteringer.

Så mener jeg det nå er svært viktig at vi får økt politibudsjettet sånn at man kan legge opp til et høyere aktivitetsnivå, bl.a. få flere av dem med politiutdanning i jobb. Det er et av de aller viktigste målene nå. Så må vi komme tilbake til detaljene i budsjettet i morgen.

Sveinung Stensland (H) [17:31:42]: Jeg skal ikke polemisere mer over det som representanten Tajik tok opp om politisatsingene våre, for det var helt klart en økning i politiet. Vi nådde 2 per 1 000 høsten 2020. Daværende PF-leder, nå statssekretær for Senterpartiet, Sigve Bolstad kom sågar med kake til Erna Solberg fordi politiet var så fornøyd. Nå er vi under 2 per 1 000, iallfall ifølge våre overslag. Med det som kommer i revidert, og med de planene politiet har framover, er det fortsatt et mål for regjeringen at vi skal ha 2 politifolk per 1 000 innbyggere i Norge? Kommer man til å gjøre tiltak som sikrer at vi når det målet og holder oss over det?

Statsråd Emilie Mehl [17:32:28]: Norge har fått ganske mange flere innbyggere på grunn av flyktningstrømmen fra Ukraina de siste to årene, så det må også tas med i betraktningen. Jeg mener vi trenger flere politifolk i politiet. Vi trenger antakelig også flere teknologer, flere økonomer og flere med annen kompetanse for å kunne knekke ryggen på gjengene. Alle de målene må vi ha med oss samtidig. Vi trenger også påtalejurister for å kunne etterforske saker, bl.a. på gjengområdet.

Representanten begynte med påstanden om kutt under forrige regjering. Hvis det ikke er sant at forrige regjering kuttet i politiet, er det heller ikke sant at denne regjeringen kutter i politiet, så der kan vi kanskje være litt mer edruelige i ordbruken. Den forrige regjeringen gjennomførte en politireform som gjorde at handlings-

rommet, bl.a. av politifolk ute i distriktene, ble mindre. Man hadde en avbyråkratiserings- og effektiviseringsreform, som var store kutt i politiet. Denne regjeringen har økt politibudsjettene siden vi kom inn. Vi har aldri kuttet i politiet, men det er noe Høyre hele tiden hevder.

Presidenten [17:33:34]: Replikordskiftet er omme. Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 9.

Sak nr. 10 [17:33:42]

Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sandra Bruflot, Tina Bru, Mahmoud Farahmand, Tage Pettersen, Erna Solberg og Mari Holm Lønseth om å nedsette en æreskriminalitetskommissjon (Innst. 271 S (2023–2024), jf. Dokument 8:81 S (2023–2024))

Presidenten [17:34:05]: Etter ønske fra justiskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringa.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil fem replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringa, og de som måtte tegne seg på talerlista utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Else Marie Rødby (Sp) [17:34:42] (ordfører for saken): Vi har til behandling Høyres representantforslag om å nedsette en æreskriminalitetskommissjon. Det har de siste årene dessverre vært en kraftig økning i antall saker som omhandler æreskriminalitet, og at dette representerer en alvorlig trussel mot den enkeltes grunnleggende rett til å leve et fritt og selvstendig liv, er åpenbart.

Det pekes i forslaget på flere utfordringer, bl.a. at det er hull og svakheter i tjenesteapparatet, sammen med et generelt kompetansebehov i hjelpetilbudet. Det vises også til behovet for tilstrekkelige lovhjemler for å kunne straffeforfølge i disse sakene.

Forslagsstillerne peker på behovet for en kommisjon som skal kunne gjennomgå saker der motivet for volden er æresrelatert, med sikte på å avdekke hvorvidt det har forekommet svikt i det offentlige hjelpeapparatets håndtering av disse sakene, og gi anbefalinger som kan bidra til å forebygge æresrelatert vold.

Det er ikke flertall for forslaget i komiteen. Jeg går ut fra at de øvrige partiene selv vil redegjøre for sine merknader og forslag i saken, så jeg går over til kort å redegjøre for Senterpartiets syn.

Mange av oss har fulgt mediasakene knyttet til æresrelatert vold og negativ sosial kontroll som fikk mye oppmerksomhet tidligere i år. Det gjør sterkt inntrykk å

få innblikk i hvordan det kan være å leve et ufritt liv i Norge, og jeg tror vi er mange som går rundt og tar for gitt at enhver bestemmer over eget liv, egne valg og egne handlinger. Det er et inntrykk som ikke er i tråd med virkeligheten for alle, og det er alvorlig.

Det er derfor positivt at Høyre med dette forslaget bidrar til å løfte fram temaet. Det er helt klart at både lovregulering og informasjon om lovverk er viktig for å sikre et nødvendig rettsvern mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, men også med hensyn til å fremme helt nødvendige holdningsendringer. Til dette må også følge at æreskriminalitet er tilstrekkelig regulert i lov, og at vi oppfyller menneskerettslige forpliktelser på området.

Når forslagsstillerne både nevner behovet for kompetanse og peker på svakheter i hjelpe- og tjenestesystemet, er det tilsynelatende sånn her som det også er når det gjelder andre utfordringer som går på tvers av ansvarsområdene i kanskje særlig velferdssystemet vårt. Vi har et klart forbedringspotensial i at etatene i større grad både finner hverandre og vet om hverandre.

Jeg går ut fra at statsråden i sitt innlegg vil gå nærmere inn på det arbeidet regjeringen gjør på dette området, men det er altså allerede nedsatt både lovutvalg og to kommisjoner som til dels overlapper med den foreslåtte æreskriminalitetskommissjonen. I tillegg er det gjennom vedtak vi gjorde i tilknytning til opptrappingsplanen mot vold i nære relasjoner og vold mot barn, også flere tiltak på dette området. Videre er det satt av budsjettmidler til arbeidet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

Selv om det ikke er flertall for å nedsette en kommisjon, slik Høyre foreslår, opplever jeg at det er et oppriktig engasjement i hele komiteen for bekjempelse av æreskriminalitet – og så har man noe ulik vei mot målet.

Hadia Tajik (A) [17:37:51]: Det er eit paradoks at det me skal diskutera, vert kalla for æreskriminalitet. Det burde jo heita skamkriminalitet. Det å kontrollera kvinner eller menn, unge eller vaksne sine sosiale eller seksuelle liv, legg avgrensingar på fridomen deira på ein måte som er totalt uakseptabel og beint fram skammelig. I nokon samanhengar er det òg grov og alvorleg kriminalitet, og det må verta behandla deretter.

Arbeidarpartiet er heilt einig i at det er behov for meir kompetanse i hjelpetenestene, for tilstrekkelege lovheimlar for å kunna straffeforfølgja utøvarar og for meir kunnskap om negativ sosial kontroll og æresrelatert kriminalitet, sånn forslaget legg opp til. Det er regjeringa i gang med.

Lovutvalet som vart nedsett av Solberg-regjeringa, fekk utvida mandat av Støre-regjeringa, og dei leverer før sommaren. I samband med opptrappingsplanen

mot vald i nære relasjonar vart det òg avsett midlar særskilt til arbeidet mot æresrelatert vald. Eg vil understreka at delar av arbeidet mot vald i nære relasjonar generelt, sjølv sagt òg er av stor betydning når det gjeld den kriminaliteten som er driven av motiv knytt til ære og skam, f.eks. utrullinga av RISK-modellen til alle politidistrikt, der me startar med tre politidistrikt allereie no i 2024.

Forslagsstillarane vil heilt konkret at det skal verta etablert ein æreskriminalitetskommissjon. Eg vil visa til at det vil verta etablert to nye kommisjonar som begge vil ta føre seg det forslagsstillarane er opptekne av. Det eine er ein permanent partnardrapskommissjon, som er varsla i opptrappingsplanen mot vald i nære relasjonar. Det andre er ein undersøkingskommissjon for saker som gjeld vald, overgrep og grov omsorgssvikt mot barn og unge. Eit overordna mål vil vera å sørgja for læring og forbetring i tenestene, noko som kan bidra til å førebyggja, avverja og avdekkja partnardrap eller vald mot barn og unge. Då vil ein jobba systematisk for å sjå arbeidet til fleire sektorar i samanheng.

Æresdimensjonen vil vera ein viktig del av det dei to nye kommisjonane vil sjå på. Det betyr at kunnskapen forslagsstillarane etterlyser at må på bordet, vil verta vareteken gjennom arbeidet til regjeringa.

Ingunn Foss (H) [17:40:36]: Det har vært en kraftig økning i saker som omhandler æreskriminalitet de siste årene, og dette representerer en alvorlig trussel mot den enkeltes grunnleggende rett til å leve et fritt og selvstendig liv. Det er hull og svakheter i systemet og behov for kompetanse i hjelpeapparatet i hele landet.

Alle mennesker skal ha rett til å leve et fritt og selvstendig liv, uavhengig av legning, bakgrunn og religion. Dessverre fratras mange denne retten, ofte fra nærmeste familie. Mange utsettes for alvorlig kriminalitet uten at dette får konsekvenser for voldsutøvere og lovbrytere.

Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold gjør en viktig jobb for å forebygge og hjelpe personer utsatt for negativ sosial kontroll. Antall saker som meldes inn til teamet, har økt dramatisk. I 2022 var antallet 891, mens det i 2023 ble meldt inn 1 137 saker. Siden 2015 er saksmengden nesten tredoblet. Det er usikkerhet rundt årsakene til økningen – om omfanget har økt, eller om det skyldes at hjelpetilbudet er blitt bedre kjent.

Det trengs mer kompetanse i tjenesteapparatet til å håndtere æresvold og negativ sosial kontroll, og det er beklagelig at regjeringspartiene ikke vil intensivere dette arbeidet, noe som kan føre til at det ikke blir iverksatt forsterkede tiltak raskt nok. Det trengs tilstrekkelige lov-hjemler for å kunne straffeforfølge dem som utøver slik vold. Det er også nødvendig å iverksette tiltak for å an-

svarliggjøre miljøer der denne formen for kriminalitet er mer utbredt.

Høyre mener at det bør nedsettes en kommisjon etter modell av partnerdrapskommissjonen som kan gjennomgå saker der gjerningspersonen mistenkes for å ha æresrelaterte motiver. Hensikten er å avdekke om, i hvilken grad og på hvilken måte det har forekommet svikt i det offentlige hjelpeapparatet som kunne ha vært unngått, og gi råd om hva som må til for å kunne forebygge og hindre at slik kriminalitet skjer.

Utvalget bør i tillegg ha mandat til å gjennomgå kunnskapsgrunnlaget om relevant forskning i Norge og internasjonalt, sammenhengen mellom innvandring, gjengkriminalitet og religiøs ekstremisme, demografiske identitetsfaktorer som gjerningspersonens statsborgerskap, landbakgrunn, levekår, bosituasjon, tilknytning til trossamfunn og tilknytning til arbeidslivet, og risikovurderinger knyttet til private reiser til enkeltland – også knyttet til barn som blir etterlatt i utlandet mot sin vilje.

En æreskriminalitetskommissjon er viktig for å få kunnskap nok til å iverksette målrettede tiltak, og det er skuffende at flertallet ikke støtter forslaget.

Jeg tar opp forslaget Høyre er en del av.

Presidenten [17:43:06]: Representanten Ingunn Foss har tatt opp det forslaget hun refererte til.

Andreas Sjalg Unneland (SV) [17:43:16]: Jeg vil starte med å berømme Høyre for å løfte fram et viktig forslag. Det er viktig at det arbeides systematisk mot vold, negativ sosial kontroll og æreskultur. Dette er kriminalitet som begrenser menneskers frihet og i verste fall ender med drap.

Vi i SV deler intensjonen i Høyres forslag, men kommer ikke til å stemme for det. Det er fordi det allerede er startet en rekke prosesser om å oppdatere kunnskapsgrunnlaget, både i Norge og i Norden, og dette arbeidet inngår også både i den faste partnerdrapskommissjonen og i arbeidet med en ny handlingsplan. Så vi mener at det ikke er riktig tiltak å nedsette en egen æreskriminalitetskommissjon. Jeg personlig er veldig glad i kommisjoner. De gir mye nyttig kunnskap og oppdatert faktagrunnlag, men det er ikke sånn at vi skal ha kommisjoner for absolutt alt hele tiden – når vi har mye av den kunnskapen. Det som mangler her, er ikke kunnskap, det er handling.

SV fremmer en rekke forslag i denne saken, som nettopp handler om å intensivere handlingen mot æreskultur og negativ sosial kontroll. Vi mener det også er viktig at vi anerkjenner og heier på de kreftene som utfordrer disse patriarkalske strukturene, og setter problemet ytterligere på dagsordenen. Kampen har foregått lenge, ledet an av stemmer i ulike minoritetsmiljøer

og i kvinnebevegelsen, i Krisesentersekretariatet, i Røde Kors, i Selvhjelp for innvandrere og flyktninger og i andres arbeid på dette feltet.

Så er det en del arbeid som skjer i politiet som vi mener bør styrkes, som handler om å forplikte til å følge opp evalueringen av bruken av risikoverktøy i politiet med tiltak som sikrer at samtlige politidistrikter tar i bruk PATRIARK-verktøyet. Vi mener at vi må utvide ordningen med minoritetsrådgivere, styrke den flerkulturelle kompetansen i det offentlige, styrke innsatsen mot omskjæring og tvangsekteskap samt styrke kvinneorganisasjoner som arbeider for inkludering av kvinner i jobb og samfunn.

Vi fremmer fire forslag her i dag. Jeg hadde håpet at forslagsstillerne bak denne saken, Høyre, hadde støttet SV i dette. Det er forslag som vil sørge for at vi faktisk styrker handlingen nå og ikke venter på at en kommisjon skal si hva vi skal gjøre, når det allerede er prosesser som er startet. Med det tar jeg opp SV og Venstres forslag.

Presidenten [17:46:16]: Da har representanten Andreas Sjalg Unneland tatt opp de forslagene han refererte til.

Alfred Jens Bjørlo (V) [17:46:27]: Retten til å bestemme over egne liv er fundamentalt i eit liberalt, moderne samfunn. Fridomen til å vere seg sjølv og til å velje sin eigen veg er ein sentral del av det å bli vaksen. Det inneber å kunne velje egne vener, utdanningsløp, verdidiar og livssyn.

Æreskriminalitet og negativ sosial kontroll er ein alvorleg trussel mot den enkelte sin grunnleggjande rett til å leve eit slikt fritt og sjølvstendig liv. Difor er Venstre glad for dette representantframlegget som har kome frå Høgre. Vi støttar også framlegget om å be regjeringa sekje ned ein æreskriminalitetskommissjon.

I 2022 kom Riksrevisjonen med ein rapport om styresmaktene sin innsats mot vald i nære relasjonar. I den rapporten rettar Riksrevisjonen alvorleg kritikk mot styresmaktene sin innsats mot partnervald og seier at det utgjør ein risiko for at valdsutsette ikkje får den hjelpa dei treng. Det er ikkje haldbart. Vi støttar at det etter modell frå partnardrapsutvalet snarast bør setjast ned ein æreskriminalitetskommissjon for å avdekkje om i kva grad og på kva måte det har førekome svikt i det offentlege tenesteapparatet si handtering av slike saker, og gje tilrådingar som kan bidra til at framtidige tilfelle blir førebygde og forhindra.

Samtidig ser vi frå Venstre si side ikkje nokon motsetnad mellom dette representantframlegget frå Høgre om ein æreskriminalitetskommissjon og det å gå inn og raskt setje i verk strakstiltak, slik representanten Unneland har gjort greie for i framlegga frå Sosialistisk Ven-

streparti. Venstre er medframleggsstillar i komiteen til alle dei framlegga.

Ikkje minst er det viktig at evalueringa av bruk av risikoverktøy i politiet må følgjast opp. Bruk av risikovurderingsverktøy i politiet har stor verdi når det gjeld å førebyggje og hindre gjenteken alvorleg vald i nære relasjonar. Der finst verktøy for dette i politiet både for æresrelatert vald og for det som har med partnarvald og familievald å gjere. Men det må meir systematikk inn i korleis desse verktøya blir brukte. Greier vi systematisk å arbeide med risikovurdering, vil det kunne redusere risikoen både for skadeleg aggressiv eller skadeleg seksuell atferd hos barn og unge og for vald og seksuallovbrot hos vaksne. Venstre meiner at evalueringa av bruk av risikoverktøy må gjerast, og det må følgjast opp med konkrete tiltak så raskt som mogleg. Vi støttar også dei andre mindretalsframlegga i saka.

Statsråd Emilie Mehl [17:49:40]: Dette representantforslaget handler om noe som er svært viktig for regjeringen. Negativ sosial kontroll og æresrelatert vold er utfordringer som krever at vi jobber bredt og langsiktig på tvers av mange forskjellige departementer og samfunnsområder.

For å bekjempe dette må vi klare å ta vare på enkeltindividenes grunnleggende rettigheter til et liv i frihet og uten vold. Vi må forhindre utenforskap, og vi må sikre likeverdige offentlige tjenester til hele befolkningen. Da må vi lykkes med en god integreringspolitikk. Vi må også lykkes med forebygging og beskyttelse. Det pågår et omfattende arbeid på feltet, og vi planlegger også for nye innsatser.

Regjeringen har besluttet å legge fram en ny handlingsplan mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold for 2025–2028 for å styrke innsatsen som videreføring av den eksisterende handlingsplanen på området.

I forslaget om en æreskriminalitetskommissjon viser forslagsstillerne til partnardrapskommissjonen som modell. Det sies at den foreslåtte kommissjonen bør ha som mandat å gå gjennom saker der hvor gjerningspersonen mistenkes å ha æresrelaterte motiver, og også gå inn i saker som f.eks. barnevernet har vært inne i, uten at det har ført til en straffereaksjon.

Partnardrapsutvalget anbefalte at det opprettes en nasjonal permanent kommissjon. Det kunne bidra til at vi kan forhindre framtidige tilfeller av partnardrap og forebygge dem før det går så langt. Det er satt av 10 mill. kr årlig til en permanent partnardrapskommissjon, og Statens sivilrettsforvaltning jobber nå med å etablere en slik kommissjon. Dette er også et viktig prosjekt for regjeringen.

I tillegg er det i Barne- og familiedepartementets budsjett for 2024 bevilget 10 mill. kr til å starte arbeidet

med å etablere en undersøkelseskomisjon for saker som gjelder vold, overgrep og grov omsorgssvikt mot barn og unge. Et overordnet mål skal være å sørge for læring og forbedring i tjenestene. Hovedformålet med undersøkelseskomisjonen vil være at vi undersøker flere sektors arbeid i sammenheng. Erfaringen har vist oss at det er høy risiko for at det oppstår systemsvikt når flere tjenester og sektorer er involvert i en og samme sak.

Æresdimensjonen ved partnerdrap og i saker om vold og overgrep og grov omsorgssvikt mot barn og unge vil åpenbart være en viktig del av det de to nye kommisjonene vil se på. Selv om jeg støtter intensjonen bak forslaget, er min vurdering at det ikke er formålstjenlig med en ytterligere kommisjon, som i noen grad vil kunne være overlappende til partnerdrapskomisjonen og undersøkelseskomisjonen som gjelder vold, overgrep og grov omsorgssvikt mot barn og unge.

Etter min vurdering er dessuten de ulike problemområdene som er anført i representantforslaget, av så vidt sprikende karakter at det ikke framstår som hensiktsmessig å knytte dem sammen i en kommisjon.

Presidenten [17:52:35]: Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 10.

Sak nr. 11 [17:52:48]

Innstilling fra justiskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Ingvild Wetrhus Thorsvik, Guri Melby, Ane Breivik og Abid Raja om opprettelse av psykiatrigrupper i flere politidistrikter (Innst. 268 S (2023–2024), jf. Dokument 8:86 S (2023–2024))

Presidenten [17:53:16]: Etter ønske fra justiskomiteen vil presidenten ordne debatten slik: 3 minutter til hver partigruppe og 3 minutter til medlemmer av regjeringa.

Videre vil det – innenfor den fordelte taletid – bli gitt anledning til inntil fem replikker med svar etter innlegg fra medlemmer av regjeringa. De som måtte tegne seg på talerlista utover den fordelte taletid, får også en taletid på inntil 3 minutter.

Sveinung Stensland (H) [17:53:47] (ordfører for saken): Det har vært ganske greit å være saksordfører i denne saken. Vi er ikke delt på midten engang, men det er to partier som ønsker psykiatrigrupper i flere politidistrikt, og resten av partiene mener at det kan politidistriktene opprette hvis de mener det er rett. Det er vel det jeg vil si om komitéinnstillingen.

Jeg kan legge til for egen regning at vi burde diskutert denne saken samtidig med saken vi nettopp hadde om mer penger til politiet, for det er litt besynderlig at de partiene som har lavest bevilgning til politiet i sine al-

ternative opplegg, er de som her vil bruke mer penger på øremerkinger og opprettelse av nye, obligatoriske tiltak ute i politiet. Er det en ting politiet ber om, så er det mindre detaljstyring. Her får de mer detaljstyring og mindre penger hvis SV og Venstre får viljen sin.

Problemstillingen som beskrives i dette forslaget, er kjent. Det er en stor utfordring med personer som er, for å si det forsiktig, i psykisk ubalanse, og som utgjør en trussel for både samfunnet og seg selv. Vi har en rekke grelle eksempler, og det kan se ut som at det er en økende tendens til at personer som er strafferettslig utilregnelige, utfører ustyrtelige og forferdelige handlinger. Om løsningen er at vi skal pålegge flere politidistrikter å ha psykiatrigrupper, er jeg ikke sikker på. Det kan godt være en løsning i Oslo, det kan godt være en løsning i Bergen – hva vet jeg. Men jeg tror ikke Stortinget skal drive med detaljstyring på dette nivået.

Når det er sagt, er jeg veldig glad for engasjementet rundt dette spørsmålet, og det tror jeg er noe som både justiskomiteen og helsekomiteen bør jobbe mer med. Det er litt for mange som faller mellom to stoler. Vi har hatt flere runder om det i denne salen. Vi har hatt interpellasjoner, og vi har hatt flere initiativer fra sittende regjering, som tar tak i dette, men vi i Høyre tror ikke at det å pålegge flere politidistrikter å opprette egne psykiatrigrupper, er løsningen. Har de lyst, så vær så god, men det må da tas over det samme politibudsjettet som alle andre oppgaver skal løses ut fra.

Odd Harald Hovland (A) [17:56:12]: I møte med utfordringane knytte til psykisk helse og kriminalitet står samfunnet overfor ei krevjande og kompleks oppgåve. Forslaget frå Venstre om å etablere psykiatrigrupper i fleire politidistrikt rettar fokuseringa mot denne utfordringa, men det reiser òg viktige spørsmål om ansvarsfordeling av organiseringa av politiarbeidet.

Det ligg ein god intensjon bak forslaget, og eg vil følge opp representanten Stensland og seie at det er litt for mange som fell mellom alle stolar. Det er ingen tvil om at personar som har psykiske problem og potensielt kan utføre alvorleg kriminalitet, treng spesiell oppfølging og støtte. Dei må få tilgang til nødvendig behandling og omsorg samtidig som samfunnet må beskyttast mot potensielle farar.

Oslo politidistrikts modell med psykiatrigrupper har vist seg å vere ei vellukka tilnærming for å handtere dette feltet på best mogleg måte. Like fullt bør spørsmålet om etablering av slike grupper ikkje ligge her Stortinget eller i regjeringa, men heller hos politimeistrane og lokale myndigheiter. Å overlate denne avgjerda til dei som har direkte kjennskap til utfordringane og behova i sine respektive område, sikrar ei meir tilpassa organisering. Med si lokale forankring og kjennskap til behova i

samfunnet, er lokalt politi, og spesielt politimeistrane, best rusta til å gjere desse vurderingane. Psykiatrigruppene i Oslo er oppretta av politiet.

Avgjerder som angår operativt politiarbeid, må takast med stor grad av fagleg innsikt og lokal kunnskap. At dette ansvaret ligg til politimeistrane, gjev rom for fleksibilitet og skreddarsydde løysingar som kan møte dei konkrete utfordringane i kvart distrikt på ein god måte. Samtidig skal det understrekast at modellen til Oslo politidistrikt framstår vellykka og absolutt kan og bør vurderast av andre.

Vidare må det understrekast at etableringa av psykiatrigrupper berre er ein del av ei større løysing på problema knytte til psykisk helse og kriminalitet. Forebyggjande tiltak, tidleg intervensjon og tilgang til heilskapleg behandling er alle avgjerande faktorar i arbeidet med å trygge både individet og samfunnet si sikkerheit. Me støttar då ikkje forslaget.

Andreas Sjalg Unneland (SV) [17:59:07]: Jeg vil starte med å skryte av Venstre for et svært godt forslag. Drap begått av personer med psykoselidelser er et signal om at systemet ikke fanger opp dem som trenger hjelp. TV 2 så i fjor nærmere på 19 drapssaker begått i årene 2011–2022 for å finne ut hva politiet visste om gjerningspersonene i forkant av drapene. Alle gjerningspersonene hadde vært i kontakt med politi, helsevesen eller andre offentlige instanser før de endte med å ta liv. Allikevel ble de ikke tatt ordentlig hånd om av psykiatrien før de begikk drap. Politiet hadde i flere av sakene henlagt en rekke voldsanmeldelser mot gjerningspersonen.

En av årsakene til at dette skjer, er at påtalemyndigheten konkluderer med at gjerningspersonen er utilregnelig og følgelig ikke kan dømmes til fengsel, samtidig som den enkelte voldshendelse ikke kvalifiserer til at gjerningspersonen kan dømmes til tvungent psykisk helsevern. Gjerningspersonen er med andre ord for syk til å sitte i fengsel, men ikke syk nok til å kunne tvangsinnlegges i helsevesenet.

I Kripos' rapport Vold begått av personer med alvorlige psykiske lidelser fra 2022 kan man lese at personer med alvorlige psykiske lidelser utgjorde 30 pst. av det totale antallet gjerningspersoner i saker med drap eller drapforsøk i perioden 2014–2021.

Flere politidistrikt har de siste årene meldt inn bekymringer rundt voldsutøvelse og voldspotensial blant personer med alvorlige psykiske lidelser og at de opplever problemet som økende og spesielt utfordrende. I september 2023 spurte TV 2 samtlige politidistrikt om de har egne grupper eller ansatte som jobber med psykisk syke kriminelle. TV 2s kartlegging viser at det i ni av landets tolv distrikt ikke finnes noen slik ordning i dag.

Psykiatrigruppens hovedoppgave er å ivareta psykisk syke borgere på individnivå og samtidig verne samfunnet mot de samme borgerne. Psykiatrigruppen forener forebygging, etterforskning og påtale i samme team, i motsetning til ellers i politiet, hvor de forebyggende enhetene arbeider atskilt fra andre og ikke har samme adgang til å bruke tvangsmidler. Psykiatrigruppen har utviklet en ny arbeidsmetodikk spesialtilpasset ønsket om å redusere denne målgruppens kriminalitet.

Derfor bør det opprettes psykiatrigrupper i flere politidistrikt etter modell fra bl.a. Oslo politidistrikt. Det kan være første ledd i en opptrappingsplan hvor det langsiktige målet er at alle politidistrikt får psykiatrigrupper. Psykiatrigrupper i flere politidistrikt vil kunne hindre mennesker som sliter med psykiske utfordringer, fra å begå alvorlig kriminalitet og kan bidra til at færre liv går tapt.

Jeg tar med dette opp SVs forslag.

Presidenten [18:02:04]: Representanten Andreas Sjalg Unneland har tatt opp det forslaget han refererte til.

Sandra Borch (Sp) [18:02:26]: Det er ingen tvil om at problemstillingen som tas opp i representantforslaget, er viktig. Oppfølgingen av personer med psykiske lidelser er viktig for å forebygge kriminalitet. Jeg kan vel si at det er sjelden jeg er veldig enig med Høyre, men jeg synes saksordføreren fra Høyre hadde et veldig godt innlegg på denne talerstolen i stad. Så er det viktig for meg å si at Senterpartiet deler forslagsstillernes bekymring om oppfølging av personer med psykiske lidelser. Det er ingen tvil om at dette er en utfordring som også regjeringen og justisministeren har vært veldig opptatt av.

Som flere har vært inne på, er det også viktig at det er tett samarbeid mellom helse og omsorg i saker knyttet til psykiatri. Det å få på plass en bedre samordning mellom helse og politi er nettopp noe regjeringen har vært opptatt av å få til.

Det er ingen politidistrikt som er like. Politidistriktene er forskjellige med hensyn til både geografi, innbyggertall og ikke minst hvilke utfordringer som finnes i de ulike delene av landet. Derfor mener vi det er det enkelte politidistrikt som er nærmest å vurdere om opprettelsen av en psykiatrigruppe etter modell fra Oslo er det riktige å gjøre organisatorisk i sitt distrikt.

Politidistriktene er organisert etter overordnede føringer og kriterier, og innenfor nettopp disse føringene og kriteriene har politidistriktene et handlingsrom til å bygge en organisering som samsvarer best mulig med de oppgavene som skal løses i deres distrikt. Oppgavetilfanget på ulike områder kan variere fra politidistrikt til politidistrikt. Derfor mener Senterpartiet det er naturlig

og en fordel at politidistriktene selv kan vurdere og avgjøre hva som opprettes av spesialiserte funksjoner, basert på de lokale behovene i sine områder.

Alfred Jens Bjørlo (V) [18:04:56]: Personar med alvorlege psykiske lidingar utgjorde 30 pst. av det totale talet på gjerningspersonar i saker med drap eller drapsforsøk i perioden 2014–2021. I fjor gjekk TV 2 nærare inn på 19 drapssaker frå dei ti siste åra for å finne ut kva politiet visste om gjerningspersonane i forkant av drapa. Alle gjerningspersonane hadde vore i kontakt med politi, helsevesen eller andre offentlege instansar før dei enda med å ta liv. Likevel blei dei ikkje tekne ordentleg hand om av psykiatrien før dei gjorde drap. Dei fall, som fleire talarar har sagt her i dag, mellom alle stolar.

Ei av årsakene til at det skjer, er nok at påtalemakta konkluderer med at ein gjerningsperson er utilrekneleg og følgjeleg ikkje kan dømmast til fengsel, samtidig som at den enkelte valdshendinga ikkje kvalifiserer til at gjerningspersonen kan dømmast til tvungent psykisk helsevern. Dei er med andre ord for sjuke til å sitje i fengsel, men ikkje sjuke nok til at dei kan bli tvangsinnlagde i helsevesenet.

Det er heilt nødvendig å tenkje nytt om korleis vi handterer slike saker. Vi må fange opp og hjelpe menneske som strevar med psykiske utfordringar, så tidleg som mogleg, og det er i den samanhengen viktig å understreke at det ikkje er nokon samanheng mellom menneske med psykiske lidingar generelt og kriminalitet, men det handlar om å greie å fange dei opp når signala er der.

Vi i Venstre meiner det er på tide å opprette psykiatrigrupper i fleire politidistrikt etter modell frå Oslo politidistrikt. Dette er krevjande saker. Godt samarbeid mellom helse og politi i slike saker er avgjerande, men ikkje tilstrekkeleg. Det er òg behov for auka kompetanse og ressursar til slike saker i politiet. Oslo-politiet har oppretta ei eiga psykiatrigruppe med spisskompetanse på psykiatrisaker. Ho foreinar førebygging, etterforskning og påtale i same team, mens det vanlege elles ofte er at dei førebyggjande einingane arbeider skilde frå dei andre embeta og difor ikkje har f.eks. same tilgang til å bruke tvangsmiddel.

Eg vil berre seie at etter denne debatten er eg veldig glad for at det er brei støtte blant alle partia i komiteen – og talarar her i dag – til at vi må erkjenne at vi har mykje å gå på når det gjeld å ta hand om dei personane vi her snakkar om. Vi er nøydde til å kome vidare med det, og eg oppfattar at det er ei ganske brei tilslutning til at den måten Oslo politidistrikt arbeider på, er ein god måte å kome vidare på. Så går usemja her i dag på om vi her frå Stortinget nær sagt skal be regjeringa direkte opprette psykiatrigrupper etter denne modellen, eller om det

ikkje er rett av Stortinget å gjere. Det er ei fair ueinighet, men eg er veldig glad for at alle er einige om problemstillinga og at måten Oslo politidistrikt arbeider på, er ein god modell.

Statsråd Emilie Mehl [18:08:29]: Dette er et alvorlig tema som jeg setter pris på at diskuteres i Stortinget. Som nevnt i brev til justiskomiteen deler jeg også bekymringen for oppfølgingen av psykisk syke med voldsrisiko og om den er god nok. Vi har de siste årene dessverre opplevd flere hendelser hvor det har gått galt.

Selv om det gjøres mye godt forebyggende arbeid, også i samarbeid mellom ulike etater, må oppfølging av denne gruppen sårbare mennesker styrkes, og i den sammenheng kan vi heller ikke utelukke organisatoriske tilpasninger. Jeg mener likevel at dette forslaget ikke bør vedtas fordi det å pålegge politidistriktene en bestemt organisering i arbeidet ikke er løsningen. Jeg setter derfor pris på at komiteens flertall, inkludert medlemmene fra Høyre og Fremskrittspartiet, tydelig signaliserer støtte til vurderingen om at det må være opp til politidistriktene selv å vurdere hvordan oppfølgingen av psykisk syke som det er risiko for at kan begå alvorlige lovbrudd, best kan skje i tett samarbeid med relevante helsetjenester.

I tillegg til at vi har en jobb å gjøre på dette området, i samarbeid mellom helsesektoren, justissektoren og andre som er berørt når det gjelder oppfølgingen av psykisk syke med voldsrisiko generelt, mener jeg at vi også må se på om samfunnet har adekvate reaksjonsformer når lovbrudd først er begått av psykisk syke gjerningspersoner. Senterpartiet og Arbeiderpartiet i regjering ser på dette nå. Vi har et utvalg som vurderer om straffettslige særreaksjoner og psykisk helse er innrettet riktig nå, eller om man må gjøre endringer. Det utvalget vurderer forvaring, tvungent psykisk helsevern og tvungen omsorg, i tillegg til hvordan domfelte og innsatte med alvorlige psykiske lidelser og utviklingshemming ivaretas. Vi får en utredning 1. september i år, og det mener jeg er et veldig viktig arbeid, sånn at vi kan komme videre med flere tiltak og en bedre samlet oppfølging i samfunnet. Det er et høyt prioritert område for både meg og helseministeren, og det handler om både behandling, tiltak i politidistriktene, et godt organisert samarbeid mellom helse og politi, adekvate reaksjonsformer og reglene om taushetsplikt.

Selv om dette er en debatt i justiskomiteen, vil jeg også si at alle tiltak som regjeringen har lagt fram når det gjelder å trappe opp det psykiske helseverntilbudet, er utrolig viktige for å forebygge de aller mest alvorlige hendelsene, men også for å komme tidlig inn og gi hjelp til personer som står i fare for å bli så syke at de gjør skade på andre.

Presidenten [18:11:21]: Det blir replikkordskifte.

Sveinung Stensland (H) [18:11:37]: Dette er en sak der det er et ektefølt engasjement fra alle partier, tror jeg. Selv om vi nå er enige om å ikke støtte dette forslaget, er det ting statsråden kan gjøre som kanskje krever lovendringer. En av dem har vært diskutert i forbindelse med diverse drapssaker. Både politi og helse utarbeider såkalte voldsrisikovurderinger, og i flere sånne saker, drapssaker, har det blitt problematisert at disse ikke har blitt tillagt vekt hos politiet eller hos helsevesenet fordi en annen aktør har utarbeidet voldsrisikovurderingene. Dette kan løses ved bedre samhandling eller en annen måte å gjøre det på, sånn at helsevesenets vurdering kanskje blir avstemt mer med politiets vurdering, eller motsatt.

Jeg skjønner at dette kan gi noen forskriftsmessige eller lovmessige utfordringer og kanskje mer byråkrati hvis en gjør det på feil måte, men vil statsråden gå nærmere inn i denne problemstillingen og kanskje bidra til å endre det?

Statsråd Emilie Mehl [18:12:36]: Jeg tror det er kjempeviktig å se mer på dette. For det første: Det å vurdere framtidig voldsrisiko er utrolig krevende, uansett hvem som foretar det, og det er aldri noe man kan gjøre med 100 pst. sikkerhet.

Når det gjelder hvordan det forstås, enten det er av politiet eller helsevesenet, tror jeg det er noen riktige stengsler mellom de to sektorene fordi man har litt ulike formål, og man har ulik yrkesetikk som man skal legge til grunn i det man utøver. Men det er behov for at man blir enda bedre på å bruke handlingsrommet man har i lovverk, til å samarbeide og til å utveksle nødvendig informasjon. Derfor har Politidirektoratet og Helsedirektoratet nylig fått i oppdrag å implementere et revidert rundskriv om helsevesenets og politiets ansvar for å følge opp psykisk syke, oppgaver og samarbeid. Det er ett av flere tiltak som er viktig for å øke den gjensidige forståelsen og kanskje unngå at folk faller mellom disse to stolene.

Sveinung Stensland (H) [18:13:40]: Det er vel ikke sånn at vi er her fordi det vi holder på med, er så veldig lett. Det er tunge utfordringer vi jobber med, så jeg har full forståelse for alle tingene statsråden sier. Likevel er vi enige om at dette er viktig.

Et annet poeng, som jeg faktisk har foreslått i form av et lovendringsforslag, handler om at folk som i dag er dømt til tvungent psykisk helsevern for en alvorlig voldshendelse, ved friskmelding fra ansvarlig lege kan bli satt fri uten at lokalpoliti eller påtale blir varslet, heller ikke fornærmede. Det så vi feks. i den mye omtalte øksedrapssaken i Haugesund, min hjemby, og også i en

annen sak fra Haugesund fra i fjor der en voldsutøver angrep 14 fornærmede. Det var en person som hadde blitt tatt av politiet for noe svært alvorlig, og som ble sluppet fri uten at politiet eller andre fikk vite om det. Det krever en liten endring i straffeprosessloven å få hånd om dette. Er det noe statsråden vil se nærmere på?

Statsråd Emilie Mehl [18:14:49]: Som jeg sa, jobber nå Arbeiderparti–Senterparti-regjeringen med å se på alle reaksjonsformene, hvordan vi følger opp psykisk syke domfelte og innsatte, og hvordan tvungent psykisk helsevern er innrettet. Dette er et spørsmål som naturlig hører til det arbeidet. Vi kommer til å få en utredning om det i høst, som vil danne grunnlag for videre arbeid.

Jeg vil også nevne det jeg for så vidt svarte i forrige replikk: Dette rundskrivet om samarbeid mellom helse og politi er faktisk veldig viktig. Selv om rundskriv kanskje høres litt kjedelig ut, er det utrolig viktig at man utnytter handlingsrommet man har, til å samtale bedre.

Det konkrete eksempelet som ble brukt, kan jeg ikke kommentere. Jeg har ikke grunnlag for å vurdere hvordan det ble gjort der, men det er nettopp denne type ting som er viktig å jobbe videre med: Når kan man varsle? Når kan man ikke gjøre det? Når kan man snakke om en sak? Når er det ikke mulig?

Presidenten [18:15:49]: Replikkordskiftet er avsluttet.

Flere har ikke bedt om ordet til sak nr. 11.

Sak nr. 12 [18:15:58]

Interpellasjon fra representanten Mímir Kristjánsson til justis- og beredskapsministeren:

«En politimann sa i TV2-dokumentaren «Vill vest i byggebransjen» at innsatsen mot arbeidslivskriminalitet (a-krim) ikke har noen effekt, og at politiet bevisst bryter ned en straffesak til flere mindre forhold for å skape et inntrykk av at man jobber med mange saker, men så jobbes det med den enkleste. Fair Play Bygg er frustrert over at politiet ikke prioriterer a-krim, og tror ressursmangel, men også en ukultur i politiet, kan være årsaken.

Hvorfor etterforsker ikke politiet lønnsstyverisaker, og hva skal til for at politiet prioriterer a-krim høyere?»

Mímir Kristjánsson (R) [18:16:49]: Norsk lov skal gjelde i Norge. Det høres banalt ut. Det er nesten litt latterlig å si det, men realiteten er at det ikke er tilfellet i alle deler av det norske arbeidslivet. Nylig kunne vi lese i avisen Klassekampen at forskere fra NTNU anslår at 10 pst. – 10 pst. – av omsetningen i bygg og anlegg i Norge er kriminell, at hver tiende krone i bygg og anlegg i Norge er kriminell. Det er svart arbeid, økonomisk kri-

minalitet, skatteunndragelse og lønnsstyveri. Dette er summer på flere titalls milliarder. Det er oppe i 60 mrd. kr, ifølge NTNU-forskerne. I dokumentaren Norge bak fasaden på TV 2 var det en varsler i politiet som ble intervjuet. Han sa det sånn om den norske innsatsen mot arbeidslivskriminalitet:

«Vi ender opp med et system som ikke klarer å stanse kriminelle. Trusselaktører oppretter nye selskap i nye navn. Det blir en katt og mus-lek som vi ikke evner å følge med på fordi vi ser sakene isolert.»

Varsleren kunne fortelle at han ikke engang var sikker på om han ville anbefale dem som ble utsatt for lønnsstyveri eller annen arbeidslivskriminalitet, å gå til politiet, for han opplevde ikke at det var noen vits. Og på direkte spørsmål om hvordan det er å se dette som politi, svarte politimannen: «Man mister håpet.»

Det er mye som tyder på at denne varsleren har et poeng, når man ser på tallene. Av 190 saker om lønnsstyveri i 2022–2023 er 143 påtaleavgjort, og 88 pst. er henlagt! Det er 88 pst. av lønnsstyverisakene som er henlagt. NRKs gjennomgang viser at av over 5 000 politianmeldte saker fra 2016 til 2022 om arbeidsmiljø er 83 pst. avgjort uten noen form for straff. LOs opptelling, presentert i Klassekampen nylig, sier at 93 av 99 arbeidslivskriminalitetssaker i fjor er henlagt.

Dette er alvorlig kriminalitet. Dette dreier seg i økende grad om multikriminelle nettverk, som i tillegg til å drive med arbeidslivskriminalitet, skatteunndragelse, lønnsstyveri og økonomisk kriminalitet også er involvert i menneskehandel, trafficking, dopsalg og andre former for kriminelle virksomheter. Dette dreier seg, som politimannen i programmet Norge bak fasaden er inne på, om kompliserte og komplekse saker som er ressurskrevende å etterforske, og som det ikke nødvendigvis gir politiet uttelling å gå etter. I stedet, forteller han, bryter man ned sakene i mindre saker og etterforsker de mindre alvorlige lovbruddene fordi de er enklere å ta. Dermed ser det penere ut i statistikken enn om man skal gå etter bakmennene og de virkelige nettverkene som står bak.

Hvorfor godtar vi dette? Vi ville ikke godtatt at folk drev på med å rane folk på Karl Johan. Vi ville ikke godtatt at folk brøt seg inn i husene og ranet folk. Men vi godtar stilltiende i samfunnet, og har gjort det i mange år, at folk kan bli ranet i arbeidslivet gjennom lønnsstyveri og gjennom arbeidslivskriminalitet. Det godtar samfunnet vårt. Det prioriterer vi i liten grad.

Jeg har utfordret statsråden på dette før. Hun kunne da svare meg at det å forebygge og bekjempe arbeidslivskriminalitet, herunder lønnsstyveri, er en oppgave som har prioritet i alle involverte etater og dermed også i hele justissektoren. Og det stemmer. Det står i Riksadvokatens mål- og prioriteringsrundskriv for 2024 at dette

skal vi prioritere veldig høyt. Det står i alle relevante dokumenter at dette skal ha høy prioritet. Dette er et av de få områdene vi velger ut, og noe vi satser på å bekjempe. Men til tross for alle disse brevene, alle disse rundskrivene, alle disse strategiene og alle disse løftene er virkeligheten den TV 2 forteller om, den NRK forteller om, den Fair Play Bygg og fagforeningene forteller oss om. Virkeligheten er jo at dette ikke skjer. Jeg må si at jeg av og til får inntrykk av at vi står her som politikere, både stortingsrepresentanter og regjeringsmedlemmer, og dirigerer en hær som ikke finnes, vedtar at vi skal ha fint vær på 17. mai, og at det skal komme snø til jul, til og med i Stavanger. Realiteten er at det må settes ressurser inn for å bekjempe dette. Det som jeg er spent på om statsråden kan klargjøre eller bidra til å klargjøre, er: Når alle i denne sal og alle partier er enige om at dette skal ha høyeste prioritet, hva er da årsaken til at politifolk som snakker om arbeidslivskriminalitet, sier at det er så håpløst at de nesten ikke vil anbefale folk å gå til politiet for å få det de har krav på?

Statsråd Emilie Mehl [18:22:09]: Jeg kan ikke garantere snø til jul, men at vi gjør noe på dette området, det kan jeg slå fast. Innsatsen mot arbeidslivskriminalitet er viktig for regjeringen, og den er prioritert. Noe av det jeg skal si i interpellasjonsdebatten, har jeg også gitt uttrykk for bl.a. i ulike svar til representanten på skriftlige spørsmål.

Som interpellanten også sa selv, er dette en prioritert oppgave i alle sektorer. Omfanget av kriminaliteten er dessverre stort, og som på andre områder bruker gjerne de kriminelle de smutthullene og mulighetene som finnes. Så dette er jo ikke en kamp vi kan gi opp, selv om det gjøres mange tiltak.

Riksadvokaten har i sitt mål- og prioriteringsrundskriv for 2024 framhevet at a-krim som er alvorlig, og de sakene som ikke anses å kunne sanksjoneres tilstrekkelig gjennom forvaltningssporet, må prioriteres. Regjeringen har jobbet med flere tiltak for å styrke innsatsen når det gjelder arbeidslivskriminalitet, både på tvers av forskjellige sektorer og i politiet. Det er gitt ulike oppdrag til mange forskjellige etater som har noe med dette å gjøre, om å fortsette utvikling av samarbeidet, om planlagte regelverksendringer for å få en bedre samordnet innsats både i forvaltningssporet og i samarbeidet mellom kontrolletatene og politiet. I 2022 etablerte vi et nytt a-krimssenter i Alta, og i årets statsbudsjett, altså for 2024, er det også en styrking av a-krim-samarbeidet i Innlandet, for å nevne noen tiltak.

Økonomisk kriminalitet, bedragerier og arbeidslivskriminalitet generelt har også vært et stort tema for regjeringen, for i tillegg til å være alvorlig i seg selv kan det også være med og finansiere organiserte kriminelle

nettverk eller alvorlig grensekryssende kriminalitet, som til syvende og sist kan gi seg utslag i vold eller opprør, som vi har ulike utfordringer med nå om dagen. Vi har en stortingsmelding om økonomisk kriminalitet, som det var viktig for oss å legge fram, med 47 tiltak for å styrke innsatsen mot økonomisk kriminalitet i bredt. Der er også mange av dem relevante for å bekjempe arbeidslivskriminaliteten. Vi trenger mer kunnskap, vi trenger bedre kompetanse, og vi trenger å utnytte etatens samlede evne til å bekjempe useriøse aktører bedre. Vi må gjøre alt vi kan, egentlig, for å forhindre dem i å utnytte og undergrave våre arbeidslivsordninger.

Så er det lønnsstyveri – det er en annen side av dette. Det er ikke helt riktig at politiet ikke etterforsker slike saker. Jeg tar selvfølgelig på alvor at politifolk som selv jobber med dette, er bekymret. Vi fikk en ny straffebehandling mot lønnsstyveri som trådte i kraft 1. januar 2022, og det er ikke helt uvanlig at det tar litt tid fra en slik bestemmelse trer i kraft, til man ser at det leder til konkrete straffesaker og avgjørelser i retten. I årene 2022 og 2023 ble det anmeldt 190 saker. Den første dommen for brudd på de nye lønnsstyveriparagrafene kom like før jul i fjor, og dommen er en milepæl og forhåpentligvis en døråpner for saker i framtiden. Jeg er kjent med at det per april 2024 er tatt ut tiltale i ytterligere 17 saker, hvor 15 av dem tilhører Oslo politidistrikt og 2 tilhører Innlandet politidistrikt, og jeg er sikker på at det er et større potensial i mange politidistrikt.

Representanten viser i interpellasjonen sin til en TV 2-dokumentar hvor det tas opp forskjellige påstander om politiets arbeid, bl.a. at politiet bevisst bryter ned en straffesak til flere mindre forhold for å skape et inntrykk av at man jobber med mange saker, men så jobbes det med den enkleste. Basert på innspill fra mine underliggende etater er det min forståelse at det er vanlig og korrekt praksis å opprette en sak for hvert enkelt straffbare forhold i politiets saksbehandlingssystem. Hvilke forhold som etterforskes, har ikke sammenheng med hvordan denne registreringen gjøres, men med hvordan bevissituasjonen i den enkelte sak, de sentrale prioriteringene og ressurs hensyn ser ut.

Påstanden om at det er en ukultur som leder til henleggelse av a-krim-saker, kjenner jeg ikke igjen, og tilbakemeldingen er at det gjør heller ikke mine etater. Så er vurderingene fra Politidirektoratet og Riksadvokaten at en tilstrekkelig etterforskning ofte krever så store etterforskningsressurser over tid at disse sakene noen ganger taper i kampen om politiets begrensede ressurser. Det er også en følge av at politiet står i en presset situasjon, med mange forskjellige oppgaver. Vi har alvorlige voldshendelser, vi har mange drap i enkelte politidistrikt, vi har en ny sikkerhetspolitisk situasjon, og dette er

hele tiden en krevende balanse i et samfunn som skal være åpent, men samtidig så sikkert som vi klarer å få til.

Mimir Kristjánsson (R) [18:27:28]: Statsråden har rett i at jeg har stilt spørsmål om dette før. Jeg holdt på å si: Det er ikke meningen å mase, men det er faktisk meningen – det er egentlig det jeg gjør.

Jeg er ikke et sekund i tvil om at regjeringen har vyer og visjoner. Regjeringen har varslet en storrengjøring i arbeidslivet som et av sine hovedprosjekter. I komiteen der jeg sitter til vanlig, arbeids- og sosialkomiteen, har vi jobbet målrettet for å styrke Arbeidstilsynet og for å gi dem flere hjemler og flere muligheter til å ta skurkene i det norske arbeidslivet. Så er det også politiet og den delen av saken. Gapet mellom de løftene, visjonene og vyene man har for hva slags arbeidsliv vi skal ha, og virkeligheten er ganske stort. Anne Marthe Bjonness er fagansvarlig for videreutdanning i bekjempelse av økonomisk kriminalitet ved Politihøgskolen, og hun sier at det kan framstå som om det lønner seg å være kriminell, og at a-krim ikke blir prioritert:

«Politiet har begrensede ressurser og må hele tiden prioritere. A-krim saker er ofte komplekse og krever mye. Det er likevel viktig at politiet ikke henlegger så mange saker at kriminelle opplever fritt spillerom.»

Min vurdering er nettopp at hadde jeg vært kriminell i dag, hadde jeg slått inn på noe innenfor a-krimbransjen, for der ser det ut som om mulighetene for å bli tatt er så små og straffereaksjonene er så lette å unngå at det lønner seg å prøve seg på noe ulovlig. Hvis det er slik for tilstrekkelig mange, får vi et arbeidsliv som ikke henger i hop. Det er ikke bare farlig for dem som blir rammet direkte – de arbeidsfolkene dette går ut over – det er farlig for hele skatteinngangen til staten og for hele det organiserte arbeidslivet.

Jeg bet meg merke i at statsråden helt på slutten av sitt innlegg sa seg enig i en del av denne beskrivelsen, eller rapporterte at de underliggende etatene gjorde det, nemlig at fordi disse sakene er komplekse, kan de tape i kampen om begrensede ressurser i politiet i en situasjon hvor det er svært mange alvorlige saker. Da er egentlig spørsmålet som ennå står og dirrer: Hva gjør vi for å sørge for at disse sakene ikke taper i kampen om de begrensede ressursene? Hvis det er så begrensede ressurser, hva er årsaken til at vi ikke klarer å tilføre tilstrekkelig med ressurser? Det skal åpenbart ikke lønne seg å være arbeidslivskriminell i Norge. Man skal ikke risikere å bli utsatt for arbeidslivskriminalitet i Norge.

Så vil jeg bare si at jeg er positiv til at den første dommen har falt på lønnsstyveriområdet – det er jeg veldig glad for å høre. Det er riktig som statsråden sier, at det er en ny lov. De tallene som hun presenterer for 2024, tyder

på at den nå i større grad blir tatt i bruk. Det er i alle fall et viktig framskritt som det er grunn til å være fornøyd med.

Statsråd Emilie Mehl [18:30:42]: Knappe ressurser kommer det alltid til å være på området kriminalitet, for kriminelle finner stadig nye veier. Det er utfordringer på mange forskjellige kriminalitetsområder, men forebygging og bekjempelse av arbeidslivskriminalitet er et høyt prioritert område for regjeringen. Det er viktig at vi jobber med det, og det er en av grunnene til at vi er nødt til å bruke mer penger på politiet, sette dem i stand til å løse oppgavene sine bedre, og at vi også må bruke ressurser, gjøre regelverksendringer og jobbe med å bedre samarbeidet mellom forskjellige kontroll-etater og politiet.

De er samlokalisert i åtte a-krimsentre. I tillegg til det kommer det et uformelt samarbeid der det ikke er et regionalt ansvarlig senter. Så er det et utstrakt samarbeid mellom Finansdepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet som i fellesskap har kommet fram til enda flere forbedringspunkter enn dem vi allerede har implementert, i tillegg til de punktene som også er omtalt i etatens årsmelding og den nevnte stortingsmeldingen mot økonomisk kriminalitet. Det er et stort område som er bakgrunnen for interpellasjonen – opplever jeg – det er et stort omfang, og med så mange forskjellige aktører og et så stort omfang av problemet tar det også tid før vi får en merkbar styrking. Vi må jobbe hele tiden for at den styrkingen skal bli vedvarende.

Regjeringen kommer til å fortsette å følge opp innsatsen mot arbeidslivskriminalitet – også med flere og flere tiltak for å sikre at vi får en bedre og samordnet innsats.

Odd Harald Hovland (A) [18:32:43]: Først vil eg rose representanten Kristjánsson som løftar problemstillinga.

I den pågåande kampen mot arbeidslivskriminalitet står me overfor ei rekkje utfordringar som krev både ressursar og ein bevisst strategi. TV2 og NRK har sett fokus på dette kriminalitetsområdet, og det tenkjer eg òg er prisverdig. Det er viktig å erkjenne at å kjempe mot arbeidslivskriminalitet er ei kompleks oppgåve som ikkje har nokon enkle løysingar.

For det første er det viktig å understreke at regjeringa og politiet tek arbeidslivskriminalitet på alvor. Innsatsen mot denne kriminaliteten har vorte styrkt dei siste åra gjennom målretta tiltak og lovgjeving. Likevel er det tydeleg at mykje arbeid står att, og utfordringane er mange.

Politiet må handtere eit breitt spekter av kriminelle aktivitetar, og det kan vere utfordrande å prioritere inn-

satsen mot arbeidslivskriminalitet. Det er ikkje nødvendigvis ein ukultur i politiet som er årsaka til manglande prioritering av saker på eit felt, men heller eit resultat av behovet for å prioritere innsatsen mot det som er endå meir alvorleg kriminalitet.

Det er òg styringsparameter i politi og påtalemakt, som bl.a. saksbehandlingstid og oppklaringsprosent. Desse kan av og til gje uheldige utslag i den forstand at det kan gje ei målforskyving der det er viktigare å oppnå nokre mål enn at resultatet vert det me eigentleg ønsker, f.eks. innanfor arbeidslivskriminalitet og det som er beskrive av representanten Kristjánsson om korleis enkelte saker vert handterte.

Samtidig må det ikkje vere nokon tvil om at me vil ha ein styrkt og meir kraftfull innsats på dette området. Justiskomiteen behandlar no ei stortingsmelding om økonomisk kriminalitet. Fleire av tiltaka vil ha betydning for det me kallar a-krim. Den nemnde meldinga viser eigentleg tydeleg at omgrepa «økonomisk kriminalitet» og «arbeidslivskriminalitet» har trådar inn i kvarandre og ofte kan vere tett vovne saman. Her trengst det innsats på ein relativ brei front, og det legg nemnde stortingsmelding opp til.

Eg vil spesielt peike på forholdet mellom forvaltningssporet kontra straffesporet. Mange av sakene kan følgjast opp av kontrolletatane i forvaltningssporet og i nokre tilfelle kan det vere effektivt. Men mange av desse forholda er forsettleg kriminalitet, der folk vert utnytta. Det krev ei oppfølging i straffesporet. Om me ikkje gjer det, vil det i praksis innebære ei avkriminalisering av det me meiner er alvorlege saker, og det vil i så fall vere heilt uhaldbart. For eksempel lønstjuveri er veldig alvorleg for dei som vert ramma, og må følgjast opp i straffesporet. Lønstjuveri av 70 000 kr er kjempealvorleg for den som vert utsett for det.

Arbeidslivskriminalitet er ofte kompleks og tidkrevjande å etterforske. Saker kan involvere fleire partar, komplekse økonomiske transaksjonar og grenseoverskridande aktivitetar, noko som gjer det vanskeleg å følgje pengestraumane og avdekkje heile omfanget av kriminaliteten. Dette kan føre til at politiet fokuserer på mindre alvorlege brot for å sikre at nokon form for rettferd vert nådd, sjølv om dei større aktørane kanskje ikkje vert straffefølgde.

Eg har tru på at fleire av tiltaka i stortingsmeldinga om økonomisk kriminalitet vil endre på dette og vil gjerre politi og påtalemakt betre i stand til å ta dei store bakmennene og inndra dei store pengestraumane. Det å ta bakmenn og auke inndraging av gevinstar vert viktig for å kjempe mot denne typen kriminalitet.

Det er viktig å hugse at å kjempe mot a-krim krev eit heilskapleg samarbeid mellom myndigheiter, bransjeaktørar og samfunnet generelt. Auka informasjonsde-

ling, bedre samarbeid og målretta tiltak er avgjerande for å lykkast. Men til slutt og sist og ikkje minst: Viljen til å setje av tilstrekkelege ressursar er vesentleg og avgjerande. Det har eg tru på at regjeringa kjem til å gjere relativt raskt.

Mímir Kristjánsson (R) [18:37:15]: Jeg vil begynne med å takke for rosen fra representanten Hovland. Jeg er så glad i ros at jeg pleier å gjenta den – det er bra å slå fast det.

Samtidig vil jeg si at primært er det ikke min holdning at det er ukultur i politiet som leder til disse problemene, det er snarere et politisk problem å få styringssignalene ned til etatene, med en ressursituasjon i politiet som helt åpenbart er veldig anstrengt, og der det er vanskelig å se hva man skal velge bort. En del av de områdene vi i denne sal vedtar å prioritere høyest mulig, viser seg i realiteten å være vanskelige for politiet å prioritere der ute. Det er problematisk av flere grunner: For det første gjør det det vanskelig å stoppe arbeidslivskriminalitet, og for det andre undergraver det noe av tilliten til det vi driver med her inne. Hvis det gis styringssignal på styringssignal til politiet om at nå skal skurkene i arbeidslivet tas – det skal være storrengjøring – og rapportene fra dem som er ute i frontlinjen, så å si, likevel viser at det ikke skjer, har vi i lengden et tillitsproblem.

Arbeidslivskriminalitet må bekjempes langs flere spor. Det første er ved å styrke fagbevegelsen, som er ute og tar av for veldig mye av dette. Det andre er selvfølgelig gjennom Arbeidstilsynet, og det jobber min komité med. Men så er det dette straffesporet. Vi har for ikke så lenge siden tatt opp at Arbeidstilsynet må bli flinkere til å anmelde til politiet, nettopp fordi vi mener at det anmeldes for lite arbeidslivskriminalitet fra Arbeidstilsynets side. En av tilbakemeldingene fra Arbeidstilsynet – i alle fall i et intervju i Aftenposten – har vært at det til tider føles lite fruktbart å anmelde til politiet, for man opplever at veldig, veldig mange saker blir henlagt.

Jeg er som sagt ikke i tvil om at vi deler intensjonene til regjeringen om å rydde opp i dette. Det er ekstremt alvorlige pengestrømmer vi snakker om. Hvis NTNU-forskere har rett i at 10 pst. av alle penger i bygg og anlegg kan knyttes til arbeidslivskriminalitet, kan man jo tenke

seg hva slags kriminelle nettverk disse pengene havner inn i. Alt dette andre som politiet skal jobbe med, blir foret med disse enorme pengestrømmene. Hvis man ikke er i stand til å stoppe så enorme pengesummer i de kriminelle nettverkene i Norge, vil også politiet være mye dårligere skodd til å bekjempe andre typer alvorlig kriminalitet i neste omgang. Selv om disse sakene kan framstå komplekse og vanskelige å løse, er det nødvendig å løse dem, slik at det ikke blir mer kriminalitet på andre områder også.

Jeg vil avslutte med å si at vi er utålmodige med tanke på å få dette arbeidet enda mer i gang. Jeg tror som sagt at vi deler intensjonene om å få gjort noe med dette, og jeg må beklage: Jeg kommer fortsatt til å mase om dette, fram til det blir merkbar bedring for dem som jobber der ute.

Statsråd Emilie Mehl [18:40:33]: Jeg vil også takke interpellanten for at han setter dette temaet på dagsordenen – jeg får si: nok en gang. Vi har hatt gjentatt kommunikasjon, bl.a. ved spørsmål, det er bra. Det er med på å bringe framdrift og oppmerksomhet i saken. Jeg setter også pris på alle som er der ute og gjør en innsats hver dag for å jobbe mot denne kriminaliteten. For regjeringen er det viktig at disse sakene prioriteres, at det er en del av det politiet bruker sine ressurser på, og at også samarbeidet med forskjellige aktører styrkes.

Jeg viser til ulike temaer vi har vært innom i løpet av interpellasjonsdebatten, og jeg vil også takke representanten Hovland for å delta her.

Presidenten [18:41:21]: Dermed er debatten i sak nr. 12 avsluttet.

Sak nr. 13 [18:41:33]

Referat

Presidenten [18:41:26]: Det foreligger ikke referat. Dermed er dagens kart ferdigdebattert. Forlanger noen ordet før møtet heves? – Så synes ikke, og møtet er hevet.

